

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Michael Dvořák
(dvormi04@upol.cz)

Typologie československého fašismu v meziválečném období

Diplomová práce

OLOMOUC 2015
Prof. PhDr. Jiří Lach Ph.D., M.A.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 10. listopadu 2015

Poděkování

Děkuji rodině a přátelům za psychickou i materiální podporu v době studia. V neposlední řadě děkuji Prof. PhDr. Jiřímu Lachovi Ph.D., M.A. nejen za vedení práce, ale i za celých pět let výuky.

Obsah

Úvod.....	5
1 Vymezení pojmu fašismus	14
2 Ideové zdroje českého fašismu	25
3 Typologie českého fašismu.....	35
4 Červenobílí	40
5 Národní obec fašistická	45
6 Vlajka	54
7 Český svaz válečníků	65
8 Kuratorium pro výchovu mládeže	74
Závěr	86
Seznam pramenů a literatury	97

Úvod

Jako téma diplomové práce si autor vybral typologii československého fašismu v meziválečném období. Obsahem práce má být pevné a validní vymezení rozdílů mezi fašistickými stranami, hnutími a uskupeními, které se nacházely na historických územích Čech, Moravy a Slezska. Z toho plyne, že do výčtu nebudou zahrnuty organizace a proudy, které se objevovaly na území tehdejší slovenské části Československé republiky. Hlavním důvodem je to, že fašistické organizace slovenského původu byly ve většině základním stavebním kamenem režimu kolaborantského Slovenského štátu, a proto jsou v historických publikacích velice dobře zmapované a obsah jejich politiky byl a je jasně čitelný. Ideové proudy, které se v době po roce 1939 dostaly do vedení státu, mohly svou politiku uvádět do praxe, což je diametrálně odlišný případ od prostředí na území dnešní České republiky, kde fašistická uskupení stála jako opozice proti demokratickému systému meziválečné Československé republiky a i po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v roce 1939 se často stavěla nepřátelsky vůči tehdejší protektorátní moci a jejím představitelům. Přesto je otázka Slovenska v práci zmíněna, ale ne jako případ pro typologizaci, ale jako jeden z ideových zdrojů klíčových pro český fašismus. České, moravské a slezské hnutí a strany tvořily velice heterogenní skupinu politických programů a také se výrazně lišily v tom, jak pojímaly svou činnost. To je hlavním důvodem, proč je výzkum této problematiky relevantním a přínosným v rámci politologické i historické vědy.

Český a potažmo moravský fašismus představuje kapitolu dějin, která je často opomíjena laickou i odbornou veřejností. Meziválečná Československá republika je prezentována jako režim stojící pevně na demokratických principech a odolávající politickému vývoji v okolních státech i na celém evropském kontinentu. K tomu přispívá i německá okupace, která násilně ukončila samostatnost republiky, kdy na slovenské části vznikl kolaborantský režim a české a moravské území bylo přímo pod správou říšských orgánů. Tyto a další okolnosti posilují zdání, že alespoň občané na českém území bezvýhradně podporovali demokratický systém a instituce a byli imunní proti idejím, které by bylo možno nazvat fašistickými. To však není úplně pravda. V celkovém poměru příznivců fašismu k obyvatelstvu a v porovnání s okolními zeměmi byla podpora organizací, které se samy nazývaly fašistickými nebo ideologicky k fašismu inklinovaly, výrazně nižší, ne však marginální nebo zanedbatelná. Pokud se

už hovoří o českém prostředí a náchylnosti obyvatelstva k extrémním proudům, zpracovává se převážně téma komunismu. Důvodem je větší časová blízkost, a tím i vyšší míra aktuálnosti této problematiky, a zároveň i ten fakt, že na českém území komunismus triumfoval a jeho ideologie se dostala do politické praxe. Komunistická ideologie je specifická v tom, že je většinou reprezentována na území jedinou stranou. Pomineme-li méně výrazné proudy, jakými jsou trockismus a jiné, tak alespoň v meziválečném období byly díky komunistickému internacionalismu a centrálnímu řízení ze Sovětského svazu strany poměrně homogenní. To přispívalo a přispívá k lepší uchopitelnosti jejich ideologie a navíc i pevná organizační struktura, kdy jsou jasně dohledatelné počty členů a podporovatelů, dává základ ke kvalitnějšímu zpracování tohoto tématu v odborných publikacích a tím se zvyšuje povědomí mezi laickou veřejností. To u výzkumu a zpracování podobného náhledu na fašistickou ideologii neplatí a objevuje se mnoho úskalí, která vytvoření komplexního náhledu na tuto problematiku ztěžují. Prvním problémem je vzdálenost na časové ose. Plošný úspěch fašismu jako ideologie je primárně záležitostí meziválečného období a let druhé světové války. Konec druhé světové války je obecně vnímán jako porážka fašismu a přímo souvisejícího nacismu v německém prostředí. I přes následnou existenci hnutí a stran, které se nějakým způsobem k meziválečné fašistické tradici hlásily, je v druhé polovině 20. století v obecné rovině tato ideologie považována za okrajovou. To souvisí i s faktem, že fašismus a nacismus byly jediné ideologie a režimy, jejichž existence byla ukončena válečnými prostředky, a v dnešním politickém diskurzu není tato ideologie tolerována a její přímá propagace je v mnoha zemích zakázána a postihována. To je i případ dnešní České republiky. Lze argumentovat existencí stran, jejichž ideologie staví na základech vytyčených fašismem a které jsou dnes nazývány stranami extrémně pravicovými nebo populistickými. Tyto strany v západní Evropě vznikají od 80. let 20. století a po pádu komunistických režimů lze podobné případy nalézt i na východní části kontinentu. Tyto strany ale dle mínění většiny autorů, kteří se fašismem a extrémní pravicí zabývají, nelze srovnávat se stranami, které se objevovaly v meziválečném období. To ale není obsahem této práce, jen to ilustruje fakt, že zkušenost s fašistickou ideologií je v porovnání s komunismem vzdálenější a zdánlivě méně aktuální.

Ideologická východiska a programy fašistických uskupení se také vyznačují velkou mírou variability a v porovnání s ostatními ideologiemi jsou velice heterogenní

a těžko uchopitelné. To je dáno především faktem, že fašismus má většinou národní rozměr, který je determinován vznikem konkrétní strany nebo hnutí. Fašisté se ve velké míře odvolávají na národní tradice, v nichž hledají obhajobu své politiky a jejichž prostřednictvím také určují své nepřátele. Odvoláváním se na slavnou minulost určují své cíle, které se ve velké míře zaměřují na rozšíření území na úkor ostatních národů. To už ze své podstaty dává fašismu povahu ideologie, která bude velice rozdílná v závislosti na geografickém umístění působnosti konkrétního hnutí, a to nejen na úrovni státu, ale také na úrovni regionální. Jako snad jediný určující prvek, který by se dal přirovnat k centrálnímu vedení, kterému podléhaly komunistické strany, je to, že fašisté v různých zemích vycházeli z podobných vzorů své prezentace. Ale tato prezentace byla často jen formální. Tím jsou myšleny pochody, stejnokroje vojenského střihu, projev vůdců při stranických setkání a tak dále. Ale tato podobnost měla především ráz vizuální a fašisté se na rozdíl od komunistů neopírali v takové míře o jednotné ideové zdroje.

V neposlední řadě zde hrají také roli moderní národní mýty a to, jak národ vnímá sebe sama. V případě dnešní české veřejnosti je meziválečná Československá republika výrazně idealizována a vidění tehdejšího stavu je značně zkreslené tím, že zde demokratický režim vydržel z okolních států nejdéle. To způsobuje často poměrně nekritický náhled na tehdejší období, kdy je inklinace obyvatelstva k fašismu přehnaně upozadřována nebo v horším případě zcela ignorována. To má za následek to, že pokud už se v celospolečenské debatě toto téma objeví, je prezentováno značně nepřesně a bez ohledu na to, jak je tohle téma komplexní. Z poslední doby lze zmínit příklad, kdy v kampani před prezidentskými volbami v roce 2013 byl otec jednoho z kandidátů Karla Schwarzenberga označen jako kolaborant s tím, že byl v určitém období členem organizace jménem Vlajka. Následně byla rozpoutána velká debata, která se opírala o mnoho domněnek a polopravd, které vznikaly z toho důvodu, že aktéři této debaty i veřejnost nebyli a nejsou dostatečně informováni o tomto fenoménu. To byl i jeden z impulsů pro napsání práce na výše zmíněné téma.

Primárním zájmem této práce je z hlediska časového vymezení období od roku 1918 do roku 1945 na území dnešních Čech, Moravy a Slezska, tedy historických zemí, ze kterých se skládá Česká republika. Období, které zahrnuje prakticky dva státní a jeden polostátní útvar, který byl i přes některé své autonomní orgány zákonně součástí jiného státu, a to konkrétně Německé říše, později Velkoněmecké říše, je vybráno

z následujícího důvodu. V demokratickém režimu Československé republiky vznikala od roku 1918 do roku 1938 tato hnutí a začali se projevat pozdější výrazní představitelé českého fašismu. V tomto období se také uskupení, která splňovala náležitosti politické strany, účastnila volebního klání. V podmínkách samostatné Československé republiky byla společenská situace také diametrálně odlišná od doby takzvané “druhé republiky“ nebo okupace. V této době byl jediným prostředkem k získání moci proces zvyšování všelidové podpory. Druhá republika již byla státem s krátkým trváním a společenským klimatem podporujícím autoritativní způsob vlády, což nahrávalo příznivcům fašismu. A nakonec období Protektorátu Čechy a Morava, kdy některá hnutí a jejich vůdci dostali příležitost zvýšit svou moc spoluprací s Německou okupační správou, popřípadě otevřenou a neskryvanou kolaborací. Každé z těchto tří rozdílných období přinášelo českým fašistům rozdílné podmínky pro jejich fungování a tři milníky 1918, 1938, 1939 dávaly jejich hnutím prostor pro vývoj a krystalizaci jejich idejí i činnosti. Mnoho organizací vzniklo a zaniklo mezi roky 1918 a 1938, mnoho jich vzniklo až po roce 1939, ale ty nejvýraznější přečkaly s různými obměnami všechna tato tři období a v průběhu času se výrazně proměňovaly. I přes výraznou rozdílnost podmínek od roku 1918 do roku 1945 by volba kratšího časového období pro vymezení práce byla nevhodná a celý fenomén by nebylo možno pojmout v celé komplexnosti a dynamice. V kapitolách věnovaných konkrétním hnutím se objeví i minimální časový přesah, kdy bude zmíněn i osud představitelů těchto hnutí po konci druhé světové války.

Práce si klade za úkol pečlivé rozřazení fašistických organizací na základě určitých kritérií, která autor zvolil jako relevantní a určující pro postižení ideologických a organizačních rozdílů mezi nimi. V jednotlivých kapitolách a v závěru budou pro potřeby celkové typologie zodpovězeny následující výzkumné otázky vztahující se k jednotlivým organizacím, které budou v práci obsaženy. Je organizace založena na dobrovolném základě, nebo je její vznik iniciován státní mocí? Je organizační struktura hnutí založena na stranickém základě, nebo se jedná o volný spolek ideologicky spřízněných lidí bez formální organizace? Je strana nebo hnutí kolaborujícím uskupením s proněmeckým nádechem, nebo se staví za autonomní postavení českého národa? Je organizace otevřeně a ze své podstaty antisemitská, nebo antisemitismus nepatří mezi její ideologické pilíře, což nevylučuje antisemitské názory mezi členstvem? Měla strana za dobu své existence v jakékoliv podobě nějakou

polovojenskou uniformovanou součástí, která byla výrazně a viditelně odlišitelná v její organizační struktuře? Tyto výzkumné otázky je možné s určitostí zodpovědět na základě dostupných pramenů a literatury a zároveň poskytují poměrně komplexní obraz. V závěru by měla práce postihnout a zpracovat validitu tvrzení, která vycházejí z výše zmíněných výzkumných otázek. Prvním tvrzením je to, že český fašismus zapadal do ideologického i historického kontextu ostatních evropských fašistických hnutí, ale byl oslabován vnitřními problémy a okolnostmi vycházejícími z dlouhodobého vývoje českých zemí a českého národa spíše než působením demokratického systému a demokratických institucí. Druhým tvrzením je, že český fašismus oproti ostatním srovnatelným případům nabýval nebývalé míry jak ideologické, tak organizační různorodosti.

Metodologické uchopení práce je založeno na historiografické práci a především na kritické práci se zdroji, které jsou v práci použity. Použitá literatura se věnuje fenoménu českého fašismu ve formě monografií a článků, které jsou věnovány převážně vývoji a pouhému popisu jednotlivých hnutí. Po jejich nastudování se autor snaží o propojení těchto informací v rámci jednotné ucelené typologie, která je aplikovatelná na nejvýraznější organizace, které je možno zařadit pod fašistickou ideologii. Vkladem autora je tedy vytvoření vlastní typologie a spojení vědomostí o mnoha stranách, hnutích a organizacích do jedné práce. Dále je důležité vymezení pojmů, jakými jsou v první řadě fašismus a dále antisemitismus, stranická organizace, paramilitární organizace, národní autonomie, forma vzniku, a to vše s ohledem na specifické české prostředí. Kromě právních předpisů a menšího množství stranických dokumentů a řádů je mnoho z dalších zdrojů založeno na méně určitých závěrech a z toho hlediska hůře kvantifikovatelných, proto je těžištěm práce výše zmíněná kritická práce.

Jak už bylo mírně nastíněno výše, dosavadní výzkum fenoménu českého fašismu nepatřil mezi hlavní body zájmu jak politologické, tak historiografické obce. I přesto existuje poměrně dostačující počet publikací, které popisují jednotlivé části tohoto tématu, ale je minimum těch, které by toto téma pojímaly komplexně, a to jak z časového hlediska, kdy se některé monografie vztahují jen na období meziválečné Československé republiky nebo pouze na období Protektorátu Čechy a Morava nebo představují jen jednu fašistickou organizaci v rámci případové studie. Tímto tématem se primárně zabývají autoři českého původu, ale existují i publikace zahraničních autorů

věnované českému fašismu a nacionalismu. Nevýhodou všech zdrojů, které se vztahují k tomuto tématu, je to, že je zvolené téma poměrně citlivé a svádí k velice subjektivnímu náhledu a zhodnocení, což by mohlo být eliminováno větším použitím zahraničních zdrojů, ale v tomto případě je jich nedostatek. Na některé zdroje je třeba pohlížet velice kriticky, jelikož nejsou jen subjektivní, ale jsou dokonce zkresleny ideologickým pozadím doby a podmínek, za kterých vznikaly. Tím jsou myšleny především publikace, které vznikly před 17. listopadem 1989. Ty mají tu výhodu, že autoři byli často přímými pamětníky událostí, které zpracovávají, ale ideologický náhled tuto výhodu upozaďuje. Dále jsou pro potřebu vymezení pojmů a zpracování obecného historického vývoje do práce zahrnuta i díla autorů, která se přímo nevztahují k českému fašismu, ale zabývají se fašismem jako takovým nebo se věnují vývoji české společnosti jako celku. Tato díla jsou využita především v prvních kapitolách práce. Jako další prameny jsou v práci uvedeny i propagační materiály stran, které se účastnily volebních klání, dále citáty z programů a stanov a nakonec i některé úryvky z prezentace stran ve formě písní, plakátů a dalších materiálů. Důležité jsou i prameny z děl, která vůdci českých stran napsali jako svá ideologická východiska, a to ať už ve formě pamětí nebo názorových děl, kterými se chtěli připodobnit k Adolfu Hitlerovi a jeho dílu *Mein Kampf*. Při základním popisu a definování toho, co je fašismus a jak ho vnímat a která hnutí lze pod kolonku fašismu zahrnout, je použito dílo od Roberta O.

Paxtona *Anatomie fašismu*. R. O. Paxton je emeritním profesorem společenských věd na Columbijské univerzitě v New Yorku se vzděláním z Oxfordu a Harvardu. Jeho monografie je výrazná tím, že se jí daří definovat fenomén fašismu jako takový, a to za pomoci detailní znalosti fašistických hnutí a fašistických proudů v mnoha zemích. Kniha se neomezuje jen na pouhý výčet fašistických hnutí a jejich historie, ale autor zároveň úspěšně mezi sebou fašistická hnutí srovnává a z tohoto srovnání utváří obecné závěry určující pro pochopení fašismu. Další obsáhlou monografií o fašismu jako celku je kniha *Fašismus ve své epoše* od Ernesta Nolteho. E. Nolte je německý historik, jehož kniha pojímá fašismus trošku jinak než výše zmíněný R. O. Paxton. E. Nolte se v knize věnuje primárně Německu, Itálii a také Francii, přičemž fašismus posuzuje více z ideologického hlediska a v rámci filosofie a myšlenek fašistických vůdců hledá vztyčné body v tak rozdílných prostředích, jako jsou tři uvedené země. Tyto dvě knihy tvoří objektivní a ucelený náhled na fašismus. Z knih vztahujících se k samotnému fašismu v českém podání je nejvýraznější publikace Ivo

Pejčocha *Fašismus v českých zemích*“ s podtitulem „*Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě*“. Tato publikace se nejvíce blíží záměru autora práce o ucelený pohled na téma českého fašismu. I. Pejčoch chronologicky zpracovává fašistická hnutí, strany i organizace, a to od těch nejznámějších, jakými jsou Národní obec fašistická nebo Vlajka až po hnutí zcela nerelevantní jak členskou základnou, tak územním dopadem, kterým je samozřejmě věnován menší prostor. Kniha je objektivním zdrojem informací a perfektním náhledem do problematiky. Její nevýhodou je ale občas přílišná snaha téma zpopularizovat, kdy je až moc velký prostor věnován kapitolám z vývoje hnutí a stran, které nemají příliš velký význam pro celkový obraz o konkrétní organizaci, ale autor v těchto případech tyto pasáže nijak nezveličuje a přiznává jejich minimální dopad na vývoj hnutí. Snad nejvýznamnějším autorem, který se ve své práci českým fašismem zabýval, je Tomáš Pasák, jehož publikace se vyznačují kvalitní prací se zdroji a širokým záběrem, který pojímá vývoj fašistických hnutí v širších historických souvislostech. Nevýhodou jsou některé formulace, které jsou ovlivněny dobou vzniku jeho děl, ale při uvědomění si tohoto faktu a znalosti historických okolností je to snad nejvýznamnější odborník na tuto problematiku, což dokládá i to, že z jeho publikací citují takřka všichni autoři děl na stejné téma, kteří publikovali po něm.

Na druhé straně stojí například kniha Lukáše Beera *Hitlerovi Češi*, která se věnuje vývoji a životu v českých zemích po ustavení Protektorátu. Kniha je vydána vydavatelstvím Guidemedia, které je kontroverzní kvůli vydávání nacistických materiálů, přičemž některá jeho díla jsou doplněna předmluvami, které se dostávají do konfliktu se zákony souvisejícími s propagací fašismu. Kniha je poměrně dost proněmecky orientovaná, ale je obsahově rozsáhlá a bohatá na zdroje, proto je možné ji použít. To jen dokazuje to, že zpracovat toto téma objektivně je poměrně náročné. Z hlediska regionálních specifik fašismu je užitečná publikace od Libora Vykoupila *Český fašismus na Moravě*, která se věnuje fenoménu fašismu v rámci moravského prostoru, a to především Národní obci fašistické. V knize jsou popsány a zdůvodněny regionální rozdíly ve vnímání a podpoře fašismu. L. Vykoupil napsal více publikací, které mapují politickou scénu Československé republiky, a to především stran, které se nacházejí na pravé straně politického spektra. Příkladem monografie, která zpracovává téma českého fašismu prostřednictvím případové studie a detailního rozboru jedné organizace, je kniha *Vlajka-K historii a ideologii českého nacionalismu* od

univerzitního profesora PhDr. Milana Nakonečného. Ten se věnuje Vlajce od prvopočátků, kdy hnutí vznikalo jako organizace pravicově zaměřených studentů až po období protektorátní, kdy se Vlajka stala jednou z nejvýraznějších organizací. Knihou od zahraničního autora, která se věnuje přímo českému prostředí, je *Praha v černém* od amerického historika Chada Bryanta. Kniha se zabývá primárně dobou okupace a jejím hlavním cílem je postihnout soužití Čechů a Němců, přičemž pro potřeby diplomové práce je podstatné to, že autor uvádí i kolaborující osoby a organizace. Pro potřeby porozumění fenoménu fašismu je nutné pochopit a obsáhnout i myšlenkové pochody čelních představitelů fašistických organizací. Za všechny jsou v práci použity úryvky z monografie *Moje paměti* od Radola Gajdy, který byl asi nejvýraznějším představitelem českého fašismu. V práci je použito mnohem více zdrojů, ale tyto jsou nejviditelnější, a proto bylo nutné je nějakým způsobem okomentovat.

Práce je kromě Úvodu členěna na devět kapitol a Závěr. První kapitola je věnována vymezení pojmu fašismus. Fašismus je zde pojímán obecně a na základě mnoha rozličných definic jsou určeny nejdůležitější a obecně přijímané znaky této ideologie, na jejichž základě budou hnutí uvedena v této práci, zahrnuta mezi ostatní uskupení ideologicky spřízněná s fašismem. Druhá část je popisem svébytných podmínek v českých zemích s důrazem na to, jak ovlivnily vývoj fašistických organizací. Jsou zde uvedeny fenomény, které přispívaly k formování českého fašismu obecně. Zvláštní pozornost je zde věnována slovenské otázce a tomu, jak postavení slovenské části tehdejší republiky ovlivňovalo přístup fašistických organizací k této problematice jako takové a jak tento fenomén formoval politický život v zemi.

Třetí část je samotným popisem typologie, jež bude aplikována na konkrétní hnutí. V této kapitole je popsáno pět určujících sfér pro jejich rozřazení, a to tři z organizačního hlediska forma vzniku, stranická organizace, přítomnost nebo absence ozbrojených složek, které podléhaly stranickému vedení, a dvě z ideologického hlediska. První z nich je antisemitismus, a to, zda je strana, hnutí nebo spolek ze své podstaty antisemitský, nebo zda v jeho doktríně antisemitismus chybí. Druhým je vztah k Německé říši a fašistické Itálii ve formě orientace na tyto dvě země nebo snaha o autonomní postavení českých zemí v mezinárodní politice. V úvahu je brána především otázka národní autonomie v rámci mezinárodní politiky. Tím je myšleno, zda konkrétní hnutí spojuje osud českého národa s nějakým jiným národem nebo vidí český národ jako samostatnou a svébytnou entitu. Následující kapitoly se věnují už pěti

nejvýraznějším organizacím, které fungovaly na rozličných principech, ale tvoří určité specifické typy, k nimž je možné zahrnout i menší a méně výrazná uskupení. Ne každá z těchto organizací byla politickou stranou v pravém slova smyslu a jejich cíle a činnost byly rozličné, ale všechny reprezentují podoby českého pojetí fašismu, které bylo ovlivněno historickým vývojem. Těmi jsou Červenobílí, Národní obec fašistická, Vlajka, Kuratorium pro výchovu mládeže a Český svaz válečníků. V kapitolách věnovaných jedné konkrétní organizaci budou společně s popisem jejich vývoje uvedeny i výsledky kritérií nutných pro typologizaci a všezahrnující název kategorie, založené na jednotlivých uskupeních. V Závěru budou v tabulce uvedeny všechny organizace, shrnuty výsledky výzkumu a učiněny závěry autora o tom, jaký český fašismus vlastně byl a které jeho prvky by stály za další výzkum.

1 Vymezení pojmu fašismus

Pro potřeby práce je nutné definovat pojem fašismus. Fašismus je pojem, který je v odborné i neodborné diskuzi užíván velice volně a často také na základě ideového pozadí těch, kteří tento termín uvádějí. Fašismus je zvláštní díky své různorodosti. Tato ideologie jako celek v různých zemích vstřebávala mnoho vlivů. Pro ilustraci tohoto fenoménu je možné zmínit velice rozdílnou skupinu podporovatelů, kteří stáli za fašismem v zemi jeho vzniku, a to v samotné fašistické Itálii. Italští fašisté měli ze začátku podporovatele z řad futuristů, syndikalistů i těch, kteří byli příznivci starověkého Říma a jeho velikosti (MacDonald 1999: 59). Autoři se neshodují na tom, kde je prapůvod fašismu a jeho ideové zdroje. Určit jeden pramen a základ pro vznik fašismu je obtížné. Proto v této kapitole budou zmíněny společné znaky, které je možné alespoň elementárně vztáhnout na všechna fašistická hnutí.

V první řadě je nutné odlišit a vysvětlit, proč je v práci užíváno slovo fašismus, a jasně jej odlišit od nacismu. Italský fašismus se stal pro Německo vzorem a i sami představitelé Německé říše ještě v roce 1941 prohlašovali, že pro udržení nacionálního socialismu bylo předešlé vítězství fašismu klíčové (Nolte 1999: 359). Nacionální socialismus nebo zkráceně nacismus byl formou fašismu, která se vztahovala pouze k německému prostředí. Přestože mnohé z českých fašistických organizací a jejich představitelé kolaborovali s německým režimem, není možné používat pro české prostředí termín nacismus. Představitelé českého fašismu ve svých programech často zmiňovali národní socialismus a snažili se německému vzoru přiblížit, ale ne všechny organizace měly tento náboj, proto je užíván v celé práci termín fašismus. I další státy a organizace se často připodobňovaly primárně k německému vzoru, dokonce v pozdějších fázích války i Itálie přejala některé principy národně sociální politiky, ale nikdy nebyla nazývána nacistickou.

Teď už k samotné definici fašismu. Tento termín je často zpochybňován díky své rozmanitosti a nepodařilo se prosadit, že by byl používán pouze pro italské prostředí, protože fašistická hnutí se často cítila vzájemně spřízněná s podobnými hnutími v jiných zemích (Nolte 1999: 42).

Fašismus bývá často spojován s vůdcovským principem, kdy je kladen přehnaný důraz na vůdce toho nebo onoho hnutí, ale tato definice a směr výzkumu je nedostačující (Paxton 2007: 14). Omezovat se pouze na to, jestli mělo hnutí výrazného

a charismatického vůdce není zcela relevantní, protože strany a hnutí s jiným ideovým pozadím často na podobném principu stavěly také. Vůdcovský princip ale není možné ignorovat, pouze se při definování pojmu fašismu není možné uchýlit pouze k němu. Vůdcovství je jedním z mnoha znaků, které fašistická hnutí, a to i ta původem česká, sdílela. Fašismus je aktivistickým politickým stylem, který se projevuje různě, ale je ho možno definovat jako styl, který za nejvyšší dobro pro člověka považuje život nekonečného sebeobětování prožitý v totální a militantní oddanosti národnímu státu, jenž ho absorbuje, odsouvá stranou každý jiný předmět lidských citů a vyžaduje bezpodmínečnou oddanost fašistickému vůdci, jehož osobní rozhodnutí je konečným a určujícím ukazatelem dobrého a špatného v každé sféře národního života (O'Sullivan 2002: 38). Hierarchizace a podřízenost jsou typickým prvkem, který byl společný všem fašistickým hnutím přebírajícím tuto ideologii. Ať už byla fašistická organizace jakkoliv rozsáhlá nebo jakkoliv úspěšná, tak v jejím čele stál vůdce, který zpravidla disponoval absolutní mocí. Jasným důkazem, že vůdcovství je nedílnou součástí fašismu, je to, že i organizace, které měly vliv nanejvýš regionální anebo neoplývaly zcela jasnou organizační strukturou, si takřka vždy institut vůdce osvojily. Častokrát podřízenost prostupovala dle fašistické doktríny celým životem člověka. Ten je pojímán jako zápas, kterým lidé dosahují plnosti morální osobnosti ve společenství prostřednictvím práce, poslušnosti, píle, oběti, a je-li to nutné, tak i oběti života samého (Gregor 2015: 218). V mnoha případech by se dalo o reálné ochotě příznivců fašismu položit život za vůdce nebo stranu polemizovat, ale je nesporné, že struktura založená na plnění rozkazů ve své nejčistší podobě vyžadovala v případě potřeby i vůli zemřít, což jen poukazuje na to, jak je tato otázka pro definici fašismu důležitá.

Vůdce mohl být v rámci fašistických principů jenom jeden, což často znemožňovalo spojení různých organizací, jejichž vůdci mnohdy nepřekonali osobní ambice a v rámci sjednocení se vůdcovského postu nechtěli vzdát. Například v Německu bylo vládnutí založeno na institucionálně amorfním kultu vůdce a na neformalizované skupině Hitlerových důvěrníků (Fitzpatricková, Geyer 2012: 65). Samozřejmě ne pouze v Německu, ale i v ostatních státech, které byly ovládnuty fašisty nebo zde fašistické organizace hrály výraznou roli a díky tomu byly rozsáhlé, nemohl jeden jediný vůdce rozhodovat ovšem. I přestože spolupracovníci fašistického vůdce mohli mít poměrně velké pravomoci a v mnoha ohledech se chovali autonomně, nebylo možné zpochybňovat autoritu vůdce. Vůdcovský princip by neměl být těžištěm

výzkumu fašismu jako takového, ale pro potřeby vymezení tohoto pojmu je možné vůdcovský princip zařadit ke znakům fašismu, které lze aplikovat i na české prostředí, a co víc, je to prvek, na němž se shoduje většina autorů, kteří se fašismem jako ideologií zabývají.

Fašismus je politickou ideologií, jejíž jádro je v paligenetické formě populistického ultra-nacionalismu (Griffin 2006: 26). Tato definice je také nedostačující, a to jak pro fašismus jako obecný pojem, tak pro české prostředí, kterým se tato práce zabývá. Nesporným faktem je ale to, že pro fašismus je charakteristický ultra-nacionalistický rozměr. Všechna fašistická hnutí vycházela z premisy, že národ, který reprezentovala, je prioritní. Fašismus byl jako ideologie opodstatněný jen v té míře, kdy dokázal naplňovat osud vyvolené rasy, národa nebo pokrevní spřízněnosti (Paxton 2007: 22). Fašismus byl vždy založen na nějaké pospolitosti a její forma se mohla i lišit. Jak už bylo řečeno, německý národní socialismus byl formou fašismu, ale velice svébytnou. Nacisté kromě vyvoleného německého národa operovali i s pojmem vyvolené rasy. V jejich podání se z člověka stal souhrn negativního nebo pozitivního biologického materiálu a jeho hodnota coby individuální bytosti byla stále více zastiňována jeho přínosem pro budoucnost celku (Burleigh, Wippermann 2008: 43). Tím se poměrně výrazně lišili od jiných hnutí. Rasa je ovšem formou pospolitosti a spřízněnosti stejně jako národ, ale v jiné formě. Základ zůstává stejný. Rasa byla důležitou hodnotou pro všechna fašistická hnutí. Pokud se na území některého státu objevilo cizí etnikum, většinou bylo pojmáno jako cizorodý prvek, který nabourává jednotu. Tak velký důkaz na biologickou podstatu této problematiky byl ale vlastní především německému národnímu socialismu, což ovšem neznamená, že by nebyla přebírána i organizacemi z jiných zemí, pro které byl německý nacistický režim nejen velkou inspirací, ale některé se jeho program snažily až fanaticky napodobovat. Fašistický důraz na národ ve velké míře souvisel i s tím, že fašismus byl reakční ideologií. V předešlém období se většina moderních významných ideologií ubírala směrem internacionalismu, zatímco fašismus a jiné moderní autoritářské režimy se obracely směrem k národu (Germani 1978: 7). Je důležité si uvědomit, že socialismus potažmo marxismus a liberalismus byly ještě společně s konzervatismem základními a dominantními ideologiemi. Na tomto panuje všeobecný konsenzus.

Socialismus svým internacionálním důrazem na spojení dělnické třídy a liberalismus, pro který byl národ brzdou globálního ekonomického rozvoje, měly

opravdu silný internacionální náboj. Proto fašisté byli často úspěšní se svou snahou odvozovat vše od národních hodnot, zjednodušeně řečeno zaplnili prázdnou díru na trhu. Je tu ještě konzervatismus, který národní myšlenky akcentoval, ale v rámci celkového ideologického obrazu to nebyl dominantní směr konzervativního uvažování do té míry, aby uspokojil ty, kteří po podobné politice toužili. Fašismu byl vlastní etnický fundamentalismus, který měl za úkol ukout zářnou budoucnost očištěnou ode všech cizáckých vlivů (Koonzová 2008: 22). Výraz etnický fundamentalismus poukazuje na to, že důraz na národnostní nebo rasovou problematiku byl ideologickým základem, na němž fašisté stavěli své pojetí společnosti. Cizí vlivy byly takřka vždy považovány za rozvratné a ve fašistické ideologii nabývaly podoby takřka nějakého univerzálního zla. Fašismus staví na přesvědčení o vyvolených národech a rasách, o jejich nespravedlivém údělu a o jejich právu na ovládnutí méněcenných národů (Paxton 2007: 22). Už v prvopočátcích fašismu, které je možné hledat v italském prostředí, byl kladen důraz na to, že národ nebo jiná pospolitost je utlačována, není jí dáno, co jí náleží. To ve svých úvahách měli napravit fašisté tím, že napomohou k absolutní jednotě národa, který bude připraven splnit svůj dějinný úkol a dostane, co si po právu zaslouží. I nacisté pojímali meziválečné Německo jako státní útvar, který je utlačován okolními státy a je naprosto neobranyschopný (Feder 2013: 63). Pokud hovoříme o specifických ideologických východiscích, která můžeme nalézt u německých nacistů, mohli bychom podobně rozebrat i jiné fašistické režimy nebo hnutí v ostatních zemích, protože právě důraz na specifický národní úděl, který je dán historicky, je společný veškeré fašistické názorové podstatě. Je však jasné, že každá země má jiný historický úděl a i ten lze různě interpretovat.

Fašisté v zásadě v oblasti zdůrazňování nadřazeného národa nebo jiného společenství vycházeli z mesiášského poslání, které bylo vlastní skoro všem aktivistickým politikům z nacionálních hnutí existujících dávno před fašismem, ale fašisté popřeli přetrvávající přesvědčení, že nacionalismus je progresivní doktrínou neoddělitelnou od ideálu osobní svobody (O'Sullivan 2002: 164). Není to absolutním pravidlem, ale většina národních křivd a nepřátel vycházela z dlouhodobě přetrvávajících historických kořenů, na nichž stavěl už dřívější nacionalismus. To je důležité pro pochopení fašismu zvláště v prostředí evropských národů s bohatou a dlouhou historií, mezi něž se řadí i české země. První světová válka svým průběhem, důvody vzniku a svými výsledky nacionální tendence ještě posílila, a to zvláště

v konfliktu mezi menšími státy a národy, které získaly svůj stát, a těmi bez státního útvaru (Berg-Schlosser, Mitchel 2002: 9). To byl případ i Československa, jehož samostatný vznik vzbudil mezi okolními státy spoustu nevole a konflikty s národy jinými zesilovaly nacionalistické tendence i uvnitř státu, ale to nebyl pouze případ Československé republiky. Nacionalní tendence v 19. století byly obecně zesilovány tím, že nově vzniklé národní státy si bránily své zisky, zatímco národy, které své státy neměly, byly motivovány k aktivitě s vidinou podobných zisků. Nacionalismus byl i přes všechna svá specifika a pojetí integrální součástí fašismu jako takového. Měnil se obsah, měnily se historické analogie, ale podstata byla stále stejná, ať už to byl boj za národ, nebo vyvolenou rasu.

S nacionalismem úzce souvisí i antisemitismus. Proto je zmiňována ve spojitosti s vyzdvihováním národa i možnost důrazu na jinou pospolitost než národní. Nejviditelnější to bylo v případě německého nacionálního socialismu, v němž se stala větší prioritou rasa než národní původ. Není to jen případ hitlerovského Německa, ale fenomén obecný, kdy se začíná pojetí antisemitismu měnit. Dříve byl antisemitismus založen primárně na odlišnostech náboženského charakteru, zatímco antisemitismus ve sledovaném období se vyvinul v antižidovský odpor založený na domněnkách o přirozeném sklonu Židů k pokleslé kultuře a morálce spojené s internacionalismem a vypjatému materialismu (Payne 1995: 32). Tohle je velice důležitá změna. Tradiční antisemitismus tvořil základ k negativnímu vnímání Židů i ve 20. Století ovšem jen v tom, že fašisté užívali často pouze některé aspekty židovské víry k tomu, aby dokázali jejich všeobecně negativní vliv na společnost. Dříve mohl být člověk židovského původu uchráněn od antisemitských výpadů například tím, že konvertoval ke křesťanství, nebo se ke své víře nehlásil. Důraz na vrozené vlastnosti Židů, jako jsou morálka a jiné, tohle radikálně změnil. Na základě představy o nějaké formě biologické dědičnosti se antisemitismus stal výraznějším a nebezpečnějším. Tohle nebylo určující jen pro německý prostor, ale i pro ostatní evropská fašistická hnutí, která v drtivé většině antisemitský náboj měla, jen se lišil v tom, jak byl silný, jestli jej zastíňovala témata jiná nebo od něj byly odvozeny veškeré ideologické závěry, což bylo minimálně stejně časté jako možnost první. Antisemitismus s nacionalismem souvisí v tom smyslu, že Židy fašisté považovali za vrcholně protinárodní entitu. Nepřáteli národa byli ve fašistickém uvažování stejně často i nežidovské národy, ale intenzita protižidovských postojů a fakt, že antisemitismus fašisty spojoval napříč státy i přesto, že je jiné

historické okolnosti rozdělovaly, to z antisemitismu dělá jeden z nejméně výraznějších a zároveň z nejnebezpečnějších rysů fašistické ideologie jako takové.

Fašismus nahlížel na západní civilizaci jako na dekadentní útvar, který potřeboval obrodu tím, že liberální, parlamentní a demokratické instituce budou nahrazeny autoritativním systémem vládnutí zcela nové elity (Blinkhorn 2000: 6). Pro všechna fašistická hnutí byl společný odpor k demokracii a skutečnost, že byla ze své podstaty totalitní. Ideje založené na národní jednotě a vedení nedávaly prostor k tomu, aby mohly být uskutečňovány na základě demokratických institucí a politické plurality. Fašisté nepřipouštěli existenci jiných politických stran jen proto, aby mohli změnit společenská pravidla, ale chtěli vytvořit společnost zcela novou, kde opoziční názory neměly místo (Gentile 2008: 293). Pro fašistická hnutí nebyl politický boj na parlamentní úrovni nejčastějším způsobem seberealizace. Oficiální politiku považovali za odporující opravdové národní vůli a bojovali proti establishmentu v měřítku masovém i elitním (Berg-Schlosser, Mitchel 2002: 104). Fašisté pojímali stát jako ideologii, jako systém myšlení, který slouží etickému záměru a morálním cílům, přičemž diktuje asketický a vážný styl života (Gregor 2015: 216). Už zde bylo zmíněno, že fašismus je ideologie stojící v opozici k individualismu. Fašisté považovali demokratické zřízení za úpadkové a dekadentní. Možnost jedince se seberealizovat nebyla brána jako něco pozitivního a přínosného, ale byl to odklon od podřízenosti institucím, který odporoval fašistické morálce vyzdvihující uniformitu a sebeobětování, jež byly v přímém rozporu s hodnotami demokracie a svobody. Fašismus se stavěl proti liberální nauce a i jiným tradičním ideologiím, protože v nich viděl pouze prostředek k rozpadu jednoty krve (Nolte 1999: 534).

Liberální demokracie, která byla vystavěna na veřejné debatě a pluralitě názorů, byla zcela neslučitelná s fašistickou ideologií. Odpor k demokracii byl logickým důsledkem fašistického pojetí světa jako celku, nebyl to pouze jeden bod v programu fašistických hnutí, ale byla to podstata celé ideologie způsobující bytostný odpor fašistů k demokratickým principům a institucím. Fašisté ve svých úvahách počítali s tím, že v budoucnu bude existovat jedna národní vůle a jakoukoliv formou různorodosti a diskuze pohrdali. Všechna politická uskupení vyznávající extrémní ideologie stála v opozici k demokratickému režimu, jelikož demokratické režimy byly neodmyslitelně spjaty se starými a tradičními elitami. Fašismus chtěl nahradit staré elity spjaté s národním úpadkem a nahradit je novými fašisticky uvědomělými. Fašismus se

vyznačuje hrůzou z úpadku národa pod rozkladným vlivem individualismu, liberalismu, třídního konfliktu a cizího vlivu (Paxton 2007: 251). Tento odpor vůči liberální demokracii a hodnotám, které ztělesňuje, je společný všem fašistickým hnutím a je možné ho aplikovat i na české meziválečné fašisty a organizace, které zastupovali. Fašisté sami sebe obecně rádi nazývali hnutím, což přetrvávalo často i po formálním založení politické strany (Breuer 2008: 14). To často i v historickém zkoumání způsobuje rozpor v tom, jak fašistické organizace vlastně fungovaly. Jestli je třeba klást větší důraz na formální stranickou strukturu nebo reálné fungování, které se stranickému formátu, jak je známo, dost vzdaluje. Na rozdíl od výše zmíněného důrazu na vůdcovství a nacionalismus nebo pokrevní rasovou pospolitost je odpor vůči demokracii spíše důsledkem ideologie jako celku, fašisté se vymezovali proti mnoha společenským jevům, které považovali za rozvratné. Mezi ně zahrnovali i svobodu a demokracii.

Fašismus se ze své podstaty stavěl do opozice vůči komunismu založenému na idejích Karla Marxe. Fašismus je možné nazvat antimarxismem, který chce zničit protivníka prostřednictvím vytvoření zcela radikální a protikladné ideologie za použití téměř identických a přece charakteristicky přetvořených metod, stále však v rámci národního sebepotvrzení a autonomie (Nolte 1999: 56). Toto nelze pojímat jako celkovou definici fašismu, ale je to základ pro pochopení jednoho ze základních pilířů fašistické ideologie. Liberální demokracie a liberální strany byly fašisty pojímány jako nepřátelé, ale marxistické pojetí socialismu bylo tím, proti čemu se vymezovali nejčastěji a nejviditelněji. To platilo pro italské i německé prostředí a stejně tak pro fašistické organizace v dalších zemích, tedy i pro ty operující na území Čech, Moravy a Slezska. Fašisté spojili organický nacionalismus společně s antimaterialistickou revizí Marxových myšlenek (Sternhell 1995: 6). Pro fašisty byl odpor ke komunismu stejně prioritní jako už výše zmíněný důraz na národ. I přestože se ve velké míře v programech fašistických politických stran objevoval výrazný důraz na sociální politiku a pracující vrstvy byly často jednou z opor režimu, komunismus a jeho principy byly fašistickými představiteli odmítány. Komunistický internacionalismus, který hlásal fakt, že národy nejsou prioritní, a důraz na třídní boj, jenž stál v protikladu k národní jednotě, byly těmi nejvýraznějšími důvody, proč tomu tak bylo. Jasným a obecně známým faktem je, že i Benito Mussolini vycházel původně ze socialistických myšlenek a i jeho pozdější uvažování nebylo k sociální otázce zcela lhostejné. Po jeho rozchodu se socialistickou stranou začalo jeho uvažování směřovat k jakémusi národnímu socialismu pojímajícímu

revoluční budoucnost z hlediska národních a sociálních hodnot (Gregor 2015: 211). Toto je logické, jelikož fašisté byli hnutím masovým a museli nějakým způsobem přimět nejnižší vrstvy k podpoře své politiky, která musela nabídnout nějakou protiváhu k marxistickým myšlenkám, jež byly pro dělnictvo velice lákavé. Pokud se podíváme na skladbu takřka všech fašistických hnutí, žádné z nich nebylo jen elitním klubem intelektuálů nebo majetných. Ti se tam samozřejmě objevovali také, ale v členské základně můžeme nalézt obrovské množství dělníků a studentů, kteří pro svou mobilizaci potřebovali v programu i důraz na sociální otázky. To samé můžeme pozorovat i v programu německých nacistů. Ti v programatice spojovali učení o nerovnosti ras a zároveň jedním dechem slibovali větší rovnost šancí, než jaká v Německu existovala v době Výmarské republiky, přičemž to znamenalo, že v rasovém boji se ozýval konec třídního boje, čímž se národní socialismus řadí mezi jednu ze sociálních a národně revolučních utopií minulého století (Götz 2007: 12). Tento zásadní rozpor, který byl ve fašistické ideologii obsažen, je důležitý pro jeho vnímání. I přestože fašisté bývají nazýváni extrémní pravicí, jejich poměrně propracovaný sociální program trochu odporuje tomuto tvrzení. Hlavní rozdíl, který můžeme vidět, je v podstatě socialistických myšlenek. V marxistickém pojetí je to internacionalismus, zatímco sociální programy kladly vždy důraz na národní pojetí socialismu. To ale není jediný rozpor, který by odlišoval fašistické sociální úvahy od těch marxistických. Marxisté fašismus nepovažují za sociálně revoluční, protože nezpochybňoval posvátnost soukromého vlastnictví a ani neměl za cíl zrušení kapitalismu jako takového (O'Sullivan 2002: 43). To je určitě fakt, ale není možné se uchýlit ke vnímání fašismu jako zcela antisociální ideologie, která by byla oporou kapitálu, jak fašismus interpretují marxisté.

Oblasti, kde tyto ideologie stály proti sobě, jsou poměrně jasně identifikovatelné, ale určitý důraz na sociální zákonodárství byl společný takřka všem fašistickým organizacím a k tomuto fenoménu určitě neodmyslitelně patřil. Ekonomický program a opatření, která fašisté navrhovali, se často velice lišily stát od státu, hnutí od hnutí. Na českém území existovaly fašistické organizace, které se svým programem a rétorikou přímo obracely na dělnictvo a rolníky. Stejně tak existovaly strany, které se pokoušely svým programem přitáhnout i majetnější vrstvy, a nějaká forma sociálního zákonodárství pro ně nebyla zcela prioritní. Na tomto nelze stavět nějaké obecné definování fašismu, ale antimarxismus a odpor k bolševismu je kritériem, které všechna

fašistická uskupení splňovala, a to i za situace, že jejich program obsahoval i velkou míru prvků, které by se daly nazvat socialistickými.

Fašisté ve svých úvahách a svém snažení o reformování společnosti vždy kladli velký důraz na militarizaci a vojenskou symboliku (Paxton 2007: 247). Z díla R. O. Paxtona vyplývá, že na druhou stranu nelze fašismus pojímat jako pouhou vojenskou diktaturu (Paxton 2007: 247). I přestože by byla definice fašismu založená pouze na militaristickém základě nedostatečná, je zřejmé, že vojenská symbolika a organizace hrály pro podobně zaměřená hnutí výraznou roli. Tady můžeme opět nalézt souvislost s tím, že fašisté prosazovali přísnou hierarchizaci společnosti a určitý předobraz vzájemně nadřízených a podřízených osob v armádním prostředí byl pro fašisty více než lákavý. Zjednodušeně se dá říct, že v militaristickém systému se zhmotňovaly představy fašistů o společnosti v nejzákladnější podobě. V německém prostředí to dokládá fakt, že v nacistickém Německu byl součástí každodenní módy mladých mužů polovojenský oděv a stoupala i obliba pokrývek hlavy, což naznačovalo stále větší tlak na uniformitu (Geyer, Fitzpatricková 2012: 441). Na první pohled by se to mohlo zdát jako marginální záležitost, ale jasně to ilustruje to, že i odívání civilního obyvatelstva se odvíjelo od vojenských vzorů. To můžeme pozorovat i na tom, že i členové fašistických organizací vnímali uniformu jako základ své identity a ve státech, kde fašismus nezvítězil, byly uniformy často jádrem sporů s oficiální státní mocí, která z povahy věci nesouhlasila, aby byly veřejně vidět uniformované osoby nemající s oficiálními složkami nic společného. Je třeba dodat, že stejně jako měly určité organizace rozdílnou míru vlivu, prostředků a členské základny, tak i kvalita jejich uniforem byla rozdílná. To ovšem plně ilustruje, jak byli fašisté fascinováni prvky, které byly vlastní především armádě. Tím se tato ideologie výrazně odlišovala od jiných. V českém prostředí se neobjevoval z politického hlediska takový důraz na vojenskou expanzi, jak už je zmíněno výše, ale to neznamená, že by rysy spjaté s vojenstvím chyběly.

Mnoho stran a hnutí na českém území disponovalo svými uniformovanými oddíly, které měly za úkol chránit čelní představitele strany. Tyto jednotky měly také funkci estetickou, kdy na stranických setkáních tvořily kulisy pro projevy vůdců. Ne všechny fašistické organizace měly podobné jednotky jako součást své organizace. Přítomnost ozbrojených jednotek by byla nedostatečným kritériem. Všechny strany ale minimálně kladly důraz na militarismus a propagovaly vojenskou disciplínu jako něco

následováníhodného. Tento důraz se projevoval kromě formování speciálních ozbrojených oddílů také tím, že i funkce ve straně byly nazývány vojenskou terminologií. Vojáci, kteří byli příslušníky hnutí, se stávali velice ceněnými členy a tato kvalifikace jim velice často umožňovala vzestup v domovské organizaci. Vojenská symbolika a fascinace militarismem byla pro fašisty společná a výrazně je odlišovala od jiných pravicových stran, což přispívá k přesnějšímu vymezení toho, která strana je a která není fašistická.

Při výčtu témat, která se dají považovat za společná všem fašistickým hnutím, je nutné připomenout i jiné okolnosti společné pro všechna fašistická hnutí, a to specifika meziválečného vývoje. Hlavní podmínky, které přispěly k posilování fašistických a i jiných skupin vyznávajících autoritářství, úzce souvisely se složitou geopolitickou situací, vládní nestabilitou, slabou politickou kulturou a ekonomickými obtížemi (Berg-Schlosser, Mitchel 2002: 268). Slabou politickou kulturu nebo vládní nestabilitu nelze vztáhnout na všechny evropské země, ale ekonomická krize zasáhla Evropu jako celek. V těch zemích, které byly stabilnější a fašismus tam byl slabší a nakonec ani netriumfoval, byly organizace vývojem ve výše zmíněných oblastech posíleny. Fašismus nebyl produktem ekonomické krize, to by bylo velice zjednodušující a nepřesné. Všechny zmíněné názorové priority v této kapitole mají kořeny daleko hlubší. Ale ať už to byl nacionalismus, antisemitismus nebo odpor k demokracii, všechny tyto tendence byly sociálními a ekonomickými podmínkami té doby zesíleny. Pokud se fašisté v tom, jak svou ideologii pojímali, často lišili, benefity plynoucí z frustrace obyvatelstva a složitá situace pro demokratické strany a vlády byly společné všem. Podobné úvahy se často objevují ve spojitosti se zeměmi, kde fašisté přebrali moc, ale zapomíná se na to, že podobným problémům musely čelit všechny evropské země a i ty, u kterých byl v rámci politické scény v konečném důsledku fašismus marginální, se musely potýkat s jeho posilováním. Některé země se s tím vypořádaly lépe, některé hůře. Není ale možné říct, že by nestabilní meziválečná situace jakémukoliv i sebemenšímu fašistickému uskupení uškodila.

B. Mussolini o fašismu tvrdil, že je jako ideologie univerzální, protože lidé ve všech zemích nezávisle na kultuře touží po autoritě, směru a pořádku (Griffin, Feldman 2004: 85). Právě historické okolnosti, nepřehledná mezinárodní situace a určitá nestabilita ve všech sférách společnosti byly kromě nějakých základních ideových priorit záležitostí, která definuje fašismus jako ideologii v dostatečně široké

míře. Společenské a historické okolnosti vzniku ideologií jako takových jsou minimálně stejně důležité jako zkoumání toho, co prosazují, fašismus nevyjímaje.

Definovat fašismus jako takový je velice složité a každá jednotlivá definice může být zpochybněna jako nedostatečná. Autoři, kteří se fašismem zabývali a zabývají, se často ani nemohou shodnout, zda fašismus lze považovat za celistvou ideologii se všemi znaky, které jsou tomuto termínu přisuzovány. Autoři z různých názorových proudů vnímají fenomén fašismu a nacismu rozdílně a vytvořit nějakou jasnou všeobjímající definici tohoto fenoménu je takřka nemožné. Výše zmíněné znaky určitě nemají být vyčerpávajícím popisem fašismu, ale jsou to specifika, která je možné vztáhnout takřka na všechny organizace, jež se k fašismu hlásily nebo vykazovaly jeho znaky. Zároveň jsou to znaky opodstatněné a fašisté je určitě nevyznávali bezdůvodně. Jakkoliv je fašismus v kontextu dějinného vývoje fenoménem novým, takřka všechny články jeho doktríny mají svou historickou podstatu (Kronski 1967: 45). Proto tuto kapitolu nelze uzavřít nějakou obecnou definicí, ale je to spíše soubor společných kritérií a inspiračních zdrojů, které jsou nesporné a jasně odlišují fašistická uskupení od ideově blízkých i vzdálených názorových proudů ve formě ideologie i sebe prezentace.

Za pomoci autorů, kteří se fenoménu fašismu věnují, měla tato kapitola vytvořit soubor kritérií, jež by byla aplikovatelná pro potřeby práce. Kritéria to měla být dost volná a zároveň konkrétní pro účely cíle typologie českého fašismu. Volná jsou proto, aby postihla všechny různorodé ideové proudy tvořící českou fašistickou scénu v meziválečném období. Konkrétní jsou z toho důvodu, aby byly fašistická uskupení a organizace důrazně odlišeny od jiných stran pravého spektra a aby se následná typologie zakládala na jasně daných případech. Pro potřeby typologie budou do práce zahrnuty strany, hnutí a organizace, jež jsou antidemokratické a antimarxistické, propagující národní hodnoty s důrazem na militantní symboliku, vycházející přímo i nepřímo z podobných inspiračních zdrojů, vzniknuvší za specifických historických podmínek, působící na území Čech, Moravy a Slezska mezi lety 1918 až 1945.

2 Ideové zdroje českého fašismu

V této kapitole budou nastíněny ideové zdroje českého fašismu. Ideové zdroje, ze kterých čeští fašisté vycházejí, jsou velice různorodé, ostatně k tomu vybízí i různorodost této ideologie jako celku, která i v jiných zemích vstřebávala mnoho vlivů. Určit jeden pramen a základ pro vznik fašismu je obtížné. To bylo ostatně již ukázáno v předešlé kapitole poukazující na to, že i ty nejzákladnější hodnoty těchto hnutí byly plné rozporů a paradoxů. Spíše je to soubor filosofických a vědeckých idejí, které dávají myšlenkový podklad pro fašistická hnutí. Z politického hlediska se fašismus obrací na tradici reakčních a konzervativně pravicových hnutí i přesto, že fašismus se od konzervatismu liší v mnoha zásadních ohledech. Fašismus nelze pochopit bez znalosti Charlese Maurrasa a jeho předchůdců, kteří vycházeli z linie evropského reakčního myšlení vycházejícího z odporu proti Velké francouzské revoluci (Nolte 1999: 68). Tady lze vidět, že i fašismus jako takový vycházel z velice nesourodých zdrojů, které samy o sobě nemají příliš společného, ale ve fašistické ideologii lze najít jejich průnik.

Podloží fašismu je vypjatý nacionalismus. S ním jde v ruku v ruce konspirační výklad dějin, který je pojímán na základě boje mezi mocnostmi dobra a zla, mezi čistými a zkaženými, bitvy, v níž je vlastní společenství, nebo národ vyznavače obětí (Paxton 2004: 50). Takto definovaný původ fašismu je dostatečně zobecněný, aby platil pro drtivou většinu fašistických hnutí, mezi jiným i pro české prostředí. To má velké množství vlastních specifik stejně jako ostatní evropské země, kde se ideové základy poměrně výrazně lišily.

Ideje nacionalismu ve spojení s pravicovými subjekty jsou faktem, kterému je nutné se věnovat. Strany na pravé straně politického spektra, které byly považovány za demokratické a v rámci Československé republiky se chovaly státotvorně, často ve svých programech i aktivní politice zdůrazňovaly témata, která si mnohdy za své brali i čeští fašisté. V meziválečném období, kdy byla evropská politika všeobecně radikalizována, byly i poměrně extrémní body programu stran na obou stranách politického spektra přijímány v rámci demokratických režimů. Ne že by strany, které byly považovány za demokratické a státotvorné, byly nějakým výrazným činitelem, který dopomohl k přivedení českých fašistů k moci, ale některé jejich kroky, prohlášení a i náznaky spolupráce s osobami z fašistického tábora byly důvodem, proč byl český

fašismus určitým způsobem legitimizován. Zejména pravicové strany, které se podílely na vládních koalicích, si v průběhu meziválečných let jako celek zachovávaly demokratický ráz a není, je možné nazývat fašistickými. Byly rozděleny na mnoho názorových proudů, přičemž z těch nejextrémnějších se rekrutovali i někteří výrazní představitelé českého fašismu.

Strany, které tvořily ideový základ českého fašismu a z nichž se později i vynořovali čelní představitelé českého fašismu, byly tři. Šlo překvapivě o Agrárníky, Národní demokracii a odštěpence od Československé strany národně socialistické pod vedením Jiřího Stříbrného, kteří se často objevovali pod různými jmény, ale nejčastější byl název Národní liga. Také bude zmíněno Národní sjednocení, což byla široká koalice pravicových stran postavená na nacionalistických principech.

Agrárníci byli nejsilnější českou stranou a jejich představitelé často obsazovali post předsedy vlády. Byli pravicovou stranou, která se výrazně stavěla za zájmy statkářů a venkovského obyvatelstva. Agrárníci dokázali mobilizovat střední rolníky a vlastníky pozemků díky své dominantní roli v pozemkové reformě, která se především dotýkala německých a maďarských vlastníků půdy (Luebbert 1987: 468). Pozemkoví vlastníci byli i v ostatních zemích často podporovateli fašistických hnutí a byli výrazně pravicově zaměřeni, což agrárikům dává podklad pro nastolování pravicových témat na základě své voličské základny. V případě prostředí Československé republiky to bylo ještě o to výraznější, že agrárníci jako česká strana hájili primárně zájmy českých zemědělců, což jejich politice dodává i výrazný nacionalistický nádech. Agrárníci se také v průběhu své existence nestavěli k fašistům nepřátelsky a v rámci jejich strany existovaly i stranické frakce, které se stavěly odmítavě k politice Tomáše Garriguea Masaryka, a které měly v tomto k fašistům velice blízko. Na tomto příkladu je možné sledovat, že česká společnost nebyla vůči fašismu zcela imunní, když i nejsilnější strana v rámci českého prostředí určitým způsobem hájila skupiny obyvatelstva na národnostním principu a v některých případech spolupracovala s fašisty, i když jen na místní úrovni. Agrární strana byla uskupením velkým a existovalo v něm mnoho křídel, proto tuto stranu nelze po názorové stránce pojímat jako homogenní celek. Radikální křídla se ale projevovala i v průběhu období demokratického Československa. Nejvýrazněji ale strana dokázala své sklony k extrémní pravici potažmo fašismu v období druhé republiky. Čelním představitelem tehdejšího autoritářského režimu se stal představitel agráriků Rudolf Beran, takže se radikální postoje části členstva dostaly i do reálné politiky. V prostředí

Česko-Slovenské republiky se prohloubila i otázka spolupráce. R. Beran umožnil českým fašistům přístup do nejvyšších pater politiky (Rataj 2005: 26). Tohle se událo už na platformě Strany národní jednoty, ale přesto stranický původ jejího hlavního představitele jasně dokládá výše zmíněné skutečnosti. Je nutné připomenout, že v průběhu třicátých let byly ve straně i členové umírněného křídla, které s politikou R. Berana a jeho spolupracovníků nesouhlasili (Čapka 1999: 14). To ale nezpochybňuje fakt, že strana v určitých obdobích své existence poměrně výrazně vytvářela prostor pro české fašisty.

Další stranou, která měla vliv na české fašistické hnutí a v určité míře byla zdrojem některých podporovatelů a představitelů českého fašismu, byla Národní demokracie. Národní demokracie byla založena na výrazných nacionalistických idejích, postavených proti dílčím zájmům tříd a vrstev, z čehož vyplývá odpor k levici a zejména ke komunistům (Čapka 1999: 4). Národní demokracie se účastnila vládních koalic i přes svou nacionalistickou orientaci, ale často vyvolávala obstrukce (Malíř, Marek a kol. 2005: 547). Národní demokracie byla zvláštním případem ve stranickém systému Československé republiky. Z jejích řad pocházely tak významné osobnosti, jako byli Alois Rašín nebo Karel Kramář, kteří působili ve významných státních funkcích. Kvůli svým konzervativním a nacionalistickým postojům byly ale postoje strany často v rozporu se směřováním Československé republiky. Národní demokracie se později také stává součástí Národního sjednocení, což jasně dokládá její názorovou orientaci. Národní demokraté byli nevelkým, přesto však ne marginálním uskupením vyznávajícím hodnoty, které ve veřejné diskuzi tvořily prostor pro fašisty, což bude dále rozebráno v části kapitoly věnující se Národnímu sjednocení.

Dalším uskupením, které mělo výrazný vliv na etablování českého fašismu, byla osoba J. Stříbrného. Ten byl velice rozporuplnou postavou českých dějin 20. století a obsah jeho aktivit se často diametrálně lišil. J. Stříbrný patřil k čelním představitelům domácího odboje a národní revoluce. Byl jednou z hlavních postav, které se zasloužily o ustavení Československé republiky jako samostatného státu. J. Stříbrný vstupuje do politického dění jako předseda Československých socialistů, později přejmenovaných na Československou stranu národně socialistickou. Českoslovenští socialisté se pod vedením Stříbrného v prvních letech nechovali příliš socialisticky a vystupovali jako spolupracovníci českých národoveckých stran, kdy jejich programu a rozhodnutím v konečném důsledku často nerozuměli ani jejich vlastní voliči (Vykoupil 2003: 83).

Tady už lze vidět první náznaky toho, že J. Stříbrný se nepohybuje ideově na levici, ale spíše inklinuje k nacionalismu a socialistické priority strany pro něj nejsou hlavní. V průběhu 20. let se dostává do sporu se svou vlastní stranou i s prezidentem T. G. Masarykem. J. Stříbrný Masarykovi vyčítá především fakt, že upřednostňuje zahraniční odboj před odbojem domácím (Vykoupil 2003: 111). To jsou dva základní momenty, které J. Stříbrného předurčují k tomu, že se stane jednou z nejvýraznějších osobností české radikální části pravice, což ho později dovede i k přímé spolupráci s českými fašisty. Stříbrný po rozchodu s českými socialisty zakládá vlastní hnutí s názvem Slovanská strana národně socialistická, která se později transformuje v Radikální stranu a ještě později v Národní ligu vstupující stejně jako Národní demokracie do Národního sjednocení. Politická orientace J. Stříbrného byla umocněna tím, že v roce 1929 je ustaveno volební spojení mezi Stříbrného hnutím a Národní obcí fašistickou, v němž sice vládou neshody, ale jež přece jen bylo dovedeno do zdárného konce (Vykoupil 2003: 154). J. Stříbrného není možné nazývat fašistou, ale tohle spojení jasně dokládá, že politika, kterou skrze své hnutí prosazoval, byla fašistům blízká.

Posledním článkem ideových pramenů českého fašismu založeném na inspiraci politickými stranami bylo Národní sjednocení. Splynutí Československé Národní demokracie a Národní ligy s dalšími menšími subjekty do Národního sjednocení mělo vcelku malý ohlas a jen krátké trvání (Malíř, Marek a kol. 2005: 548). Tato formace byla založena na konzervativních a nacionalistických základech. Ideologický náboj hnutí jasně dokládá úryvek z článku K. Kramáře *Proč jsem chtěl a chci Národní sjednocení* z roku 1935 uveřejněný v Národních listech. „*Nikdy tak, jako tentokráte, neměli voliči ve své moci osud a budoucnost národa! O to jde, ne o úspěchy stranické O to jde, dovedeme-li zadržeti politický a hospodářský úpadek, který ohrožuje samy základy naší samostatnosti a nezávislosti. Pokračovati po dnešní cestě znamená vésti národ do propasti! Jediné, co může zachrániti, co se ještě zachrániti dá, je semknutí národa v duchu našeho krásného, starého vlastenectví, v duchu našeho boje za právo a svobodu, v duchu těch, kteří bojovali a umírali v našich legiích a v duchu našeho 28. října, konečného vítězství stoletého boje národa malého, ale velikého svou láskou k vlasti a k svobodě! Proto chceme vítězství idejí národního sjednocení, proto chceme, aby se heslem nás všech stalo: Nic než národ, nic než náš stát!*“ (Kramář 1935: 1).

Karel Kramář určitě nebyl fašistou a ani fašistická hnutí a jejich představitelé se

na jeho osobu nijak neodvolávali, ale tento citát poukazuje na jiný fakt, a to na skutečnost, že česká politika v meziválečném období určitým způsobem navazovala na politické ideje vypjatého nacionalismu, který byl aktuální v době národně-osvobozenického boje před rokem 1918. V první kapitole bylo zmíněno, že fašisté ve svých nacionalistických úvahách navazovali na klasický evropský nacionalismus, který se začal etablovat po Velké francouzské revoluci a svůj vrchol zažil v 19. století. Síla tohoto ideologického podání a apel na ochranu národa před úpadkem pomoci semknutí se od jednoho z čelních představitelů české politiky v roce 1935, tedy v době, kdy samostatná Československá republika existovala necelých dvacet let, dokládá, že tradiční nacionalismus byl v české politice stále přítomen. Vedle ostatních ideových základů vycházel český fašismus z krajně pravicového nacionalismu a šovinismu, jenž vycházel z buržoazně nacionalistické politiky K. Kramáře, ideového vůdce fašizujícího národního sjednocení (Pasák 1985: 4). Formulace, že český fašismus přímo vycházel z politiky prosazované K. Kramářem, Národní demokracií nebo Národním sjednocením, je poměrně silná a je dána určitým ideologickým zabarvením způsobeným dobou vzniku publikace. Je však pravdou, že díky některým politikům a jejich ideovému důrazu na národní hodnoty měli čeští fašisté na co navazovat a jejich podobná vyjádření k otázce národních hodnot nebo národního ohrožení nebyla v českém prostředí ničím cizorodým. Tím se dá určitá nacionalistická tradice táhnoucí se napříč některými politickými stranami považovat za jeden z výrazných ideových zdrojů, jenž čeští fašisté mohli využívat. Tomu napomáhalo i to, že v tomto ohledu byly aktivní některé vážené osobnosti spjaté s českou politikou, jakými byli J. Stříbrný nebo K. Kramář.

Dalším z ideových zdrojů, který byl společný všem fašistickým hnutím, je vymezování se vůči specifickému politickému stylu T. G. Masaryka a osobností, které ho obklopovaly. Jak už bylo řečeno, ideje T. G. Masaryka a jeho výlučné postavení v rámci politické reality v Československu mnoho stran a hnutí vybízely k tomu, aby postavily významné části svých programů na podpoře nebo kritice hradní politiky. To je důvod, proč i toto může být považováno za ideový zdroj českého fašismu. V samotném čele toho, co český nacionalismus potažmo fašismus formovalo v rámci kritiky, byl konkrétně masarykovský realismus, což byl velice problematický pojem, jelikož pojetí realismu se lišilo v rámci osoby samotného T. G. Masaryka a různých vyznavačů tohoto směru (Nakonečný 2006: 69). Konkrétní rozpory mezi T. G. Masarykem a českými

fašisty budou rozebrány v dalších kapitolách. Nacionalismus jako takový je poměrně hodně idealistický koncept a jak už bylo řečeno, fašismus pracoval poměrně výrazně s iracionálním konceptem vnímání světa a světových událostí. Masarykova filosofie představovaná především jeho realismem klade důraz na fakta, na současné problémy a staví se proti planému historizování (Brabec 2002: 117). To je v přímém rozporu s principy, na kterých staví nacionalismus potažmo fašismus. Nacionalisté staví svou filosofii na obracení se k slavným národním dějinám, jejichž prostřednictvím hledají nějaké vyšší poslání národa. Často byla historie využívána i k obhajobě výbojné politiky, kdy národovci argumentovali, že určitá území byla v minulosti součástí jejich státu. Všechny tyto principy jsou prakticky založeny na historizování a jsou v přímém rozporu s Masarykovými názory. To bylo umocněno ještě tím, že T. G. Masaryk nebyl pouze běžným intelektuálem v rámci československého prostředí, ale jeho politický vliv a dopad jeho myšlenek a filosofie ještě zesiloval, což mělo za následek to, že politické strany byly nuceny se k Masarykovým myšlenkám nějakým způsobem postavit a to ať už negativně, nebo pozitivně. Kromě realismu byla pro Masaryka důležitá také demokracie a samozřejmě humanita (Brabec 2002: 16). Demokracie a humanita a veškeré intelektuální prostředí, které z těchto idejí vycházelo, bylo pro fašisty ohrožením. Demokracie a humanita jsou ideje, které jsou antitezí fašismu jako takového. V rámci Československé republiky byl tento jev o to silnější a tyto ideje byly fašisty považovány za slabost, kterou stát trpěl.

Dalším výrazným inspiračním zdrojem byla vojenská tradice a militaristické dědictví. To nebylo a není v českém prostředí tak silné jako v jiných srovnatelných zemích, ale konkrétně pro vznik fašismu hrál tento fenomén výraznou roli. V případě českého prostředí bylo specifické to, že zde paralelně existovaly vojenské tradice dvě. První z nich byla tradice služby v bývalé rakousko-uherské armádě v období první světové války, ta dostávala prostor zejména v období Protektorátu Čechy a Morava, a samozřejmě tradice legionářská, jež byla v čele zájmu v období meziválečného Československa. Prvotním a často zdůrazňovaným bodem programu prvních fašistů byla dokonce pomoc nemajetným legionářům (Vykoupil 2012: 37). Zde je vidět paralela i v tom, že fašistická hnutí přitahovala vysloužilé válečné veterány, kteří se cítili nedocenění společností a tím byli i zahořklí (Paxton 2004: 60). I přestože byli legionáři v Československé republice pojímáni obecně jako vážené osoby, kterým je třeba vděčit za ustavení samostatného státu, jejich ekonomická situace nebyla vždy ideální. Zapojení

válečných veteránů po návratu do vlasti bylo problematické jako ve všech zemích. Nemohli se ani spoléhat na nějaký druh výrazné státní podpory. Známe je citát tehdejšího ministra financí Aloise Rašína o tom, že za to, co se dělá pro stát, se neplatí (Rašín 1930). To dává jasně najevo to, že i mezi legionáři, kteří byli z principu podporovateli republiky a jejich čelních představitelů, bylo možné najít mnoho těch, kteří viděli ve fašismu východisko a řešení nespravedlnosti. Jasným důkazem, že toto platilo, byl fakt, že nejvýznamnější představitel českého fašismu R. Gajda byl legionář a jeho pojetí politiky bylo blízké vojenskému stylu (Hofman, Klimek 1995: 149). Jak už bylo řečeno, v rámci Československa vznikla paradoxní situace, kdy ani tábor válečných veteránů nebyl jednotný. Kromě zmíněných legionářů v rámci země žilo i velké množství těch, kteří první světovou válku prožili v rakousko-uherské uniformě. Ti se v nové republice cítili upozadováni na úkor legionářů (Pejčoch 2011: 300). Pokud se legionáři cítili zahorklí díky špatné ekonomické situaci, vojáci, kteří bojovali a riskovali životy na straně centrálních mocností, cítili to, že nejsou považováni přímo za zrádce, ale že jejich oběť je společností ignorována a nedoceněna. K těmto pocitům stejně jako v případě legionářů přispíval i fakt, že sociální podmínky obou skupin byly podobné stejně jako pocit frustrace a určitá náchylnost k radikálním politickým směrům a rychlým řešením problémů.

Dalším prvkem, který fašismus v českém prostředí podporoval a na jehož základech se konstituoval, byl mnohonárodnostní charakter českých zemí i nově vzniklého státu po roce 1918. V nově ustaveném státě byl velký podíl Němců a po připojení částí předválečného Maďarska se v nově vzniklém státě objevili i Rusíni, Maďaři a Slováci, kteří i přes propagovaný pojem čechoslovakismu, měli s Čechy kulturně, historicky i ekonomicky společného jen velmi málo (Bryant 2012: 27). Prvním a jasným programovým bodem, který z toho pro fašisty vycházel, byl pocit národního ohrožení a tendence bránit a rozšiřovat vliv českého národa v rámci národnostně roztržitého území. Přestože fašismus se i v jiných zemích obracel proti domácím nepřítelům a menšinám v rámci států, kde tyto organizace fungovaly, v případě českého prostředí byl strach z menšin kvůli jejich počtu o to výraznější. Sluší se i dodat, že byl oprávněný.

Méně očekávané je to, že se čeští fašisté nestavěli ke všem nečeským národům v rámci státu nepřátelsky. Výrazným prvkem v jejich programech byla často otázka postavení Slovenska. Nebylo to ale pouze téma, které ve svých návrzích a představách

hodlali řešit fašisté, ale byla to záležitost, která ovlivňovala směřování i ostatních politických stran a s nimi i život v celé zemi. Nevyjasněné postavení slovenské části české meziválečné republiky lze považovat za jedno z nejsilnějších témat, kterými fašisté disponovali. V neposlední řadě je na tomto místě také nutné zmínit, že otázka slovenské autonomie z velké části vedla i ke konci demokratické Československé republiky. Už při etablování Československé republiky v roce 1918 měli Slováci problém se ztotožnit s novou formou státnosti, což bylo způsobeno rozdílnou sociální strukturou, religiozitou, zemědělským charakterem společnosti a v neposlední řadě ekonomickými problémy (Bystrický 2014: 15). I pro české obyvatelstvo bylo složité se začlenit do nového státního útvaru, který vznikl po dlouhém fungování českých zemí v rámci jiného státního útvaru, ale rozhodně se to nedá srovnat se Slováky, kteří byli dále od centra.

Je nutné zmínit, že podmínky v uherské části monarchie byly diametrálně odlišné. Vznikla zde paradoxní situace, kdy Slováci nebyli národnostní menšinou, ale jedním ze státotvorných národů, ale i přesto byla jejich integrace složitá a vlastně nebyla dořešena po celé meziválečné období. Jedním z hlavních problémů byly rozpory ve formulování politických požadavků a také rozpory v názoru, jak by se slovenská politická reprezentace měla v nově vzniklém státě chovat, zda by se měla spojit s českými stranami a slovenské zájmy hájit na centrální úrovni, nebo jestli by si měla zachovat svou svébytnost (Bystrický 2014: 19). Je pravdou, že česká politická reprezentace mohla být obviňována z přílišného důrazu na centralismus a také že slovenské požadavky a řešení důležitých problémů z toho vyplývajících často ignorovala, ale určitá politická nevyzrálость slovenských zástupců byla nesporná. To ale pro české fašisty nebylo zcela prioritní. Ve Slovácích, kteří toužili po větší autonomii, získali spojence a i v českém prostředí získali výrazný politický kapitál, který jim napomáhal ke kritice neschopnosti vlády, českých demokratických politických stran a v neposlední řadě i prezidenta T. G. Masaryka a jeho spolupracovníků. Složitě vztahy mezi Čechy a Slováky jasně dokládá i to, že autonomistická Hlinkova slovenská lidová strana byla od roku 1925 nejsilnějším politickým subjektem na Slovensku, který kromě podpory větší pravomoci slovenských zástupců kritizoval čechizaci slovenského kulturního života a obsazování míst v úřadech, ústavech a školách českými lidmi (Čapka 1998: 22). Je pravdou, že ve vedení veřejných institucí ve slovenské části republiky bylo mnoho Čechů a je možné v tom vidět úsilí o centralizaci a určitou snahu

o nepřilíš dobrovolnou integraci Slováků do nově vzniklé republiky. Důvody ale byly z velké části čistě praktické, protože Slovensko nedisponovalo takovým sociálním kapitálem, který by mohl účinně vykonávat státní záležitosti. To už bylo naznačeno výše ve spojitosti s určitou ideovou nevyzrálostí slovenských politických stran a jejich představitelů. Zde vznikla paradoxní situace, která byla zapříčiněna mnohonárodnostním charakterem Československé republiky. Pokud bylo v první kapitole zmíněno, že fašismus je neodmyslitelně spojen s vypjatým nacionalismem, tak by posilování českého vlivu na území jiného národa mělo být fašisty podporováno. V případě českých fašistů to ale bylo naopak. Nebyla to jen programová opozice vůči krokům oficiálních vládních představitelů, kteří byli tvůrci politiky spjaté se Slovenskem, ale důvodů bylo více.

Pokud v dřívějších letech čeští fašisté na Slovensku hledali spojence a problematika slovenské autonomie byla jejich výrazným tématem, v pozdějších letech, kdy se začaly hroutit demokratické instituce i v českých zemích, a to zejména ve spojitosti se vznikem Česko-Slovenské republiky ve druhé polovině třicátých let, fašisté získali v představitelích slovenské autonomistické politiky i vzor. Česká autoritativní a fašistická pravice zaslepená ideovými sympatiemi k Hlinkově slovenské lidové straně nejen očekávala podporu ze Slovenska při totalitarizaci české části státu, ale dokonce i podporovala protičeské akce, které ve svých úvahách spojovala s pokrokaři, masarykovci a benešovci a celou demokratickou tradicí dosavadního vývoje (Rataj 1997: 97). Je to poměrně logické. Čeští fašisté stejně jako ostatní vyznavači politických směrů hledali inspiraci v zahraničí. Tu našli ve vývoji fašistické Itálie a nacistického Německa. S nástupem slovenské politické reprezentace, která i za výrazné podpory vlastního národa začala na své části území uskutečňovat politiku z velké části naplňující ideje společné s českými fašisty, se objevil nový vzor, který byl přítomen na území jejich vlastního státu.

To, proč vývoj na Slovensku i Slovensko jako celek českým fašistům imponovaly, mělo i jiný důvod, který souvisel s profilem obyvatelstva zejména v oblasti vztahu k náboženství. Důraz na prosazování křesťanství na Slovensku je možné do značné míry přisuzovat reakci na stav z časů první Československé republiky, kdy se uplatňovala myšlenka sekulárního státu a úsilí o omezení vlivu církve na veřejné věci, výchovu a vzdělání, přičemž se poměrně často vyskytovaly útoky hlavně na katolickou církev (Letz 2012: 189). Nebylo to pravidlem u všech českých fašistických organizací,

ale mnoho z nich kladlo významný důraz na křesťanství, především tedy na katolicismus, který pro ně byl oporou společnosti. I čeští fašisté viděli humanismus některých čelních představitelů země jako útok na přirozený řád daný katolickou tradicí. Je obecně známo, že české obyvatelstvo přistupovalo k otázce víry vlažněji než obyvatelé v okolních státech nebo Slováci, proto byli čeští fašisté fascinováni silou, jakou měla politika slovenské autoritativní pravice vycházející z moci katolické církve. Výše zmíněné zdroje ideové inspirace jako tradice výrazného národovectví v politice některých nefašistických pravicových stran nebo odpor k establishmentu můžeme najít i v jiných evropských zemích, které také disponovaly fašistickými organizacemi na svém území. Otázka Slovenska a slovenského národa, který byl pro fašisty prostředkem, jak kriticky útočit na demokratickou vládu, a později jim ukázal úspěšnou aplikaci velké části svých vlastních myšlenek v praxi, byla ale specifická pouze pro prostředí Československé republiky a později Česko-Slovenska.

Československo potažmo oblast Čech, Moravy a Slezska byly územím, kde existovaly jevy přispívající k utváření fašistických hnutí i v ostatních evropských zemích. Zároveň zde ale existovalo mnoho dalších specifických podmínek, které českému fašismu udávaly jeho zvláštní ráz. Tradice nacionalistických stran, silné osobnosti ve vedení státu, složité národnostní podmínky ve státě a pozůstatky ideologických konfliktů z první světové války utvořily z českého fašismu různorodý fenomén, který dále ještě rozštěpily události druhé světové války: Ty ovlivnily osudy a postoje nejen českých fašistů, ale i společnosti jako celku. Fašismus na českém území se vyznačoval periferním charakterem a desperátským rázem, a i přestože mezi jeho vyznavači můžeme najít osobnosti z různých sociálních sfér, žádná sféra nebyla tak dominantní, aby mu dala jasný ráz, proto je tento fenomén těžko postihnuteľný (Tesař 2014: 190). To ale neznamená, že by v českých zemích neměl fašismus žádné základy, na kterých by jeho příznivci mohli stavět.

3 Typologie českého fašismu

Jak už je psáno v úvodu, fašismus je složitý fenomén pro vědecké uchopení. Ten český je vlivem toho, že společenská a politická situace ve střední Evropě byla velice složitá, pro zmapování ještě náročnější. V českém prostředí existovaly v průběhu období, kterému se věnuje tato práce, desítky fašistických skupin, z nichž valná většina byla marginální jak rozsahem, tak územním dopadem. I přestože český fašismus jako celek neovlivnil tak velkou část společnosti jako v jiných zemích, přece jen zde existovala výrazná hnutí, která dosáhla většího ohlasu. Konkrétně jsou to hnutí Červenobílí, Národní obec fašistická, Vlajka, Český svaz válečníků a Kuratorium pro výchovu mládeže. Každé z těchto hnutí je zcela odlišné, a to jak svou organizační strukturou, tak i ideologickým nábojem. Ty se u některých z těchto uskupení v průběhu dynamického vývoje českých zemí od roku 1918 do roku 1945 výrazně proměňovaly. Úkolem této typologie je i přes změny v náboji těchto hnutí najít společné znaky, které prostupovaly všemi třemi rozličnými etapami, jimiž si české země prošly.

Různorodost těchto hnutí dovoluje dostat se skrze jejich popis k tomu, že na základě každého z nich je utvořena speciální kategorie, která poslouží pro samotnou typologizaci českého fašismu. Toto je užitečné a použitelné z toho důvodu, že drtivou většinu ostatních menších hnutí lze zařadit pod jednu ze stávajících kategorií vytvořených na základě těchto pěti uskupení. Minimum z českých fašistických hnutí je natolik svébytných, že by se těmto kategoriím zcela vymykalo.

V kapitolách věnovaných konkrétním hnutím budou kritéria určena v průběhu analýzy jejich historie v souvislém textu, přičemž v závěru budou zmíněna, vysvětlena a přehledně uvedena v tabulce pro každou z organizací zvlášť společně se souhrnným názvem pro typ české fašistické organizace, jenž je v práci utvořen na základě vzorů daných výše zmíněnými příklady. V závěru práce budou všechny tyto údaje uvedeny v tabulce společně s dalšími menšími hnutími, která je k nim možno připodobnit, což bude v závěru vysvětleno. Kritéria, která určují primární body nezbytné pro typologii, jsou následující.

1. Forma vzniku.
2. Stranická organizace.
3. Přítomnost stranické ozbrojené složky.

4. Antisemitismus.

5. Pojetí národa v mezinárodní politice.

Prvním kritériem je původ vzniku konkrétního hnutí. Tím je myšleno to, zda je uskupení založeno spontánně, z pohnutek občanů, kteří založí organizaci ztělesňující jejich ideologické preference a s tou chtějí získávat veřejnou podporu pro prosazení svých cílů, a to ať už ve formě politické strany nebo jiné, kdy si náklady na své fungování musí zajišťovat ze svých vlastních zdrojů nebo od soukromých podporovatelů. Směřování a účel organizace je určován jejími členy.

Nebo je organizace založena prostřednictvím státu, přičemž disponuje podobnými vlastnostmi jako organizace veřejná, ale nemusí si zajišťovat finance na svůj provoz a je dotována státními orgány. Stát jako zadavatel také dohlíží na směrování organizace a kontroluje, zda vedoucí činitelé plní to, pro co byla organizace vytvořena. Oba druhy těchto organizací mohou sloužit jedné ideologii, v případě sledované problematiky té fašistické. Obě mohou mít podobnou organizační strukturu a věnovat se podobné agendě podobnými prostředky, ale původ vzniku je determinuje a v mnoha ohledech výrazně odlišuje.

Stejně jako důvod vzniku je důležitá i následná organizace a forma, jak uskupení usiluje o rozšiřování svého vlivu a prosazování ideologie. Pokud je uskupení organizováno jako politická strana, jeho hlavním údělem je ucházet se o moc prostřednictvím voleb nebo třeba i jinými nelegálními prostředky. Jejím hlavním úkolem je získat politickou moc a přímo se podílet na politickém rozhodování.

Na druhé straně může být uskupení organizováno jako ideologický spolek, který také prosazuje tuto jednu konkrétní ideologii, ale primárně mu nejde o to získat politickou moc jako takovou, spíše se snaží získávat příznivce prostřednictvím své činnosti a zveřejňováním svých postojů a názorů. Od těchto příznivců, pokud jsou veřejně činní, očekávají, že právě jejich konkrétní ideje uvedou do politické praxe. Strana i spolek bez stranické organizace jako takové mohou sdílet některé společné znaky. Těmi může být přítomnost pevného vedení, stanovy nebo pevně daný program, ale hlavním a určujícím rozdílem je to, jak jsou jejich myšlenky prosazovány. V případě strany jsou to pokusy dostat se k moci ať už legální, nebo nelegální cestou. U ideologického spolku je hlavním cílem prosazování svébytné ideologie mezi masami. Fašistická hnutí se na rozdíl od jiných stran, např. komunistů, v této otázce často liší

a ve velké míře se objevují oba druhy organizací a toto kritérium v zásadní míře ovlivňuje jejich fungování.

Jak už bylo zmíněno, pro fašistická hnutí je z ideologického i estetického hlediska důležitý důraz na militarismus, kdy je jimi vojenská disciplína vyzdvihována jako ctnost, jež by měla být podle jejich myšlenek vlastní i civilnímu obyvatelstvu. V jejich uvažování a při jejich propagaci hraje velkou roli i vojenská symbolika, která tvořila často nedílnou součást jejich setkání a akcí, které fašisté pořádali. Pro tyto účely si také často zakládali polovojenské oddíly, které fungovaly v rámci jejich stran a měly za úkol právě dělat asistenci při stranických setkáních a také měly bránit čelní představitele stran proti útokům názorových oponentů. To, zda organizace měla jasně odlišitelnou vojenskou součást, je důležité proto, že to mnohé vypovídá o tom, jak bylo hnutí masové, protože mít zdroje na udržování nějakého druhu oddílů tohoto typu nebylo tak jednoduché. Tím jsou myšleny jak lidské, tak finanční zdroje. Dále přítomnost nějaké ozbrojené složky byla často určující pro to, jak oficiální moc k organizaci přistupovala. Stranické polovojenské složky fašistických stran byly pro oficiální státní moc problémem v době demokratického Československa i Protektorátu Čechy a Morava, kde kolaborující hnutí také neměla často podporu vlády ani okupační správy. Přítomnost paramilitární organizace něco vypovídá i o struktuře členské základny. Pokud bylo členství ve straně masového rázu, polovojenské jednotky byly často součástí strany. Pokud uskupení bylo nějakým úzkým ideologickým klubem složeným z výrazných osobností, muselo se obejít bez svých vojenských jednotek. Ze všech těchto důvodů je přítomnost polovojenské organizace důležitým aspektem, který je prioritní primárně pro hnutí vyznávající fašismus.

Z ideologického hlediska je pro fašistická hnutí důležitý antisemitismus. Ne všechna fašistická hnutí byla antisemitská, přestože antisemitismus je často fašismu přidáván automaticky. Ne všechna hnutí, která se dají nazvat fašistickými a jsou tak obecně přijímána, měla ve svém programu antisemitismus nebo jej prosazovala jako integrální součást své politiky. Na rozdíl od nacionalismu, který byl společný snad všem uskupením, je antisemitismus součástí ideologie, která není přítomna vždy. Pokud je strana nebo hnutí antisemitské, dává najevo to, že je v rasové otázce velice radikální. Zároveň to napovídá, zda je konkrétní organizace pojetím svého obsahu blíže ke klasickému fašismu italského typu nebo německému nacismu, pro který byl antisemitismus a rasová otázka prioritní. Tento bod komplikuje skutečnost, že v průběhu

historického vývoje se hnutí často měnila. Ovšem z pramenů a literatury je možné zjistit, na jakých principech bylo hnutí postaveno a co bylo obsahem jejich politiky přirozeně a co bylo dáno historickým vývojem a s ním spojenou německou dominancí v českých zemích. Proto v rámci typologie je možné určit, zda organizace antisemitismus prosazovala, nebo pro ni nebyl důležitým. Toto lze ovšem postihnout jen v rámci organizace jako celku. Je možné, že někteří členové skupin bez antisemitské organizace antisemity byli a naopak. To je dnes už nedohledatelné a pro celkový obraz hnutí je to i nerelevantní.

Posledním kritériem je otázka přístupu k národní autonomii. Tím je myšleno to, jestli konkrétní strana nebo hnutí v době druhé republiky a okupace vědomě inklinovaly ke spolupráci s Německou říší a podporovaly nacistickou politiku. Představitelé kolaborujících nebo proněmeckých stran často spojovali osud českého národa s vítězstvím Německé říše a podporu A. Hitlera jakožto vůdce pojímali jako vlasteneckou povinnost.

Naproti tomu existovalo mnoho organizací, které vyznávaly klasický český nacionalismus, který je spojen s odmítáním podříditi se německému národu a osud českého národa viděly jako autonomní v rámci mezinárodní politiky, nezávislý na okolních národech nebo státech. Stejně jako v případě antisemitismu se uskupení, která přečkala celé sledované období, měnila, což bylo umocněno tím, že v době okupace byla podpora Německa podmínkou pro legální existenci hnutí. Stejně tak některá hnutí ukončila svou existenci před nástupem A. Hitlera k moci, ovšem i u těch lze zjistit, jak viděla osud českého národa v rámci mezinárodní politiky. Kolaborace je v tomto bodě pojímána jako opak národní autonomie, která je v tomto případě chápána jako prosazování klasického nacionalismu nezávislého na jiných mocnostech.

Forma vzniku	Dobrovolná	Iniciovaná institucí
Stranická organizace	Politická strana	Ideologický spolek
Polovojenská složka	Je přítomna	Není přítomna
Antisemitismus	Prioritní	Upozaděn
Národní autonomie	Závislost na cizím národě	Svébytné postavení národa

Tabulka č. 1

Zdroj: autor

Typologie českého fašismu je tedy složena z pěti oblastí, za jejichž pomoci budou vybraná hnutí popsána, a díky relevanci a rozdílnosti těchto oblastí z nich bude

možné vytvořit obecné typy, které mohou zahrnout další hnutí. Zároveň také budou přehledně zpracovány rozdíly mezi nejvýraznějšími fašistickými skupinami na českém území.

4 Červenobílí

Tradičně-národovecká organizace

Pokud se zabýváme českým fašismem, tak před notoricky známými organizacemi, jako jsou například Vlajka nebo Národní obec fašistická, je nutné zmínit i klub Červenobílých, což byl svébytný typ fašistické organizace z toho důvodu, že je poměrně sporné, jestli se fašistickou vůbec dá nazývat. Přesto že její činnost a projev byl diametrálně odlišný od toho, co bychom s určitostí nazvali fašismem, vykazuje takové množství znaků svého jednání v souladu s touto ideologií, že je možné ji mezi ostatní fašistická hnutí s určitostí zařadit. To dokládá fakt, že i na stránkách oficiálního vlajkařského periodika byly zásluhy Červenobílých oceňovány i přesto, že podle Vlajkařů měli Červenobílí dosti buržoazní ráz (Vrzalík 1928: 26).

Hnutí Červenobílých vzniká ve 20. letech 20. století. Mezi jeho zakládající členy patří pro fašistickou ideologii na území v letech první republiky výrazné osobnosti jako JUDr. Jiří Branžovský a PhDr. JUDr. Ing. Zdeněk Zástěra. Kromě nich v tomto hnutí figurovali i bývalý rektor Univerzity Karlovy MUDr. František Mareš, spisovatel Josef Holeček a profesor právnické fakulty JUDr. Arnošt Wenig (Pejčoch 2011: 30). Z profilu osobností, které tvořily hnutí Červenobílých a aktivně se účastnily jejich činnosti, vyplývají dvě věci. První je, že fašistickou orientaci dokazuje angažmá J. Branžovského a Z. Zástěry, kteří se stanou představiteli otevřeného fašismu v pozdějších letech. Tou druhou je profil těchto osobností. Všichni výše zmínění mohou být nazýváni intelektuály a vzdělanci veřejně známými a působícími v akademické sféře. To dává jasně najevo, že tento spolek byl založen z vůle veřejnosti a orientoval se primárně na propagaci myšlenek těchto a dalších osobností.

Červenobílí vycházeli z ideových základů Mussoliniho fašistů, ale přitom sami sebe nikdy fašisty nenazývali, tuto nálepku jim přisoudilo Rudé právo, které bylo komunisticky orientováno (Pejčoch 2011: 30). To, že levicový tisk označoval různé vlastenecké a nacionalistické organizace jako fašistické, bylo za dob Československé republiky poměrně častým jevem a mnoho organizací, jež neměly s fašismem vůbec nic společného, bylo do této škatulky zahrnuto často i neprávem. To bylo dáno výraznou inklinací inteligence a představitelů kulturního života k levicové ideologii, která byla s nacionalismem neslučitelná (Nakonečný 2006: 37). To ovšem neznamená, že by Červenobílí byli za fašisty označeni neprávem.

Červenobílí byli první zřetelně fašistickou organizací a není náhodou, že působili jako extrémně pravicové křídlo Národně demokratické strany. Hnutí mělo asi 1300 členů, přičemž jejich hlavní ideologickou charakteristikou byl militantní antikomunismus a antisocialismus (Cabada 2005: 78). O Národní demokracii bylo pojednáno v kapitole o ideových zdrojích fašismu. Z této strany se ve velké míře rekrutovali pozdější hlavní osobnosti českých fašistických hnutí, a to ne pouze Červenobílých. Červenobílí do jisté míry fungovali jako stranická frakce a platforma, na níž spolupracovali ideologicky spříznění členové této strany. Národní demokracie podporovala Červenobílé a další organizace, které jsou otevřeně nazývány fašistickými potají a prostřednictvím jednotlivců, kteří byli se stranou spjati (Beneš 1926: 292). Červenobílí ale nebyli jen záležitostí členů Národně demokratické strany. Mezi jejich členy patřilo i mnoho studentů zejména medicíny a práv (Cabada 2005: 78). Ti všichni samozřejmě nebyli členy Národní demokracie. Jejich angažmá v tomto spolku souviselo ve velké míře s tím, že vedoucími osobnostmi byli univerzitní pedagogové a funkcionáři, což pro ně tento spolek dělalo atraktivním. Hnutí Červenobílých se skládalo většinou z mládeže, typickým členem byl student (Peroutka 1991: 1781). I přestože v hnutí figurovali i členové z dělnických profesí, živnostníci a další, toto hnutí bylo obecně pojímáno jako hnutí mladé a studentské. I když byli Červenobílí blízko Národně demokratické straně, nikdy nefungovali jako politická strana a nekandidovali do žádných zastupitelských orgánů, a to po celou dobu své poměrně krátké existence. Jejich činnost byla opravdu spolkového charakteru a představovala vydávání ideologických provolání a pořádání veřejných akcí.

Pokud se jedná o veřejná vystoupení a s tím spojenou zvýšenou tendenci aktivity, pro Červenobílé byli určující dva momenty, které souvisely s historickým vývojem Československé republiky. Prvním byla takzvaná výprava na Javorinu, jež měla z ideologického hlediska národovecký nádech. Na počátku stál pohraniční spor mezi Československem a Polskem o sporné území v oblasti Oravy, kdy čeští nacionalisté rezolutně odmítali kompromisní řešení ministra zahraničí Edvarda Beneše (Pejčoch 2011: 33). Tady je možné pozorovat prvotní náznaky budoucích sporů českých nacionalistů a fašistů s oficiálními představiteli státu, a to zejména z okolí prezidenta T. G. Masaryka, kam E. Beneš patřil. Červenobílí uspořádali manifestační pouť na Javorinu, která měla být předána v rámci srovnání územních sporů Polsku. Účastníci výpravy vyjeli 3. srpna 1923 z Prahy na Javorinu, kde zapěli státní hymnu a pak se ubrali zpět k domovu (Pejčoch 2011: 33). Tato akce nebyla nijak masová, ale dá se

pojímát jako první významnější veřejná manifestace českých nacionalistů po roce 1918 s národoveckým podtextem, jenž vyvěral z pocitu ohrožení cizím národem.

Druhou větší veřejnou akcí, na níž se Červenobílí podíleli, byla manifestace, která přišla po úspěšném atentátu na ministra financí a člena Národní demokratické strany Aloise Rašína. A. Rašín byl velmi rozporuplnou osobou. Němci jej odmítali, protože nechtěl platit válečné půjčky, komunisté jej prohlašovali za představitele velkokapitálu, a jak už bylo zmíněno, bývalí legionáři mu zablívali to, že je odmítal finančně podporovat (Penížek 1925: 1). A. Rašín měl mnoho nepřátel a odpůrců za dobu svého působení ve vládě. Přes všechny spory měl ale A. Rašín okázalý státní pohřeb. Nebyl nikdy členem Červenobílých nebo jiného fašistického hnutí, ale jeho postoje byli českým fašistům blízké. Po atentátu, který byl na něj spáchán příznivcem komunistů, se Červenobílí účastnili manifestace na Václavském náměstí, kde volali po tvrdším postupu proti komunistům, což nepřímou přispělo k přijetí Zákona na ochranu republiky (Nakonečný 2006: 45). Tato akce byla na rozdíl od výpravy na Javorinu zaměřená antikomunisticky. Ještě je třeba zmínit, že se této manifestace neúčastnili jen Červenobílí, ale i členové dalších organizací a významné osobnosti nevyznávající fašistickou ideologii.

Obě tyto manifestace byly pokojné a udály se ve formě veřejných demonstrací a nebyly násilné. To bylo i z toho důvodu, že Červenobílí a ostatní organizace tohoto typu nedisponovali složkami, které by byly zaměřeny na boj. Přestože členstvo Červenobílých bylo kromě inteligence tvořeno mladými lidmi, v jejich řadách nikdy nevzniklo žádné uskupení, které by podporovalo fašistické bojůvky, jež byly vlastní jiným fašistickým organizacím.

Akcemi, které byly pro Červenobílé určující, byly naznačeny i jejich hlavní ideologické priority a to, oč v rámci své činnosti usilovali. V první řadě to byla obrana českého národa před ohrožením ze zahraničí a také boj s těmi menšinami uvnitř státu, které považovali za nepřátelské. Tato problematika pro ně byla prioritní. To se odráží v jejich programovém prohlášení z roku 1922. „*Chceme 1. aby jedině jazyk československý byl jazykem státním a aby veškeré projevy státní svrchovanosti nesly se v duchu národním...*“ (Červenobílí 1922). Tento požadavek je prvním bodem jejich programového prohlášení. To dává jasně najevo, že otázka národní suverenity a věcí s ní spojených byly hlavním bodem jejich zájmu. Kromě národní suverenity byl pro Červenobílé důležitý i boj proti německému a maďarskému separatismu, boj proti politikaření a partajnictví a v neposlední řadě boj proti komunismu (Nakonečný 2006:

44). Boj proti německému a maďarskému separatismu úzce souvisí s otázkou národní suverenity a prosazováním národních hodnot. Boj proti politikaření a kritika politických stran, které v Československé republice disponovaly mocí, byly u Červenobílých časté. Jejich představitelé tuto problematiku nejednou kritizovali, například v tiskovém prohlášení spolku s názvem *Výzva Červenobílých*. „Nevládne se nám národně, neboť pracovitý a spořivý náš lid by nikdy nepřipustil mrhání národním majetkem, aby nám vládli lidé, jichž inteligence, vzdělání a mravní hodnota nezaručují, že budou pracovat ku prospěchu národa a státu.“ (Dula, Holeček, Mareš 1923). Tento úryvek se vztahuje k vedoucím činitelům ve státě a pokazuje na jejich neschopnost a nízké mravní kvality.

Není zde zmiňován jejich původ nebo poukazování na to, že za stávající stav mohou Židé. Podobně laděná vyjádření, ovšem s důrazem na to, že politický systém Československé republiky je prohnitý díky vlivu Židů, se objevovala u otevřeně antisemitských skupin. To dokazuje, že pro Červenobílé nebyl antisemitismus prioritou. Vyjádření, které by nasvědčovalo tomu, že by hnutí jako takové mohlo být nenávislné k Židům, nenajdeme ani náznakem v žádném bodě z jejich programu. Občas se objevovaly ojedinělé incidenty členů, které souvisely s útoky na Židy, ale vedoucí představitelé organizace naléhali, aby to bylo eliminováno, protože to hnutí v očích společnosti diskredituje (Pejčoch 2011: 35). Červenobílí po dobu své samostatné existence nebyli nikdy antisemitskou organizací i navzdory tomu, že někteří jejich členové mohli k antisemitismu názorově směřovat.

Ve stejné době jako Červenobílí vzniká i Národní hnutí. Obě hnutí vznikla na základech Národní demokracie a byla si ideologicky i formou fungování blízka. Národní hnutí ale na rozdíl od Červenobílých vyznávalo v tradici myšlení K. Kramáře panslavismus, když usilovali o sjednocení všeho slovanstva pod ruským vedením. Červenobílí ale ve svém programu podobné myšlenky neměli. Nikde nebylo zmíněno, že by český národ měl spojit svůj osud s národem jiným. Dokonce ani nikdy nekladli zvláštní důraz na nějakou bližší spolupráci s nějakou zemí.

Forma vzniku	Stranická organizace	Polovojenská organizace	Antisemitismus	Národní autonomie
Dobrovolná	Ideologický spolek	Není přítomna	Upozaděn	Svébytné postavení národa

Tabulka č. 2

Zdroj: autor

Červenobílí byli uskupením, jehož vznik iniciovala veřejnost a zájem členů sdružovat se. Přesto že Červenobílí vznikli částečně na základě politické strany, nikdy nevyvíjeli činnost, která by je k politické straně přibližovala. Z podstaty organizace a jejího fungování neoplývali nějakou polovojenskou součástí. V jejich programu nebyl antisemitismus zmiňován a v židovském národě nespatořovali svého hlavního nepřítele. Pro Červenobílé byl český národ natolik životaschopný, že ve svých idejích nespatořovali jako důležitý nějaký druh úzkého spojení s národem jiným. Červenobílí byli jednou z organizací, které položily základy českému fašismu na základě odporu k Němcům, bolševictví a diktátu socialistických doktrín (Mácha 1928: 177). Červenobílí ukončili svou existenci splynutím s organizací Českoslovenští fašisté, která se stala předchůdkyní nejvýznamnější české fašistické organizace, a to Národní obce fašistické (Cabada 2005: 79). I přestože Červenobílí byli následně součástí diametrálně odlišného politického spolku, v průběhu své existence se profilovali jako svébytný typ fašistické organizace.

5 Národní obec fašistická

Národně-autonomní organizace

Národní obec fašistická je nejvýznamnější a největší fašistickou organizací, která se v průběhu sledovaného období v českých zemích objevila a nejvíce ovlivnila vnímání českého fašismu jako takového. Pokud se v publikacích nebo ve veřejné diskuzi téma fašismu na českém území objevuje, je tato organizace předmětem hlavního zájmu a je na ni kladen největší důraz. Zároveň je Národní obec fašistická jednou z nejrozporuplnějších organizací ze všech politických subjektů v našem domácím prostředí vůbec.

Historie Národní obce fašistické začíná na počátku 20. let společně s hnutím, které nese název Českoslovenští fašisté. Českoslovenští fašisté v průběhu doby svůj název mnohokrát změnili. Tuto organizaci bylo možné najít pod jmény jako Českoslovenští národovci, Českoslovenští fašisté-národovci nebo Českoslovenští fašisté-národní hnutí obrodné. Českoslovenští fašisté jako hnutí vznikají na Moravě pod vedením F. L. Stelziga, ale významnější osobou pro toto hnutí byl Robert Mach, který vydával stranickou tiskovinu pod názvem *Hanácká republika*, od roku 1923 *Národní republika*. Na Moravě si hnutí s fašistickým programem našlo oporu, protože se zde těšilo v porovnání s celorepublikovou situací větší přízni národně demokratických představitelů a ruské bělogvardějské emigrace, která také fašisty podporovala (Mezihorák 1997: 13). Českoslovenští fašisté byli prvním hnutím, které se jasně vymezilo i názvem jako fašistické a jeho vznik a programové priority byly zásadní pro vytvoření a následný vývoj Národní obce fašistické.

Ve spojení s tímto hnutím opět figurují členové Národně demokratické strany stejně jako v případě Červenobílých i dalších hnutí. Představitelé Národní demokracie Československé fašisty podporovali finančně, zejména pak vydávání jejich tiskového orgánu, ale je paradoxní, že i přesto byli Národní demokraté často kritizováni právě v člancích a prohlášeních funkcionářů Československých fašistů (Vykoupil 2012: 39). Kritika Národní demokracie a ostatních stran nebyla jediným tématem hnutí. Českoslovenští fašisté usilovali o potírání socialismu, o boj za silný národní stát Čechů a Slováků, provedení očisty od Židů, zrušení vázaných kandidátních listin a v neposlední řadě se otevřeně přihlásili k fašismu jako ideologii, která byla ustavena v Itálii (Pasák 1999: 63). Pokud bylo nutné u jiných organizací v tomto období hledat

fašizující rysy v jejich programech a vyjádřeních jejich čelních představitelů, tak Českoslovenští fašisté byli typickými představiteli fašismu. Mezi lety 1922 až 1925 probíhalo sblížování a slučování mezi fašistickými hnutími v Čechách a na Moravě a nakonec 24. března došlo ke sloučení všech fašistických organizací působících v českých zemích do Národní obce fašistické, k čemuž dala impuls neutěšená politická situace v zemi, kdy po rozpadu vládní koalice následovalo vytvoření úřednické vlády (Malíř, Marek a kol. 2005: 631).

Předsedou nově vzniklé strany se stává továrník Alois Klášterský a vůdčí orgán tehdy tvořila takzvaná rada sedmi, která ale byla později nahrazena pevnou a organizovanou stranickou strukturou (Pejčoch 2011: 42). Vedení ve formě nějakého neformálního orgánu, který se nazýval rada, bylo doménou volněji organizovaných spolků. Ústřední orgán Červenobílých se například nazýval Rada deseti. V případě Národní obce fašistické, ale rychlé nahrazení tohoto orgánu pevnou stranickou strukturou dávalo jasně najevo, že strana má větší ambice, než se stát manifestačním spolkem. Programem uskupení bylo získat moc a ustavit fašistický režim ve státě (Malíř, Marek a kol. 2005: 631). Pro tento záměr bylo vytvoření pevné stranické struktury zásadní. Také přímá návaznost na fašistické vzory v zahraničí byla příčinou, proč se strana začala pečlivě organizovat a pokoušela se vytvořit stranické orgány, které by jí dovolily koordinovat její činnost. Organizační struktura začínala na místní úrovni organizacemi nazvanými jednoty a pokračovala až na zemskou úroveň, kde byla strana řízena orgánem se jménem župa, přičemž vše bylo založeno na polovojenském charakteru a platil zde vůdcovský princip (Gregorovič 1995: 25).

Z toho vyplývá, že všechny tyto orgány na základě vůdcovského principu podléhaly centrálnímu vedení strany, konkrétně vůdci hnutí. V případě odstoupení nebo smrti vůdce byl nový vůdce jmenován generálním sněmem tvořeným kromě osoby vůdce ústředním výkonným výborem, stálou říšskou radou a dále čelními představiteli regionálních a místních organizací až po vedoucí činitele zmíněných jednot (Pejčoch 2011: 43). Zvláště zásadní je fakt, že změna vůdce mohla proběhnout pouze jeho smrtí nebo odstoupením. To jasně dává najevo fakt, že i přes podobnosti organizace Národní obce fašistické s jinými stranami ve vnitřním fungování strany neexistovaly žádné vnitřní demokratické mechanismy. Sám R. Gajda popisuje představu o vedení strany prohlášením, že Národní obec fašistická by měla být vedena v duchu ukázněnosti, bezvýhradné poslušnosti a přísné disciplíny, přičemž dodává, že fašismus není postaven na demokratickém základě, a tak může od svých stoupenců žádat obětí nejvyšších

(Gajda 1927). Fašisté nikdy nebyli příznivci demokratických mechanismů, s čímž souviselo i klasické pojetí politického boje v rámci rozdílných názorů ztělesněných v politických stranách, dokonce někteří členové strany, mezi nimi i významní, požadovali odklon k ideovému fašismu, který by se snažil o změnu myšlení národa a nezabýval by se politickým bojem v rámci stranických struktur (Baletka 2015: 4). Ovšem ti, kteří usilovali o tuto podobu hnutí, nezískali větší podporu a většinou odcházeli nebo si zakládali své menší a méně významné organizace.

Pokud je pojednáváno o stranické organizaci, je nutné na tomto místě zmínit i nejvýznamnějšího vůdce Národní obce fašistické R. Gajdu, který se také stal tváří českého fašismu té doby. R. Gajda se narodil v roce 1892 v Kotoru jako syn šikovatele rakousko-uherské armády a příslušnice černohorské šlechtické rodiny, přičemž svá školní léta strávil částečně v Dalmácii a částečně v moravském Kyjově (Moulis 2000: 9). R. Gajda nebyl českým rodákem a velkou část svého života prožil v zahraničí. Paradoxní je, že i přesto se stal hlavním představitelem hnutí, které kladlo tak velký důraz na české národovectví a hodnoty s ním spojené. Osobnost R. Gajdy byla ale příznivcům fašismu blízká díky jiným rysům než národnost. R. Gajda se jako zajatec dostává do tehdejšího Ruska a vstupuje do československých legií a v roce 1917 zasahuje i do proslulé bitvy u Zborova. Proslulá část kariéry R. Gajdy ale začíná až poté, co se českoslovenští legionáři zapojí do občanské války mezi bolševiky a jejich odpůrci. R. Gajda se stává členem prozatímního výkonného výboru legií a je svědkem toho, kdy Rudá armáda prostřednictvím Lva Trockého vyhlašuje československým silám prakticky válku (Hofman, Klimek 1995: 27). V roce 1919 R. Gajda formálně vystupuje z legií a účastní se bojů s bolševiky jako velitel Sibiřské armády a sám spadl pod velení vrchního představitele odporu proti Rudé armádě Alexandra Kolčaka (Hofman, Klimek 1995: 38). R. Gajda byl v bojích velice úspěšný. Jeho angažmá v boji proti ruským komunistům mu zajistilo obrovskou popularitu mezi příznivci pravice v Československu. Tato kapitola jeho osobní historie převažovala v očích českých fašistů i jeho nečeský původ. R. Gajda byl svými vojáky označován jako ztělesnění vojenských ctností (Hofman, Klimek 1995). Gajdův profil úspěšného vojáka byl kromě zapojení se do boje proti bolševikům skutečností, kterou jeho příznivci vyzdvihovali nejčastěji.

Po příjezdu R. Gajdy do Československa se prohlubovaly jeho spory s E. Benešem, které vyvrcholily v době, kdy byl R. Gajda zřejmě neprávem obviněn z prosovětské špionáže. V generálovu vinu uvěřili vedoucí představitelé Československé

republiky, mezi nimi i E. Beneš, což mělo za následek Gajdovu superarbitraci a na nátlak T. G. Masaryka byl zbaven uniformy (Pejčoch 2011: 54). Spor s T. G. Masarykem a jeho okolím byl určujícím i pro ideje hnutí, které po celou dobu své existence bylo opozicí vůči T. G. Masarykovi a později i E. Benešovi. V roce 1927 se na brněnském sjezdu Národní obce fašistické stává R. Gajda vůdcem hnutí a delegáty je mu popřáno, aby stranu vedl stejně jako své vojáky na Sibiři (Pasák 1985: 16).

Národní obec fašistická byla od svého založení koncipována jako strana, která vznikla na základě dobrovolných politických uskupení. Prakticky od počátku byla organizována jako politická strana, která má ambice získat moc legálními i nelegálními prostředky. Stranická struktura byla jasně daná a trvalá o to více, že byla vystavena na fašistických principech jasného vymezení nadřízenosti a podřízenosti stranických orgánů.

Národní obec fašistická se u italských fašistů neinspirovala jen výrazným postavením vůdce, ale nabízelo se i vytvoření určitého druhu polovojenské organizace v rámci stranických struktur. Základním úkolem každé místní organizace bylo zřídit údernou četou, později nazývanou pořadatelským sborem, která měla zajišťovat klidný a nerušený průběh akcí a měla být složena z mladých a zdatných mužů (Vykoupil 2012: 124). Pořadatelské sbory byly základem a prapůvodem všech uniformovaných jednotek v rámci strany, které neměly po celou dobu jednotný název a organizaci, ale často se měnily. Od léta 1927 se začaly vytvářet stranické složky pro mládež od 14 do 25 let, které měly být cvičeny ve vojenských disciplínách, a jejich hlavním úkolem byl dohled nad fašistickými shromážděními a napadání politických konkurentů (Vykoupil 2012: 125). Mladí fašisté patřili k těm nejvíce aktivním a nejhroliivějším složkám v rámci stranické struktury. Po sérii incidentů byla tato organizace úředně zakázána. V roce 1932 je Omladina nahrazena jinou mládežnickou organizací. V pražské restauraci u Teissigů je založena v rámci Národní obce fašistické mládežnická organizace v další podobě pod jménem Junák, která přebírá principy výchovy mládeže a úkoly v rámci strany od Omladiny (Nakonečný 2006: 92). Junák i přes to, že byl zakázán, existuje dál i v průběhu 30. let. V období druhé republiky vzniká poslední polovojenská organizace s názvem Gajdovy gardy, která je silná především na Ostravsku, kde jejich stav čítal asi 800 mužů (Pejčoch 2011: 117).

Národní obec fašistická se vždy aktivně snažila mít ve svých řadách nějaký druh polovojenské organizace. Všechny podoby takového uskupení byly v rámci stranické struktury jasně rozeznatelné a disponovaly vlastním velením. Jejich činnost nikdy

nedosáhla takové intenzity a dopadu jako například ve fašistické Itálii, ale přesto byly všechny podoby uniformovaných součástí strany výrazným a hlavně viditelným fenoménem v rámci Národní obce fašistické po celou dobu její existence.

Fašisté ve svých úvahách viděli státní zřízení postavené ne na parlamentní demokracii, ale na principu stavovské moci, s čímž se pojila spolupráce všech tříd společnosti, a bylo zjevné, že tato koncepce je kopií uspořádání prosazovaného v Itálii B. Mussolinim (Malíř, Marek a kol. 2005: 649). Tato koncepce měla nahradit kritizovaný systém politických stran, kdy se celá společnost měla sjednotit pod fašistickým vedením, které by národu zaručilo prosperitu. I přes proklamované ideály stavovského státu byl ještě výraznější rys stranické ideologie boj proti komunismu a sociální otázka, která byla často spojena s výrazným antisemitismem (Malíř, Marek a kol. 2005: 649). Národní obec fašistická antisemitské postoje vykazovala už při svém vzniku. Pokud bychom srovnávali italský a český fašismus v podání Národní obce fašistické, italští fašisté začali prosazovat antisemitismus až v pozdějších fázích své existence. V praxi se antisemitismus u členů hnutí projevoval například tak, že měli zapovězeno nakupovat v židovských obchodech. Politická ideologie se tedy projevovala i v chování členů a stranických nařízeních, které z ní vycházely. Antisemitismus se projevil i přímo v programu Národní obce fašistické z roku 1931. *„Jedním z prvních zákonů je otázka židovská. Vyloučení jejich vlivu ze spolků a veřejných orgánů. Zastavení státních dodávek Židům. Židé usedlí zde po válce nesmí se výdělečně zařizovati. Označení židovských rukojmí. To jest těch, kteří by ručili svým jměním i životem za případné škody, které by učinila státu mezinárodní židovská komunita“* (Národní obec fašistická 1931).

Antisemitismus nebyl jen součástí programu Národní obce fašistické, ale také se kolem ní seskupovali novináři, spisovatelé a jiní umělci, kteří kromě vzývání národní myšlenky ve svých dílech refleктоvali i odpor proti židovskému živlu. Nejvýraznější z podobně zaměřených autorů byl Max B. Stýblo, který ve své poezii poukazoval na domnělou roztahovačnost, odlišnost a nepoctivost Židů, přičemž obdivoval vše slovanské a husitskou tradici (Mikulášek 2000: 45). Národní obec fašistická měla viditelný antisemitský náboj jak po stránce programové, tak po stránce propagandistické. I přestože se organizace v počátcích své existence nemohla dostat pod vliv národního socialismu, který se etabloval později, byl pro ni antisemitismus prioritním tématem, které logicky vycházelo z jejích ostatních ideových pilířů.

Antisemitismus byl integrální součástí ideologie Národní obce fašistické po

celou dobu její existence a v průběhu všech etap historického vývoje v českých zemích. *Jest nesporno, že čsl. fašismus od samých svých počátků je hnutím uvědoměle protižidovským, stačí prostudovati si fašistické časopisy, pročísti si Ideový program čsl. fašistů, v němž mluví se nepokrytě o židovských snahách po světovládě a v němž kategoricky se klade požadavek na odžidovštění* (Ostner 1926: 1). Protižidovské postoje a úvahy se dostávaly i do politické praxe. I přestože nejsou známy žádné významnější útoky na židovskou komunitu, není možné antisemitismus členů i Národní obce fašistické jako takové zpochybnit.

Antisemitismus nebyl jedinou součástí ideologie strany. Národní obec fašistická stejně jako fašisté v jiných zemích kladla důraz na vyzdvihování národa a národní pospolitosti, což tvořilo nejzásadnější součást jejího programu a vyjádření čelních představitelů strany. Nacionalismus v podání Národní obce fašistické spočíval v odporu k Němcům a Maďarům, přičemž se stavěl za budování silného státu Čechů a Slováků (Vykoupil 2012: 89). V tomto Národní obec fašistická navazovala na tradiční český nacionalismus, který německý národ pojímá jako nepřitele. *V historickém okamžiku 400letého výročí nešťastného nastolení Habsburků na český trůn, opakuje se znovu osudná chyba, kdy vůdcové politických stran volají k spoluspravování státu a k rozhodování o jeho osudech Němce, naše odvěké nepřátele* (Velká Rada fašistická 1926: 1). To vychází i z faktu, že R. Gajda se i jako předseda své organizace hrdě hlásil k odkazu českých legií a častokrát srovnával vítězný boj legionářů v zahraničí s nedokončeným bojem na půdě domácí, který měli dokončit fašisté, jež měli pozvednout národ z úpadku (Gajda 1927). Toto vyjádření se na první pohled může zdát jako klasická fašistická národovecká proklamace, ale odkazování na legionářskou tradici, která se jasně vztahuje k boji za samostatné postavení národa prostřednictvím svého vůdce, jasně naznačuje orientaci hnutí ohledně úvah o postavení českého národa v rámci mezinárodní politiky. Národní obec fašistická stavěla také na ideji české a slovenské pospolitosti, kdy pojímala Slovaky jako státotvorný národ a často také kritizovala přístup české politické reprezentace k otázce Slovenska.

V období demokratického režimu se nacionalistické ideje příliš nelišily od úvah Červenobílých. Zásadním rozporem, který se dal očekávat, byl nástup nacistů v Německu, což způsobilo ve straně konflikt. R. Gajda se v březnu roku 1927 sešel s Juliem Schmidtem, blízkým spolupracovníkem A. Hitlera, který českým fašistům nabízel finanční pomoc za to, že zvýší intenzitu svého antisemitismu, což v konečném důsledku vyvolalo ve straně rozpor a uvrhlo ji do krize (Cabada 2005: 80). Přestože v té

době ještě nacisté nebyli u moci, naznačovalo to budoucí problémy v tomto ohledu a konflikty, které byly založeny na rozporu mezi tradičním českým nacionalismem a ideologickou spřízněností. R. Gajda požadavkům představitelů NSDAP vyhověl, což vzbudilo odpor u členstva (Gregorovič 1995: 53). Tyto konflikty mají pro stranu výrazné následky. Levicový tisk zmiňuje, že je neuvěřitelné, že se dá ještě dělit něco tak nepatrného jako Národní obec fašistická, a pokud by tento trend pokračoval, budou muset být dělení na půlky jednotliví funkcionáři (Rozhledy 1935). Jelikož je to formulace vzešlá od oponentů fašismu, je nutné ji brát s rezervou, ale je pravdou, že z ideologického hlediska byly debaty o zahraniční politice nejsilnějším jádrem sporů mezi fašisty v tomto období. Strana přesto udržovala kontakty s NSDAP i nadále, především s Alfredem Rosenbergem, ale výmluvné je, že ten byl k českým fašistům velice skeptický a označoval je za příliš rusofilní (Malíř, Marek a kol. 2005: 650). Tohle označení nebylo úplně chybné, protože členové strany i R. Gajda sám udržovali kladný vztah k ruskému národu, který samozřejmě neztotožňovali se sovětským režimem vládnoucím v té době na ruském území. Někteří ideologové dokonce navazovali na tradiční panslavismus, kdy v jejich úvahách měl být Sovětský svaz zničen jednotkami složenými z ruské emigrace a nacionálně orientovaných Slovanů (Gregorovič 1995: 56). Tohle ale byly úvahy tak nereálné a okrajové, že hnutí více neovlivnily. I přes kontakty s nacistickými představiteli a kladný vztah k panslavismu si strana v oficiálních programech a vyjádřeních v této oblasti udržela kontinuitu.

V období mnichovské krize R. Gajda usiloval o samostatné postavení národa a podpořil částečnou mobilizaci (Pejčoch 2011: 114). To dává jasně najevo fakt, že R. Gajda a jeho hnutí se stavělo jasně protiněmecky a byla pro ně prioritní národní autonomie, kdy ve výbojně politice Německé říše viděli ohrožení národa, a ne příležitost pro svůj mocenský vzestup. R. Gajda v roce 1938 hovoří k poslanecké sněmovně za celou Národní obec fašistickou o tom, že hranice naší země jsou nedotknutelné a je třeba hájit osobní, národní a mravní svobodu (Gajda 1938). I přes podporu vládní politiky před událostmi souvisejícími s Mnichovskou dohodou se R. Gajda nevzdal úsilí o uchopení moci ve státě, ale chtěl ho dosáhnout prostřednictvím pomoci italského fašistického režimu, přičemž ve svých úvahách sázel na rozpory mezi Itálií a Německem (Malíř, Marek a kol. 2005: 645). Plán založený na pomoci Italů proti německým agresorům byl zcela nereálný a chybný. Národní obec fašistická tedy musela začít fungovat v podmínkách Česko-Slovenské republiky a musela svou politiku přizpůsobit novým poměrům ve státě i na mezinárodní scéně. V pomnichovském období

byla vytvořena organizace s názvem Národní tábor fašistický, v jehož rámci fungovala i Národní obec fašistická a R. Gajda toto uskupení vedl. Dále organizace fungovala v rámci seskupení ostatních fašistických hnutí stran v Českém národním výboru, který nezískal výraznější postavení v období druhé republiky a krátce po ustavení Protektorátu Čechy a Morava je toto uskupení rozpuštěno. Názorová orientace strany je v tomto období těžko postihnutelná a rozporuplnější více než v předchozím období. Je pravda, že Národní obec fašistická v rámci Českého národního výboru byla členem stejné organizace jako třeba kolaborující Vlajka. Přesto ale není možné říct, že by zcela opustila své názorové základy a v mnoha publikacích můžeme najít různé výklady této skutečnosti. Předlistopadoví autoři pojmají R. Gajdu jako zrádce národa a kolaboranta. Tomáš Pasák v tomto období vyzdvihuje prohlášení R. Gajdy v tom smyslu, že se jeho fašisté přidají k tomu, kdo válku vyhraje a také zdůrazňuje návrhy členů strany, aby byly zřízeny koncentrační tábory pro nepohodlné živly (Pasák 1985: 54). Ovšem celá publikace je velice ideologicky zabarvená. Zmíněné skutečnosti jsou pravdivé, což se dá ověřit i z jiných zdrojů, ale je jim T. Pasákem přikládán příliš velký význam. I. Pejčoch zase uvádí citát R. Gajdy, kde se hovoří o tom, že bude usilovat o posílení národa pro boj za účelem obnovení státu v historických hranicích (Pejčoch 2011:116).

Pokud jsou v této době nečitelné názory R. Gajdy, s jeho stranou je to ještě těžší. Sám R. Gajda činí poslední prohlášení v tom smyslu, že vkládá osud národa do českých protektorátních orgánů a apeluje na lid, aby se choval vlastenecky, ale vyvaroval se veškerých nelegálních akcí (Gajda 1939). To bylo směřováno především ke straníkům a příznivcům Národní obce fašistické. Je faktem, že někteří její členové se později k Německé říši chovali velmi servilně a mnoho z nich v průběhu okupace ve velké míře kolaborovalo s okupanty (Nakonečný 2006: 172). Strana byla dokonce ve 40. letech obnovena se silně proněmeckým étosem, nicméně její členská základna a činnost byly mizivé (Pejčoch 2011: 123). Členstvo bylo názorově různorodé jako v jiných politických stranách. Ovšem pokud bychom měli odpovědět na to, jak Národní obec fašistická pojímala národní otázku, je nutné brát v úvahu vyhrocené období druhé republiky a krátkou dobu trvání její existence v tehdejších podmínkách. I přes všechny incidenty a občasné rozporuplné jednání strany v průběhu její existence lze říct, že strana až do svého rozpuštění na počátku protektorátu vyzdvihovala český nacionalismus, který byl protiněmecký (Malíř, Marek a kol. 2005: 649).

Forma vzniku	Stranická organizace	Polovojenská složka	Antisemitismus	Národní autonomie
Dobrovolná	Politická strana	Je přítomna	Prioritní	Svébytné postavení národa

Tabulka č. 3

Zdroj: autor

Národní obec fašistická byla založena na dobrovolném základě z iniciativy tehdejších nacionalisticky orientovaných hnutí, která v ní našla jednotnou platformu pro usilování o moc. Od počátku byla také koncipována jako politická strana s pevnou strukturou a ambicemi získat přímou moc ve státě. V rámci její existence působily také uniformované složky, které byly v mnoha podobách její trvalou součástí. Uskupení od počátku neskrývalo svůj antisemitismus, který se objevoval jak v programových prohlášeních, tak i v reálných krocích, jež měly dopad na členstvo. Strana také vyznávala typický český nacionalismus namířený proti Němcům a převážně nevyzdvihovala ve svém programu možnost spojení existence českého národa s národem jiným, ale vyznávala svébytné postavení sátu organizovaného na stavovských principech.

Národní obec fašistická je ideologicky velice podobná spřízněným organizacím z jiných zemí, které stavěly na vyzdvihování svého národa a zároveň se otevřeně a neskrývaně hlásily k fašistické ideologii. Jakožto nejvýraznější hnutí působící na našem území se stala předobrazem pro jiné menší strany. Ty se většinou ustavovaly na základě členů, kteří v hnutí začínali, ale měli ambice vést stranu vlastní.

6 Vlajka

Národně socialistická organizace

Vlajka byla organizací, která je v souvislosti s českým fašismem vedle Národní obce fašistické nejčastěji zmiňována a poměrně často jsou tyto dvě organizace pojímány jako shodné subjekty, a to z ideologického hlediska a rovněž není příliš rozlišováno, jak fungovaly a na jakých základech byly vystavěny. Vlajka byla organizací, která stejně jako Národní obec fašistická vznikla už za dob demokratického Československa a pokračovala až do období Protektorátu Čechy a Morava, ale její činnost v jednotlivých obdobích vykazovala zcela rozdílnou míru intenzity, než tomu bylo u Národní obce fašistické.

Vlajka vzniká v období Československé republiky stejně jako Červenobílí a Národní obec fašistická. Je to ovšem zatím nejmladší hnutí, a to jak z časového hlediska, tak struktury členstva, které stálo u jeho založení. Počátky Vlajky lze zařadit do období aktivit mladých členů Národní obce fašistické z řad studentstva, kteří byli nespokojeni s vedením strany a zároveň byli aktivizováni příchodem většího množství studentů na české vysoké školy z řad německé, polské, rumunské, maďarské a v neposlední řadě židovské národnosti (Nakonečný 2001: 13). Forma vzniku je pro tuto organizaci určující více než pro ostatní zmíněné v této práci. I přestože se Vlajka jako organizace v průběhu času měnila, podmínky jejího utváření ji výrazně determinovaly. Z hlediska ideologického byl odpor vůči cizím studentům základem pro její vyhrocený xenofobní nádech.

Zmiňovaný radikalismus zase Vlajce přineslo to, že u jejího vzniku stáli mladí lidé a studenti, kterým je obecně radikální přístup k formování názorů blízký. Vlajka se jako hnutí ustavuje v roce 1930, kdy je do jeho vedení postaven dr. Lubomír Kukla, přičemž mezi Vlajkaři se objevují i příznivci a členové Národní ligy a samozřejmě Národně demokratické strany (Pasák 1999: 135). Národní demokraté v rámci organizace nijak výrazně nevyčnívali a nebylo jich mnoho, ale ukazuje to na fakt, že Národně demokratická strana byla pro ustavení českého fašismu prioritní. Vlajka se na počátku své existence profilovala skrze dvě témata. V první polovině 30. let se zapojila do takzvané insigniády, kdy šlo o spor mezi českou a německou částí Karlovy univerzity o starobylé univerzitní symboly, jež náležely německé části. Snaha o navrácení těchto předmětů byla nakonec úspěšná. V tomto období se aktivita členů

Vlajky orientovala na pouliční výtržnosti a bitky s německými studenty spojené i s útoky na levicové oponenty, kteří nesouhlasili s takovým řešením situace (Malíř, Marek a kol. 2004: 638). Bylo logické, že se do tohoto sporu zapojí i členové Vlajky, kteří byli početní mezi studentem, a zároveň to ilustruje i výrazné sklony k radikalismu, jež byly zmíněny výše. Druhou aktivitou byl obnovený boj za pravost *Rukopisů zelenohorského a královedvorského*, který byl iniciován tehdejšími předsedou Vlajky Janem Vrzalíkem a čestným členem profesorem F. Marešem, jenž za pravost těchto děl bojoval už před rokem 1918 (Pejčoch 2011: 129). F. Mareš byl už zmíněn jako člen Červenobílých a byl silným představitelem českého nacionalismu. Aktivita jeho i dalších členů Vlajky v tomto ohledu byla pro toto hnutí velice specifická.

V druhé polovině 30. let se ve Vlajce projevuje změna ve vedení organizace, kdy na čelní posty nastupují mladí radikálové, kteří jsou seskupeni kolem osoby Jana Ryse-Rozsévače (Pejčoch 2011: 137). J. R. Rozsévač se také později stává nejvýraznějším předsedou Vlajky, přesto je jeho vliv patrný už dříve. Tato změna ve vedení má dalekosáhlé důsledky. Vlajka se po prvních několika letech své existence radikálně proměnila, a to zejména ideologicky, o tom ale bude pojednáno dále. Organizační struktura a podmínky, za nichž uskupení funguje, se v průběhu období od roku 1918 do roku 1938 výrazně nemění i navzdory tomu, že se Vlajka spojuje s organizací Hnutí za nové Československo a tak přijímá nový název Hnutí za nové Československo-Vlajka (Malíř, Marek a kol. 2004: 643). Tento čin ale reálně znamenal jen změnu názvu, ale v otázce fungování a názorové orientace neměl takřka žádný vliv. V pomnichovském období se Vlajka začíná výrazně aktivizovat a prostřednictvím letáků a jiných materiálů požaduje totální fašizaci země (Pasák 1995: 228). To ukazuje na to, že Vlajka byla na rozdíl od ostatních uskupení německou expanzí posílena a poměry, které byly ustaveny na českém a slovenském území, potažmo vytvoření Protektorátu Čechy a Morava, viděla jako příležitost pro zvyšování svého vlivu.

V pomnichovském období v rámci vynucené redukce stranického systému na dvě politické strany byla Vlajka zakázána a po zbytek tohoto období až do doby protektorátní funguje v ilegality (Pejčoch 2011: 138). Vlajka díky tomu, že byla organizována spíše jako ideologicky zaměřený spolek, neměla šanci na to, aby se stala součástí Strany národní jednoty. Svoji roli v tom hrál i odpor tehdejších představitelů státu k radikálním požadavkům. Vlajka se na rozdíl od Národní obce fašistické personálně nepodílela na politickém systému Česko-Slovenské republiky. Tady lze hledat i základy toho, proč i v pozdějším období stála jako opozice vůči oficiální

protektorátní moci. Po ustavení Protektorátu Čechy a Morava se Vlajka dostává z ilegality a prostřednictvím platformy Českého národního výboru usiluje o získání moci na okupovaném území, přičemž opět tvoří nejradikálnější součást této organizace, protože představitelé Vlajky požadují zatčení členů Beranovy vlády, s čímž třeba R. Gajda nesouhlasil (Pasák 1995: 260). To ukazuje, že Vlajka byla nejradikálnější i v rámci fašistického tábora. Tímto aktem se Vlajkaři chtěli dostat k moci. Ovšem ani to se jim nepovedlo. Moc v Protektorátu Čechy a Morava získalo Národní souručenství, které stavělo na představitelích režimu Československé republiky a Vlajkaři i jiní představitelé radikálních myšlenek se nikdy do jeho vedení nedostali (Pasák 1995: 263). Fungování Vlajky tedy na počátku německé okupace už neprobíhalo v ilegality, ale k reálné moci se J. R. Rozsévač ani jiní nedostali. To ovšem neznamená, že by ustali v činnosti nebo nějak radikálně měnili svůj program a své fungování. Český národně socialistický tábor-Vlajka, jak se uskupení na počátku roku 1940 jmenovalo, mělo asi 13 000 členů, což bylo o 12 000 více než v roce 1938, a jejich akcí se zúčastňovalo asi dva až dva a půl tisíce lidí (Malíř, Marek a kol. 2005: 1114). To znamenalo, že Vlajka zažila svůj vrchol za období okupace.

Zatímco Národní obec fašistická je v tomto období bezvýznamná, Vlajka má naopak v tomto období i mnoho přidružených organizací. Česká pracovní fronta tvořila jakési vlajkařské odbory, které se orientovaly především na donašečskou činnost v podnicích. Kromě toho byly v rámci Vlajky speciálně organizovány ženy a mládež (Malíř, Marek a kol. 2005: 1115). I přestože si Vlajka vytvořila ve své organizační struktuře tyto orgány, její fungování se neměnilo. Přestože v protektorátních podmínkách Vlajkaři vystupovali vypjatě proněmecky, byla Vlajka nakonec zakázána. Protože členové Vlajky soustavně narušovali veřejný pořádek a dostávali se do konfliktu s Emanuelem Moravcem, který jako člen protektorátní vlády byl německým představitelům bližší, byla 19. září 1942 Vlajka zakázána a J. R. Rozsévač byl poslán do koncentračního tábora, kde měl ale status prominentního vězně a bylo s ním zacházeno výrazně lépe, než s ostatními (Pejčoch 2011: 180).

Vlajka bylo uskupení, které vzniklo na dobrovolném základě, a jeho ustavení bylo iniciováno především studenty a mladými. Spor o insignie a nespokojenost s národnostní situací na vysokých školách byl hlavní motivací pro vznik této organizace. I v podmínkách přechodu Vlajky do ilegality a legality existovala tato organizace kontinuálně a žádná instituce se nepodílela na jejím vytvoření ani chodu. Vlajka také po celou dobu své existence představovala klub nebo lépe řečeno hnutí

soustředující občany podobného ideologického zaměření (Pejčoch 2011: 134). Usilovala sice o reálnou politickou moc, ale těžiště tohoto úsilí se vztahovalo spíše na její konkrétní čelní představitele, ale ne na hnutí jako celek. Je pravdou, že některé organizační náležitosti byly podobné jako u klasických politických stran, například členové Vlajky v určitých obdobích disponovali průkazy, ale vlajkařský průkaz měl spíše plnit formu připomínky nějakého základního ideologického konceptu organizace, než že by šlo o formu nějaké funkční organizační struktury. Vlajkaři při svém vzniku sami sebe pojmají jako organizaci neodvislou od žádné politické strany, jako volnou tribunu se štítem pravého a poctivého národního cítění (Vlajka 1928: 21b). To je zřejmé při porovnání legitimace vlajkařské a průkazu Národní obce fašistické. Vlajkařský průkaz je skromný na informace o nositeli, ale zato jsou na něm vypsány všechny ideologické priority Vlajky, zatímco členský průkaz člena Národní obce fašistické je strohý, přehledný a je zde vyžadováno více informací o nositeli.

Reálná politická činnost Vlajky se nevyhýbala násilným projevům, jak už bylo mírně nastíněno v popisu průběhu sporu o insignie. Podobné projevy jsou s Vlajkou spojovány i v dalším období její existence za podmínek Československa. Příslušníci Vlajky často útočí na kavárny, kde se scházejí levicoví intelektuálové, a pokoušejí se rozbít shromáždění komunistické a sociálně demokratické strany (Nakonečný 2001:26). Tohle byly typické aktivity pro tehdejší fašisty obecně a připomíná to aktivity ozbrojených složek při Národní obci fašistické. Vlajka ale nedisponuje žádnými polovojenskými nebo přinejmenším uniformovanými sbory, které by byly těmito úkoly přímo pověřeny. Vše se odehrává jako dobrovolné akce normálních řadových členů. Ve Vlajce nemusel být tvořen nějaký oddíl mládeže, na kterém by vznikla nějaká polovojenská struktura, jako tomu bylo u Národní obce fašistické. Zjednodušeně řečeno se dá říct, že Vlajka byla celá sama o sobě takovou mládežnickou organizací. Podobným směrem se činnost členů Vlajky ubírala v průběhu celých 30. let až do období Mnichovské krize, kdy se radikalizuje jak ideologicky, tak v rámci násilných činností. V tomto období Vlajka stále nemá žádnou jasně rozeznatelnou součást, která by měla za úkol přímý boj s odpůrci, ale k výtržnostem se přidává i nový prvek. Vlajkaři hrozí a později dokonce i organizují bombové atentáty zaměřené na židovské podniky, synagogy, dokonce i na pravoslavný kostel sv. Cyrila a Metoděje v Praze, s čímž pokračují minimálně až do léta roku 1939 (Krejča 2004: 33).

Tento druh činnosti byl v rámci českého prostoru unikátní a zcela se vymykal tomu, co v tomto ohledu dělaly ostatní skupiny podobného ideového zaměření. Útoky

na objekty nějak spjaté s židovskou komunitou byly časté, ale ne v podobě bombových útoků. Vlajkaři ani v období druhé republiky neměli jasně viditelné ochranné sbory, ale vlivem útoků podobného ražení byla jejich násilná činnost viditelná a výrazná. Vlajka získává svou jasně diferencovanou ozbrojenou složku až se svým vzestupem v době Protektorátu Čechy a Morava. V roce 1939 se spojuje mimo jiné s organizací s názvem Fašistické gardy, které operovaly v Moravské Ostravě, což byla militantní organizace vedená Jakubem Niemczykem (Krejča 2004: 48). To je poprvé, kdy má Vlajka k dispozici podobně organizovanou sílu, ale paradoxní na tom je, že nebyla zřízena jí samotnou, ale získala ji sloučením s už ustavenou organizací. Fašistické gardy byly nátlakovou skupinou vystavěnou na základě armádní organizace, která počtem dosahovala asi 800 členů, měla ambice svrhnout Národní souručenství a získat tak moc na českém území (Pejčoch 2011: 218). 800 členů se zdá jako malý počet a malý počet to je, ale ve srovnání s jinými fašistickými pokusy o vytvoření nějakého druhu vojenské organizace to nebylo zanedbatelné číslo. Při sjednocení s Vlajkou Fašistické gardy mění své jméno na takzvané Svatoplukovy gardy. Přestože Niemczykovo hnutí se později s Vlajkou rozchází kvůli sporům vůdců obou skupin, Vlajka si ani nadále nepřestala vydržovat úderné oddíly s nezměněným jménem (Krejča 2004: 49). Nejznámější násilnou akcí Vlajky a s ní i Svatoplukových gard byl útok na sídlo Národního souručenství v pražské Dušní ulici, kdy se vedení Vlajky rozhodlo pro pokus o převrat a tím o ovládnutí protektorátu Čechy a Morava. Tento špatně organizovaný pokus skončil ale výrazným neúspěchem, kdy naplno projevená slabost Vlajky započala její definitivní úpadek (Nakonečný 2001: 175).

Vlajka za dobu své existence figurovala u mnoha akcí s násilným podtextem. Její členstvo bylo ve všech etapách vývoje uskupení velice radikální, ale jasně odlišitelná polovojenská skupina přišla až s protektorátním obdobím.

Vlajka už od počátku své existence byla vystavěna na základech odporu k cizincům. Mezi cizími národy, které budily odpor členů Vlajky, byli i Židé. Už v počátcích Vlajky, kdy mezi její členy patřily i zástupci starší generace tradičních českých národovců, měla Vlajka silně antisemitský podtext, který se ale v té době omezoval zatím jen na nenávislné výpady v tisku (Nakonečný 2001: 27). Pokud srovnáme míru antisemitismu u Národní obce fašistické, která byla poměrně výrazná, Vlajka šla ve svých prohlášeních ještě dál. Už na počátku třicátých let s nástupem nacismu v Německu a v prvních letech Vlajky její představitelé prohlašovali, že cítí úctu k německému protižidovskému boji, který sledují se sympatiemi (Nakonečný

2001: 37). Tady někde můžeme vidět i základy zahraničně-politické orientace idejí Vlajky, která s antisemitismem a rasismem výrazně souvisí. To ale bude rozebráno v další části kapitoly. V roce 1933 nemohli členové Vlajky tušit celý hrůzný rozměr německé protižidovské politiky, ale jasně to dokládá inklinaci k radikálně rasistickému pojetí fašismu, které se plně projevilo v nacistické politice. S nacistickým režimem souvisí i jiný rozměr vlajkařského antisemitismu, a to odpor k uprchlíkům z Německa ovládaného A. Hitlerem. Vlajkaři uprchlíky nazývali neřádem, o který se stát stará na úkor českých nezaměstnaných údajně trpících tím, že jsou zdroje vynakládány na Židy a marxisty (Pasák 1995: 136). To byly velice silné projevy, které zněly otevřeně, hlásány čelními představiteli organizace a ztotožňovalo se s nimi i členstvo. Ve vlajkařském periodiku se například píše o tom, že měřítkem kvality politické strany je to, pokud je vztah Židů k té straně negativní, ostatní strany, které mají mezi svými příznivci i Židy, slouží jejich zájmům (Taboř 1938: 84). Vlajka se v této době neprofiluje ještě jasně a otevřeně proněmecky i přesto, že náznaky zde jsou. O to víc jsou tyto projevy významné. S novým vedením J. R. Rozsévače a jeho spolupracovníků protižidovský náboj v organizaci neslábne, ale naopak. J. R. Rozsévač a ostatní nedávali problematické postavení, do něhož se Československá republika na konci 30. let dostala, za vinu německé expanzivní politiky, ale problém viděli v zhoubném vlivu Židů, zednářů, židovského kapitálu a marxistů ve státě, přičemž sám J. R. Rozsévač byl autorem publikace *Židozednářství – metla lidstva* (Pejčoch 2011: 137). Tento náhled na věc jasně poukazuje na to, že antisemitismus byl pro Vlajku naprostou prioritou.

Pokud se blíže podíváme na toto prohlášení, tak se prakticky týká jen Židů, jelikož zednářství i marxismus byl s židovským vlivem v rámci antisemitských úvah často ztotožňován. Také to ilustruje fakt, že období výrazného národního ohrožení, které bylo pojímáno jako čas pro obranu před vnějším nepřítelem, což tak ve velké míře vnímali i Gajdovi fašisté, byl pro Vlajku příležitostí k propagaci vlastních antisemitských idejí. J. R. Rozsévač se o židovstvu vyjadřuje v tom smyslu, že by Židé jako jinonárodní element měli mít taková práva, která se vztahují k jejich počtu, zatímco doteď lichvou a podvody získávali hodnoty národa (Rozsévač 1938: 12). To je klasické vyjádření protižidovského rázu, které ve své publikaci uváděl předseda Vlajky, což jasně ilustruje názorovou orientaci hnutí jako takového. Kromě klasických proklamací o Židech jakožto protinárodního a rozkladného elementu se J. R. Rozsévač pouští i do metafyzické argumentace tím, že Židé se hodlají materiálně pomstít za příkoří na podkladu víry v příchod Mesiáše, který pokoří všechny národy a rozšíří království

Izraele (Rozsévač 1938: 90). S tímto negativním zájmem o židovskou věrouku se pojil i jiný fenomén, který se u fašistických hnutí s podobným obsahem jako Vlajka objevoval docela často, a to důraz na křesťanskou morálku, což bylo zmíněno i v základních programových stanovách Vlajky (Vlajka 1940). Důvodem nebylo nějaké výrazně křesťanské zapálení členů Vlajky nebo jejího vedení, ale křesťanství, zvláště katolicismus byl prosazován jako protiváha judaismu. Celé uvažování Vlajkařů stejně jako jiných fašistických ideologů se opíralo o pseudovědecké analýzy a konspirační teorie, které na základě výňatků z *Talmudu* a pasáží z očividně účelových materiálů, jako jsou například *Protokoly sionských mudrců*, dokládaly rozkladný vliv židovstva na všechny sféry veřejného a národního života.

Vlajkaři prostřednictvím svého předsedy spojovali antisemitismus i s osobami spojenými s vývojem meziválečné Československé republiky. J. R. Rozsévač například poukazoval na to, že T. G. Masaryk byl po svém skutečném otci Židem, což mělo dokládat jeho nízké kvality a zdůvodnit, proč jeho činnost měla v pojetí fašistických radikálů tak negativní vliv na český národ (Mikulášek 2000: 134). Vydáváním podobných tiskovin a prohlášení se Vlajka neomezovala pouze na tvorbu svého předsedy, ale podporovala tvorbu i jiných podobně zaměřených autorů. Židé odnepaměti milují krev stejně jako jejich bůh, což se prolíná jejich obřady a zvyky (Loula 1941: 24). Tento úryvek měl konkrétně poukazovat na zřůdnost a cizorodost židovského náboženství, ale všechny publikace na toto téma byly víceméně podobné. Důležité je, že pro Vlajku byl antisemitismus tak silným ideovým pilířem, že se neomezovala pouze na vydávání letáků a občasných stranických tiskovin, ale financovala i vydání publikací a jejich šíření, což byla podstatně nákladnější záležitost. Nebyla to jen publikační činnost podobná knize, z níž je citováno výše, ale velká část čelních představitelů českého fašismu často pořádala i přednášky s podobným obsahem. Antisemitismus Vlajku neopustil ani v pomnichovském období. Vlajka vydávala štvavé letáky, kde reagovala na fakt, že v rámci druhé republiky se dostávají k moci původní prvorepublikové elity s tím, že přirovnávala tehdejší politickou reprezentaci státu k židozdnářské smečce shnilého partajnictví, která se opět plazí ke svým korytům (Pasák 1995: 228).

Vlajkaři také často kritizovali oficiální orgány za to, že opatření vůči Židům jsou nedostatečná. Například je možné uvést útočnou kritiku na stránkách oficiálního tiskového orgánu Vlajky o tom, že zákaz vstupu židovstvu do veřejných sadů a parků je nedostatečný, jelikož se Židé mohou stále scházet v soukromých zahradách (Petruv

2011: 92). Důraz na mírnost antisemitských opatření byl pro Vlajku z ideologického hlediska významný po celou dobu její existence v rámci doby protektorátní. Otázka uplatňování rasových zákonů a opatření byla často předmětem sporů, které měli vlajkaři a ostatní čeští fašističtí radikálové s protektorátní vládou. Jak už bylo řečeno, byla Vlajka v tomto období zakázána, což bylo v zásadě způsobeno její vyhocenou antisemitskou ideologií. S ustavením Protektorátu Čechy a Morava antisemitismus Vlajky přirozeně ještě sílí. V tomto období se protižidovský postoj Vlajky neomezuje jen na proklamace, ale opět je i náplní jejich činnosti. Vlajkaři uskutečnili po 15. březnu roku 1939 ještě několik bombových atentátů a také uspořádali přímý útok na místa spjatá s Židy v Příbrami, kdy ještě po cestě zpět do Prahy z této akce zbili osazenstvo synagogy v Dobříši (Nakonečný 2001: 115). Tohle byl asi nejvýraznější incident Vlajky v protektorátním období a je výmluvné, že měl antisemitský podtext.

Vlajka si v průběhu celé své existence zachovávala antisemitský náboj, na němž byla částečně i založena. Už na počátku byl antisemitismus členů Vlajky silný a s postupem doby a historickým vývojem se ještě zesiloval, přičemž v programu hnutí zastíňoval i jiná témata, která byla pro jiné fašistické organizace prioritní. Antisemitismus Vlajky je tak silný, že by nebylo nepřesné ideologii Vlajky na jeho základě definovat.

Český nacionalismus, který alespoň na počátku Vlajka vyznávala, se zprvu odrážel v úsilí o spolupráci s jinými slovanskými národy. V rámci státu to byly sympatie ke Slovákům a zvláště k nacionalistické Hlinkově slovenské lidové straně. V případě zahraničí to byla orientace na Polsko, což bylo paradoxní, jelikož tamější pravicová autoritativní vláda už tenkrát kladla územní požadavky týkající se Československa (Pejčoch 2011: 130). Polsko bylo představitelům Vlajky sympatické zejména kvůli charakteru vlády. Ta se sice nedá nazývat otevřeně fašistickou, ale určité rysy této ideologie vykazovala. Zatím to není příliš výrazné, ale už zde je možné najít to, že Vlajce byla bližší ideologie než obrana českého národa a jeho území. Pokud byl antisemitismus trvalou a neměnnou součástí programu Vlajky, snaha o svébytné postavení národa právě naopak. Právě antisemitismus byl to, co Vlajku nakonec přivedlo k orientaci na Německou říši. Důsledná antisemitská politika nacistického režimu členům Vlajky imponovala, a to výrazně. V souvislosti s přílivem uprchlíků se už představitelé Vlajky vyjadřují o nacistickém Německu jako o sebevědomém národu (Pasák 1995: 136). Není to přímý doklad nějaké výrazné proněmecké orientace, ale fakt, že byl u uprchlíků před nacistickým režimem kritizován jejich rasový původ a politická

orientace a zároveň s tím bylo vyzdvihováno úsilí nacistů v tomto ohledu. To jasně dokládá sympatie, které alespoň část členstva Vlajky měla k nacistickému režimu i za podmínek, že oficiálně razila ještě protiněmecký postoj. I přesto ale Vlajka už v této době udržovala kontakty s Konradem Henleinem (Frommer 2010: 358). To jasně dokládá, že u Vlajkařů nad národními ideály vítězí ideologická příbuznost. Kromě antisemitismu Vlajkaře přiblížily k nacistickému Německu i mezinárodní události. Vlajka byla jako hnutí aktivizována občanskou válkou ve Španělsku, kdy začala obdivně vzhlízet k představitelům španělské pravice, ale také k A. Hitlerovi (Malíř, Marek a kol. 2004). Zvláště španělská občanská válka měla mezi českými fašisty a mezi nimi i Vlajkou výrazný ohlas. Vlajka se začíná poměrně výrazně aktivizovat a vlivem vývoje ve Španělsku začíná vnímat možnost pro vlastní mocenský vzestup (Pasák 1999: 198). Rozhodná podpora A. Hitlera pravicovým silám v této občanské válce ještě nadále zvyšovala intenzitu sympatií členstva Vlajky k nacistům. Podpora ideologicky spřízněného hnutí zastínila i jasně protičeský náboj, který se u nacistů projevoval. Tyto tendence byly ještě posíleny s příchodem J. R. Rozsévače a jeho spolupracovníků, kdy Vlajka i ve svých svoláních začíná akcentovat namísto tradičního nacionalismu výrazné prvky národně socialistické (Nakonečný 2001: 87). To ale neznamena, že se Vlajka takovým způsobem otevřeně hlásila k tomu, že by český národ měl existovat v rámci Německé říše. Otázka národní samostatnosti ale nebyla v období těsně před Mnichovskou dohodou pro Vlajku prioritní. R. Gajda a Národní obec fašistická patřili v tomto období k neaktivnějším organizátorům manifestací namířených proti kapitulaci.

Zatímco Vlajka na situaci státu reagovala po svém. Představitelé Vlajky v tomto období kritizují především česko-sovětskou obrannou smlouvu a pokračují ve výpadech proti demokracii (Pejčoch 2011: 137). Nejsou známy žádné aktivity, které by byly namířeny proti kapitulaci před hitlerovským Německem. V podmínkách Česko-Slovenské republiky Vlajka otázku české národní suverenity také nijak výrazně neprosazuje a soustřeďuje se především na antisemitské výpady a kritiku tehdejšího režimu. Zejména v této době Vlajka ve svém názorovém vývoji absorbuje nejvíce myšlenek, které přebírá z nacionálního socialismu v té době už plně etablovaného v Německu (Pejčoch, Plachý a kol. 2010: 121). I přestože se Vlajka v pomnichovském období nehlásí nijak výrazněji k Německé říši, můžeme najít signály její názorové orientace. Její ideologické snažení je podporováno i rozhlasovou vysílačkou vedenou Vojtěchem Musilem, který byl v kontaktu s představiteli německých nacistů a později

byl významným spolupracovníkem J. R. Rozsévače (Nakonečný 2001: 92). Vlajka v druhorepublikovém období tedy ještě otevřeně proněmecky nevystupovala, ale také se nijak výrazně za české zájmy nestavěla. Spíše se posilovala její národně socialistická orientace a ve straně se začínají objevovat otevřeně kolaborantské proudy. Po začátku okupace se Vlajka rozhodně staví za vytvoření nové Evropy, která by byla centrálně řízena z Berlína a byla by v ní naplňována národně socialistická politika (Pejčoch 2011: 143). Vlajka se sice staví nepřátelsky k českým protektorátním orgánům, ale otevřeně proněmecká orientace jí vydrží až do konce jejího fungování. Vlajka se stala synonymem pro českou kolaboraci a spolupráci s nacistickým režimem. Už v této době jasně předestírá své priority, protože v jejích stanovách se objevují body vztahující se k tomu, aby člen organizace, jimi nazývaný kamarád nebo kamarádka, byl dobrým českým národovcem, ale vzápětí je dodáno, že pouze v rámci Říše a v přátelství mezi árijskými národy stejné ideologie (Vlajka 1940). Zvláště v období protektorátním zachovávala Vlajka něco ze své klasické rétoriky, ale svým výrokům a prioritám dávala zcela jiný rozměr, a to zvláště ve vztahu k nacistickému Německu. Vyčerpávala se stejně jako ostatní menší radikální fašistická uskupení rozporem mezi českým nacionalismem a světonázorovou přímočarostí (Brandes 1999: 124). Poměrně viditelně u ní dominovala světonázorová přímočarost. Nacisté a Německo byli pro ni jediným myslitelným spojencem k dosažení jejich politických cílů a hlavním bodem jejího programu bylo naplňování nového nacistického světového řádu (Frajdl 1993: 29).

I přes začátky Vlajky, kdy byl součástí jejího programu tradiční český nacionalismus, nemůže být toto uskupení považováno za organizaci, která by prosazovala svébytnost českého národa v rámci mezinárodní politiky. To, že o její ideologii lze mluvit jako o jednom celku, dokazuje, že Vlajkaři se i v době protektorátní odkazovali na vznik původní předválečné organizace a i přes výrazné změny se považovali za její pokračovatele (Bláha 1942: 2). Může za to především vypjatá ideologizace programu, která upozadovala prosazování suverénního postavení státu a soustřeďovala se především na antisemitismus a později akcentovala i národně socialistické ideje.

Forma vzniku	Stranická organizace	Polovojenská složka	Antisemitismus	Národní autonomie
Dobrovolná	Ideologický spolek	Je přítomna	Prioritní	Závislost na jiném národě

Tabulka č. 4

zdroj: autor

Vlajka byla organizací, která vznikla na základě negativních postojů k přílivu menšin především mezi mladými lidmi za podpory českých pravicových intelektuálů. Od počátku se profilovala jako organizace s volnější strukturou, jež měla některé atributy politické strany, ale stranou v pravém smyslu slova se nikdy nestala. I přestože to byla z principu násilná organizace, dlouho neměla jasně odlišitelné polovojenské oddíly. Ty získala až za období okupace. Pokud byl i pro Národní obec fašistickou antisemitismus prioritní, v případě Vlajky prakticky definoval celé hnutí. Vlajka nemůže být díky své silné ideologizaci považována za hnutí prosazující národní autonomii, a to i přestože otevřeně výraznou část své existence netvrdila opak.

Vlajka byla zejména v protektorátním období archetypem všech ostatních hnutí, která otevřeně spolupracovala s okupačními silami a vyznávala národně sociální odnož fašismu. Takových byla celá řada. Některá se sice nazývala stranami, ale jejich organizace stranickou organizací nepřipomínala ani v nejmenším, spíše se podobala právě Vlajce, a to svým fungováním, ideologií i svou činností. Protektorátní tvář Vlajky nebyla produktem okupace, ale logickým vyústěním jejího fungování po celou dobu existence.

7 Český svaz válečníků

Organizace na základě zájmového spolku

Až dosud byly v práci zmiňovány pouze organizace a hnutí, které fungovaly už v období první Československé republiky. Tato část pojednává o Českém svazu válečníků, což byl útvar formálně založený až v období protektorátním a historické okolnosti, které v té době ovlivňovaly české země, výrazně přispěly k jeho etablování. Organizace je to o to zajímavější a svébytná, jelikož se po celou dobu své existence snažila tvářit jako apolitický spolek, ale její aktivity a fungování měly výrazný vliv na politiku v samotném Protektorátu Čechy a Morava. Český svaz válečníků není příliš obecně známou fašistickou potažmo kolaborantskou organizací, ale je významný. Vzhledem k tomu, že Český svaz válečníků vzniká a zaniká společně s protektorátním zřízením, mohou nastat po osvobození českých zemí a na konci 2. světové války spory o to, zda je možné ho považovat za fašistickou organizaci, která zapadá do konceptu této práce. I přes všechna její specifika se autor domnívá, že tomu tak je a dále to bude vysvětleno.

Kořeny tohoto hnutí můžeme hledat až v období 1. světové války a letech následujících. V této době vzniká na místní úrovni mnoho spolků, které měly za úkol umožnit bývalým vojákům a důstojníkům setkávat se a sdružovat se, což se dělo v případě jak příslušníků rakousko-uherské armády, tak účastníků bojů na straně legií (Pejčoch 2011: 287). Veteránské organizace a spolky byly a jsou nejen častým jevem v rámci českých zemí, ale i ve světě. Bývalí vojáci mají motivaci se scházet, aby měli možnost sdílet své osobní prožitky z dob válečné služby s někým, kdo má podobné zkušenosti jako oni. V průběhu existence první Československé republiky a krátkého období druhé republiky tyto spolky fungovaly bezproblémově a dá se o nich opravdu říci, že byly apolitické.

Na našem území existovaly ve sledovaném období vedle sebe dvě rozdílné vojenské tradice, jež byly zvýrazněny tím, že tyto dvě strany v 1. světové válce stály proti sobě, a je známo mnoho případů, kdy se střetávaly i přímo na bojištích. Jedná se o už zmíněné legionáře, kteří s vědomím boje za samostatné postavení svého národa zběhli k nepříteli, a ty, kteří zůstali v rakousko-uherské armádě a tím stáli na straně Centrálních mocností. Na počátku sledovaného období po roce 1918 se v podmínkách nově vzniklé Československé republiky kladl primární důraz na vojenskou tradici

spjatou s československými legiemi, což je logické, protože jejich úsilí výrazně přispělo ke vzniku státu. Navazovalo to na trend, kdy již v průběhu 1. světové války vzniklo mnoho legend o heroických činech legionářů, což mělo napomoci propagaci idejí vzniku samostatného státu jak mezi obyvatelstvem, tak právě mezi vojáky, kteří zůstali ve strukturách rakousko-uherské armády (Heimann 2009: 32). Je nutné zmínit, že v podmínkách nového státu nebyli čeští vojáci bojující na straně Centrálních mocností nijak státem trestáni a ani se neobjevovaly nějaké výraznější známky společenského opovržení vůči jejich vojenské historii. To lze doložit i tím, že nejvýraznější předseda Českého svazu válečníků Otto Bláha v meziválečném období byl příslušníkem četnictva a figuroval ve vysokých funkcích i s tím, že byl nositelem mnoha rakousko-uherských vyznamenání (Státník 2001: 142). Určitá diskriminace československých občanů, kteří sloužili v rakousko-uherské armádě, byla otázkou spíše ocenění zásluh jak v rovině společenské, tak i materiální.

Československá armáda přímo navazovala na legionářskou tradici nejen některými symboly, ale i personálně tím, že do čelních důstojnických a vedoucích funkcí byli dosazováni nejčastěji osoby bývalých legionářů. Materiální zabezpečení veteránů bylo častým sporem mezi vysloužilými vojáky a státem a je pravdou, že ani zajištění legionářů nebylo příliš velkorysé, i když přece jen lepší než v případě druhé strany. To jen zvyšovalo určitou frustraci. I společnost oceňovala ve vlasteneckém nadšení příslušníky legií. Vojáci rakousko-uherské armády cítili křivdu v tom ohledu, že také nasazovali životy, ale vzhledem k okolnostem to není nic, za co by jim byl vzdáván dostatečný hold. Je třeba zmínit, že i dnes je legionářská tradice s odstupem času zmiňována ve veřejné debatě daleko více i přesto, že počet českých vojáků, kteří nezběhli k ruské, francouzské nebo italské armádě, byl vysoký, což dalo Českému svazu válečníků dobrou pozici při jeho vzniku a zaručilo mu i vliv. Po ustavení Protektorátu Čechy a Morava se samozřejmě situace mění, bývalí legionáři upadají v nemilost německé okupační moci, přičemž se objevuje možnost pro bývalé příslušníky rakousko-uherského armádního sboru. Čelní představitelé německé protektorátní správy svůj odpor proti legionářské tradici dávali různými způsoby, nejčastěji se vyjadřovali v duchu toho, že legionáři jsou nepřáteli Říše a jejich postoje a názory nelze nadále tolerovat (Pasák 1999: 307). I přestože podobná vyjádření přicházela z různých stran, dá se to považovat za oficiální stanovisko německé strany ohledně legií. Paradoxem je, že tehdejší předseda protektorátní vlády Alois Eliáš měl sám legionářskou minulost, což bylo fašisty do určité doby tolerováno, a bývalí příslušníci legií nebyli pronásledováni

a diskriminování ve stejné míře jako Židé nebo členové komunistické strany. Tradice legií nesměla být ale nikde zdůrazňována a německá správa si byla vědoma toho, že pro budoucí klid na českém území by bylo nejlépe pozitivní vnímání legií a legionářů potlačit a nejlépe nahradit něčím jiným. O. Bláha v jednom ze svých prvních projevů z pozice předsedy Českého svazu válečníků označuje legionáře a ty, kteří usilovali o samostatné postavení českého státu, jako nesvědomité lidi, jimž záleželo více na vlastním prospěchu a kvůli nimž jsme ztratili důvěru směřodatných německých činitelů (Bláha 1941). To byly podmínky příhodné pro vznik Českého svazu válečníků vznikajícího v roce 1941 pod vedením prvního a nejvýraznějšího předsedy O. Bláhy, který měl mnoho kontaktů na přední německé představitele, například na říšského protektora Konstantina von Neurath (Pasák 1999: 307). O. Bláha nebyl nijak oficiálně spojen s okupační mocí, neměl žádnou funkci v protektorátních orgánech ani jinde, ale jeho kontakty byly všeobecně známé a zaručovaly mu dobrou vyjednávací pozici pro úspěšné etablování jeho spolku. O. Bláha ve svém otevřeném oznámení o založení spolku píše říšskému protektorovi v tom smyslu, že on i členové jsou připraveni plnit čestně povinnosti k Říši jako staří frontoví vojáci, přičemž toto prohlášení má být vyřízeno A. Hitlerovi (Bláha 1941).

Český svaz válečníků je specifický tím, že na rozdíl od ostatních fašistických útvarů z dřívějších vzniká a přizpůsobuje se rovnou protektorátním podmínkám, což má za následek to, že vznikl dobře organizovaný spolek s poměrně velkou členskou základnou (Státník 2001: 141). To nebylo dáno jen příhodnými okolnostmi a zaměřením se na segment společnosti, který měl šanci v podmínkách německé okupace jen získat na vlivu. Byly to také organizační schopnosti O. Bláhy, jenž sjednotil organizace s názvy Svaz vojáků z fronty, prostý všech legionářů, a Svaz raněných ve válce v mocnou kliku (Brandes 1999: 527). To pokazuje na to, že kromě příhodných podmínek daných přízní okupačních orgánů existoval i spolkový základ ve společnosti, který posloužil jako platforma, na niž bylo možné navázat. Český svaz válečníků sice vzniká až pozdě, ale není utvářen z ničeho, nýbrž z většího počtu útvarů, které mu předcházely, přebírá do jisté míry organizační strukturu a členstvo. Český svaz válečníků byl od počátku založen jako apolitická organizace, přičemž jeho vznik tím byl přímo podmíněn, ale deklarovaná apolitičnost byla spíše formální, protože spolek měl za úkol propagovat oddanost Německé říši a potírat odpor vůči ní a protektorátnímu zřízení (Státník 2001: 147). To je docela logické, protože posvěcení od nacistické moci by nedostala žádná organizace, která by neplnila politické a ideologické úkoly.

V případě Českého svazu válečníků je vhodnější použít výraz ideologické úkoly, protože organizace se formálně opravdu projevovala jako spolek a navazovala na aktivity předešlých veteránských spolků. Co měl Český svaz válečníků společného s ostatními fašistickými organizacemi, bylo to, že disponoval tiskovým orgánem s názvem *Kamarádství* a stejně byly v terminologii spolku nazývány i skupiny veteránů na místní úrovni (Pejčoch 2011: 303).

Poměrně častým požadavkem českých fašistických organizací byla určitá forma zapojení českého národa do válečného úsilí německého národa a Český svaz válečníků byl v tomto ohledu jedním z nejaktivnějších, ale ne jediným, přičemž podobné žádosti byly směřovány k osobě protektorátního prezidenta (Pasák 2007: 187). S podobnými požadavky začal už O. Bláha, ale toto úsilí bylo výraznější až později, tedy v době, kdy spolek vedl nový předseda. O. Bláha byl jeho tvůrcem a prvním předsedou, ale nebyl jediným. Dalším předsedou se stává Robert Rychtrmoc, další výrazná postava. Pokud byly činy O. Bláhy považovány v české společnosti za ten nejhorší možný způsob kolaborace, R. Rychtrmoc za svým předchůdcem nezaostával, a v mnohém jej i překonal. Za jeho vedení se samotné fungování spolku příliš neměnilo, a pokud ano, tak to byly pouze dílčí věci jako například úprava hospodaření a podobné provozní záležitosti.

R. Rychtrmoc, který byl sám bývalým vojákem, přišel krátce po svém uvedení do funkce s návrhem na mobilizaci 15 ročníků 21 až 35letých Čechů, kteří by bojovali na východní frontě a sami by se přesvědčili o hrůzných východních poměrech a přispěli by k vítězství Velkoněmecké říše (Beer 2014: 514). Tohle byl velice nebezpečný návrh, který ale neměl naději na úspěch, protože německá moc byla k českému národu nedůvěřivá. Český svaz válečníků se podobné věci snažil prosazovat častěji, vznikly i úvahy o nasazení pouze samotných členů svazu, což byla vzhledem k vysokému věkovému průměru členstva spíše symbolická aktivita. Nicméně to dokládá skutečnost, že Český svaz válečníků byl organizačně i početně silný, ale také že jeho členové byli ve velké míře ideologicky přesvědčeni o výše zmíněných krocích. Po osvobození českých zemí svaz zaniká a to, že jeho činnost měla velký význam v negativním slova smyslu, dokládá, že při vytvoření Národního soudu, který měl soudit prominentní české nebo slovenské viníky, byli O. Bláha a R. Rychtrmoc souzeni jako první a následně byli popraveni (Kváček, Tomášek 1999: 145).

Způsob vzniku svazu a s tím i odpověď na otázku, jestli jeho vznik byl dobrovolný, nebo byl převážně iniciován nějakou oficiální moci, je sporná. Nedokáží se

na tom shodnout ani autoři odborných publikací a velká většina z nich definuje jeho vznik v tom smyslu, že je to tak napůl. Autor práce ale považuje Český svaz válečníků za útvar, který vznikl na dobrovolném základě, a to z důvodu, že existoval výrazný zájem ve společnosti i mezi veterány rakousko-uherské armády organizovat se a tím získat i ocenění svých zásluh. Okupační moci se určitě hodil vznik nějaké platformy, jež by do určité míry mohla vytlačit legionářské spolky a s ním i jejich tradici. S tím souvisí i kontakty předsedy O. Bláhy, ale vzhledem k tomu, že Český svaz válečníků vznikl ze spolků, které nesporně dobrovolně vznikaly, a to i za období demokratické Československé republiky, je možné říct, že vznikl na základě dobrovolném. Autor si je ovšem vědom, že při jiné argumentaci a jiném vnímání tomu může být jinak, ale vzhledem k formě typologie v této práci a s přihlédnutím k formě Kuratoria pro výchovu mládeže, o němž bude pojednáno v další kapitole, je toto tvrzení relevantní. Pokud existují rozličné názory na formu vzniku Českého svazu válečníků, otázka stranické organizace je poměrně nesporná. Organizace je postavena na základě zájmového spolku. Charakter Českého svazu válečníků se nejlépe projevil při vyjádření vedení spolku o připojení se ke sbírce zimních potřeb pro německé vojáky na východní frontě. Je zde přímo srovnáváno válečné úsilí nacistického Německa s událostmi 1. světové války, přičemž je zde apelováno na pocit sounáležitosti bývalých frontových vojáků (Bláha 1942). Na první pohled se to jeví jako klasická činnost typická pro veteránský spolek, ale podtext je jasně ideologický a takový byl Český svaz válečníků po celou dobu své existence.

Pokud byl pro Červenobílý hlavním bodem jejich zájmu tradiční český nacionalismus, v případě Národní obce fašistické prosazování nového uspořádání společnosti a odpor proti demokratickému systému Československé republiky a pro Vlajku vypjatý antisemitismus a rasismus, Český svaz válečníků byl vystaven na militarismu, který je patrný už v názvu. Z toho by bylo možné usuzovat, že právě tato organizace disponovala uniformovanými složkami nebo nějakou obdobou ochranných sborů. Ale není tomu tak. V některých materiálech Českého svazu válečníků jsou společné uniformy zmíněny, ale k jejich praktické existenci nikdy nedošlo, přestože je pravděpodobné, že by Český svaz válečníků mohl své uniformy nosit i oficiálně a byly by schváleny protektorátní mocí. Členové tak ale chodili na setkání v civilním obleku, na kterém měli své medaile a vyznamenání (Pejčoch 2011: 195). Pokud u svazu nemůžeme najít ani nějaký druh oficiálního oděvu, neexistuje zde ani žádná ozbrojená složka nebo část organizace, která by byla cvičena k boji. Český svaz válečníků měl

vojenské ambice, ty ale byly směřovány k tomu, aby členové spolku vstupovali do oficiálních armádních struktur, a pokud se zabýval nějakou výchovou mládeže k boji a vojenské morálce, jejich snaha směřovala k obecnému působení na mladé lidi.

Pokud se jedná o prosazování antisemitských idejí a představ o vývoji a existenci národa v budoucnosti, docela jasně to vyplývá i z popisu historie existence Českého svazu válečníků. S představami blízkými německému pojetí fašismu byl Český svaz válečníků neodmyslitelně spojen po celou dobu existence. Nelze říct, že je to pouhá kolaborantská organizace, ale ideály, na nichž spolek stál, byly vyjádřením postojů členstva. Přestože funkce a názorové priority spolku byly obecně známé, nebyl počet členů zanedbatelný.

S antisemitismem to není tak očividné jako například v případě Vlajky, kdy byly výpady proti židovskému národu intenzivní a jasně čitelné a často souvisely i s narušováním veřejného života. Český svaz válečníků antisemitismus pojímal jiným způsobem, ale neméně intenzivně, ovšem akceptoval protektorátní legislativu, nekritizoval ji za nedostatečnost, a dokonce se na ni odvolával. *Za člena nemůže být přijat, kdo není árijského původu, ve smyslu předpisů platných v Protektorátu Čechy a Morava, anebo kdo žije v manželství anebo ve společné domácnosti s Židovkou* (Český svaz válečníků 1941). Po formální stránce tedy bylo nepřipustné, aby se členem spolku stal někdo, kdo má oficiálně židovský původ, což jasně poukazuje na názorovou orientaci vedení i členstva v této otázce. I přestože Český svaz válečníků byl v zásadě veteránským spolkem, představoval pro něj antisemitismus jednu z hlavních priorit, což bylo nesporné. Také korespondence členů s vedením oplývala výrazným antisemitským nábojem, který souvisel s nespokojeností veteránů se svou ekonomickou a společenskou situací (Pejčoch: 300). Je tedy jasné, že antisemitismus měl ve spolku své zdroje jak v centrálním vedení, tak u členstva, které bylo podobně naladěno.

Antisemitský je i další bod ze spolkových stanov, a to že pro dobro spolku mohou být prostředky i zcizeny, což se vztahuje především na majetek židovský, protože Český svaz válečníků kladl velký důraz na bezúhonnost členů (Český svaz válečníků 1941). Když si srovnáme členskou základnu ostatních fašistických organizací, při bližším zkoumání můžeme mezi českými fašisty najít mnoho trestaných osob nebo osob se sklony ke kriminalitě. V tom byl Český svaz válečníků formálně i v praxi jiný, proto je zcela očividné, že slovo “zcizovati“ se vztahuje k židovskému majetku a k ambicím souvisejícím s arizací, které byly po celou dobu fungování protektorátu společné takřka všem českým fašistům a i organizacím, v nichž se sdružovali. Český

svaz válečníků byl i přes svou orientaci na spolkovou činnost antisemitský. To dokládá fakt, že požadavek na rasový původ následuje ve stanovách prakticky po požadavku, že členové svazu nemohou být legionáři a ti, kteří nepodporují politiku Velkoněmecké říše. Mimo osoby, které nesplňovaly rasové požadavky, nemohli být členy ani členové zednářských spolků a jiných tajných organizací a osoby, které byly trestány nebo byly v psychiatrické péči. Tato otázka je trochu komplikovanější, protože v protektorátních podmínkách byl antisemitismus oficiální politikou a bylo nutné se jí přizpůsobit, ale vzhledem k okolnostem není možné tvrdit, že by byl spolek antisemitský jen formálně.

S pozicí a přístupem k vlastnímu národu a jeho budoucímu vývoji je to jednodušší. V případě této kapitoly je to snadnější než u hnutí předchozích, jež vznikala o dost dříve a vzhledem k turbulentnímu vývoji na českém území, kdy se ve velice krátké době vystřídal prakticky tři režimy, bylo postihnutí jejich názorové orientace poměrně složité. S Českým svazem válečníků je to jednodušší. Jeho poměrně krátká, ale o to výraznější existence jasně poukazuje na to, jak se svaz jako takový stavěl k výše zmíněné otázce. To, že Český svaz válečníků byl tak dobře organizovaný a vládl relativně velkou členskou základnou, už bylo vysvětleno tím, že určitá část společnosti, konkrétně váleční veteráni rakousko-uherské armády, cítila, že její zásluhy jsou nedoceny. V samotném základu roztržštěných hnutí už za období demokratické první Československé republiky je možné hledat základy zahraničně-politické orientace členstva a tím i celého spolku. Při znalosti tohoto vývoje a historických příčin konfliktu dvou vojenských tradic na jednom území můžeme vnímat postoje spolku k nacistickému Německu v širším kontextu a jako zcela upřímný a dobrovolný výraz, ne pouze jako aktivitu, která by se zařadila mezi ostatní akty související s podřízeností Velkoněmecké říši. To všechno jasně dokládá vyjádření Národního soudu, který fungování Českého svazu válečníků hodnotí v tom smyslu, že v období po roce 1918 byly vojenské spolky podobného druhu bez významu, a když se přece jen našel někdo, kdo by poukazoval na své vojenské úspěchy na rakousko-uherské straně, byl rychle umlčen a upozaděn, současně bylo apelováno i na zjištěnou stránku, protože za válečná vyznamenání byly vypláceny pravidelné příspěvky, takzvané čestné žoldy (Státník 2001:152).

Legionáři byli prakticky jedním ze základních symbolů nově vzniklého státu, který vznikl na troskách rakousko-uherské monarchie vnímané často negativně, což bylo ještě zesíleno všeobecnou euforií, jež ustavení samostatného státu provázela. Z tohoto pohledu byla určitá hrdost a veřejná propagace vojenského angažmá

v rakousko-uherských strukturách popřením legionářské tradice. Ti, kteří vnímali svou vojenskou účast v bojích na straně centrálních mocností, měli přirozeně kladný vztah jak k předcházejícímu státnímu útvaru, který skončil s rokem 1918, tak i k Rakousku jako takovému. To se postupem přirozeně mění se nárůstem síly a vlivu Německa spojeného s nacismem. I přes propastné rozdíly bylo možné nacházet určité analogie mezi nacistickou expanzivní politikou ve střední a východní Evropě a postavením českých zemí v rámci Rakousko-Uherska, a to i přestože společné bylo jen to, že v obou státních útvarech měly vedoucí postavení germánské národy, které rozšířily svůj vliv i na druhé národy.

Rozdíly v ideologii, režimu, přístupu k podrobeným územím i samotnému obsahu politiky ale často nepotlačily nostalgii určité části společnosti, jejíž postavení vybízelo k frustraci, a proto i v tak diametrálně rozdílných režimech, jako byly německý nacismus a rakouská monarchie, viděla určitou kontinuitu a záruku stability. V podobném duchu argumentovali i někteří členové českých protektorátních orgánů, ale s tím rozdílem, že se obraceli dál do historie a zdůvodňovali německou expanzi na základě stavu, který panoval za středověku ve Svaté říši římské (Pasák 1999: 266). To jen dokládá, že obecně byly některé představy těch, kteří podporovali říšskou politiku, velice zkreslené, historicky nepřesné a i demagogické. Důležité ale je, že členové Českého svazu válečníků ještě navíc vlivem své osobní historie měli důvody podporovat německou politiku vůči českým zemím v období okupace. Formulace o stabilitě a ochraně, kterou zaručuje národní existence v područí silnějšího státního útvaru, v tomto případě Velkoněmecké říše, je možné nalézt opět i ve stanovách spolku. Spolek hodlá pěstovat a rozšiřovat lásku k vlasti a národu pod mocnou záštitou Říše (Český svaz válečníků 1941). Kromě toho můžeme ve stanovách na čelních příčkách nalézt i to, že spolek bude usilovat o oddanost Říši a německé branné moci a poučovat své členstvo i širší veřejnost o světovém názoru uplatňovaném v Říši (Český svaz válečníků 1941). Zvláště první zmíněná citace dokládá určitou kontinuitu, kterou Německo představovalo pro členy spolku v tom, jak vnímali postavení českého národa v rámci Evropy.

Forma vzniku	Stranická organizace	Polovojenská složka	Antisemitismus	Národní autonomie
Dobrovolná	Ideologický spolek	Není přítomna	Je prioritní	Závislost na jiném národě

Tabulka č. 5

Zdroj: autor

Debata o tom, koho a které organizace můžeme zařadit mezi české představitele fašismu, je poměrně složitá. Když se podíváme na všechny doposud sledovaná hnutí, můžeme u nich najít diametrální rozdíly. Odlišné fungování Českého svazu válečníků ukazuje hlavně na to, jak byl český fašismus různorodý. I dobrovolná spolková činnost, pravda s podporou oficiálních úřadů, může mít jasné znaky fašismu, což souvisí i s obecným odporem fašistů ke klasickému pojetí politického stranictví. Český svaz válečníků a jeho čelní představitelé byli po skončení 2. světové války odsuzováni snad právě proto, že jejich činnost našla tak velkou odezvu a že jejich antisemitismus a obdiv k Německu a jeho branné moci byl upřímný., Právě proto se stali prominentní fašistickou organizací. Existovaly i jiné organizace podobného zaměření, ty ale zdaleka nedosáhly takového vlivu jako zde sledovaný spolek.

8 Kuratorium pro výchovu mládeže

Propagandistická organizace

Už v případě Českého svazu válečníků se setkáváme s organizací, která si za svůj cíl bere propagaci idejí, a jejím primárním cílem není získat moc oficiální cestou, ale spíše propagovat stávající zřízení, v českém případě Protektorát Čechy a Morava, který už určitý fašistický, potažmo nacistický obsah díky německé okupační správě měl. To je skutečnost, která úvahy o projevech českého fašismu a jeho fungování často zkresluje. Při povrchním pohledu bychom za organizace, které disponovaly fašistickým étosem, mohli považovat třeba jen hnutí typu Národní obce fašistické nebo Vlajky. Český svaz válečníků nebo Kuratorium pro výchovu mládeže, o kterém pojednává tato kapitola, bychom mohli připsat tomu, že české země se v době vzniku těchto organizací nacházely ve stavu, kdy jejich fungování rozhodně nebylo samostatné, ale ideologické směřování bylo řízeno z vnějšku. Byl to spíše stav, který vytvářel výhodné podmínky pro ustavování a rozvoj různých fašistických organizací, především těch, které fašismus pojímaly jako nacisté v Německu. Není možné všechny organizace vzniknuvší po 15. březnu 1939 chápat jako něco nezvyklého a cizorodého, ale vzhledem k tomu, že mezi jejich vedoucími činiteli můžeme najít i mnoho českých osobností, jejichž ideologická profilace procházela nějakým vývojem, můžeme i tyto organizace považovat za český autentický projev fašistické ideologie.

Pokud by se zdálo, že uskupení s posláním propagovat určitou ideologii formou, jež se na první pohled jeví nepoliticky, jsou méně důležitá než ta, která se snaží ovlivnit společnost ve formě klasické strany, tak to není pravda. Výchova společnosti k ideologickým cílům byla často i jedním z hlavních úkolů politických stran, které si byly vědomy, že pouze politický program nevytvoří oddané jedince, kteří by podporovali jejich politiku. Nejeftektivnější je z logiky věci zaměřit se v tomto ohledu na mládež, která je obecně ve všech režimech a ve všech dobách ideologicky méně často vyhraněná a určité soustavné působení výchovy může přinést v tomto ohledu lepší výsledky. Kuratorium bylo předkládáno jako organizace, která napraví chyby předešlých mládežnických organizací, jež vychovávaly údajně slabé a manipulovatelné jedince pro své ideologické cíle, zatímco výchova Kuratoria měla vést k tomu, aby z něj vycházeli budoucí vůdci (Crha 1944: 1). Tohle jen dokazuje, že Kuratorium se nesrovnávalo s apolitickými organizacemi mládeže, ale jeho silná ideologizace vybízela

ke srovnání s organizacemi stranickými. Prioritního postavení výchovy mládeže si samozřejmě byli vědomi i nacisté. Obecně známým příkladem je Hitlerjugend v nacistickém Německu. Nemusíme chodit ovšem tak daleko, protože i u předešlých organizací najdeme specializované útvary, které byly k uskupením přidruženy nebo pod ně spadaly a měly za úkol vychovávat mládež v určitém ideologickém duchu. Ztělesněním těchto snah bylo Kuratorium pro výchovu mládeže, které se v této oblasti stalo nejvýraznějším činitelem a zároveň se svou organizací a rozsahem stalo předobrazem všech ostatních organizací, které měly za úkol ideologickou převýchovu českého národa. Už nástupem okupační moci na počátku existence Protektorátu Čechy a Morava byla uskutečněna opatření, která se vztahovala k výchově mládeže. V tomto období to souviselo především se vzděláním, kdy byla nejvíce postižena výuka české literatury a také dějepisu, přičemž byly vynechány všechny zmínky o samostatné české státnosti a v roce 1941 byl dokonce dějepis zakázán, protože okupační správa neměla důvěru v to, že čeští pedagogové vychovávají mládež k říšské myšlence a dle správných ideologických zásad (Nálevka 2009: 21).

Různá překrucování a úpravy výkladu českých dějin tak, aby byly kompatibilní s vývojem v českých zemích ve sledovaném období, byly časté, viz předchozí kapitola. Vypovídající je ale rychlost, s jakou byla tato opatření vydána. Naznačuje to, že už od počátku měla být mládež uchráněna od toho, aby si budovala kladný vztah k předešlému dějinnému vývoji a existenci českých zemí v rámci samostatného demokratického státu.

Kromě přirozeného zájmu o výchovu ideologicky uvědomělé a poslušné mládeže byly pro ustavení Kuratoria pro výchovu mládeže důležité určité změny jak v české protektorátní správě, tak i změny na německé straně. Domácí správa ve formě státního prezidenta a Národního souručenství vykazovala zpočátku i přes některé náznaky aktivismu spíše obranářský směr, kdy někteří čelní čeští představitelé měli i kontakty se zahraničím (Borovička 2007: 56). Zahraničím je myšlen český exil. To bylo dáno charakterem vlády, která zaručovala klid v českých zemích, ale zároveň nebyla náchylná k absolutní spolupráci s německými úřady. Činnost protektorátní vlády se dá nazvat pasivní resistencí, což souviselo i s osobou nastoupivšího říšského protektora Konstantina von Neurath, pro něhož bylo prvotním úkolem udržet klid a pořádek v zemi (Liška 2010: 78). S udržením pořádku souvisely i menší důraz na germanizaci a nacifikaci českých zemí i spory, které protektorátní vláda a Národní souručenství vedlo s českými fašisty. Stávající obsah činnosti vlády se ale mění po

příchodu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. S jeho nástupem se mění celý život v Protektorátu Čechy a Morava, zvyšuje se intenzita zatýkání, poprav a potírání domácího odboje a je zřejmé, že se budou muset udát i změny ve vládě jako takové (Kváček, Tomášek: 1999: 46). Je nutné si uvědomit, že celé protektorátní období nebylo jedním úsekem s konstantním vývojem, ale že se podmínky často měnily.

R. Heydrich byl ve svém úřadě velice efektivní a reformy, které uskutečňoval, byly velice rychlé a radikální. Stejně rychlé a radikální bylo ustavení nové vlády. Pro tuto kapitolu je nejdůležitější to, že se do vlády dostává E. Moravec, voják s legionářskou minulostí, který se po roce 1938 postupně stává přesvědčeným národním socialistou a později i výrazným exponentem doby okupace a symbolem české kolaborace. Vláda se měla po období, kdy byla vedena A. Eliášem, který byl odstraněn, stát aktivistickou a měla opustit strategii pasivní rezistence, jež byla dominantní do doby, kdy je jmenován E. Moravec ministrem školství a národní osvěty (Uhlíř 2002: 153). Už tady je možné vidět, že vznik Kuratoria pro výchovu mládeže úzce souvisí se změnami jak v české protektorátní vládě, tak i na postech německé okupační správy. I někteří další členové vlády a protektorátní představitelé podporovali Velkoněmeckou říši, ale intenzita, s jakou se do této činnosti zapojoval E. Moravec, neměla obdoby. Pro pochopení podmínek vzniku organizace, ke které se vztahuje tato kapitola, je nutné zmínit i ten fakt, že každý ministr protektorátní vlády byl odpovědný svému protějšku v úřadu říšského protektora (Bryant 2012: 140). Protektorátní správa byla jasně rozdělena mezi domácí vládu a německé představitele s jasným vědomím podřízenosti české strany. Je ale nutné říci, že oficiální politika byla tvořena oběma stranami dohromady, tedy záležitosti ustavování některých oficiálních organizací nebylo záležitostí pouze německé nebo české strany, ale byla tvořena v určité dualitě.

E. Moravec ovlivňoval protektorátní život v mnoha dalších oblastech. Nejznámější a nejvíce viditelné byly jeho projevy na různých manifestacích, to však není pro účely práce důležité. Důležité je naopak to, že z pozice ministra vydal vládní nařízení z 29. května 1942 o tom, že všichni mladiství příslušníci ve věku od deseti do osmnácti let podléhají povinné službě mládeže, a to výhradně pod vedením Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, dále bylo uvedeno, že Kuratorium rozhoduje o způsobilosti spolků zabývajících se výchovou mládeže (Pernes 1997: 182). Samotný způsob vzniku prostřednictvím vládního nařízení je dostatečně vypovídající, ale důležitější je, že vznik protektorátní mládežnické organizace byl vrcholem snah počínajících určitou rychlou úpravou vzdělávacího systému, nástupem nové

reprezentace okupační moci a to vše bylo završeno personálními změnami na české straně, jež vyvrcholily nástupem E. Moravce. Zjednodušeně řečeno, vznik Kuratoria pro výchovu mládeže nebyl jednorázovým krokem, ale šlo o dlouhodobější proces vzniku, který byl činěn v oficiálních správních orgánech, přičemž povinné členství to jen potvrzuje. Právě důležitost pro německou stranu i české aktivisty byla tím zásadním důvodem, proč tomu tak bylo, a podobná aktivita nebyla přenechána žádné jiné fašistické organizaci, která by o to měla určitě zájem. Po organizační stránce bylo Kuratorium pro výchovu mládeže rozsáhlé. Organizace mládeže působila v rámci všech 80 okresů Protektorátu, přičemž se ještě otvíraly specializovaná výcviková centra určená pro budoucí instruktory tělovýchovných útvarů. Kromě toho mělo Kuratorium i vlastní tiskový orgán s názvem *Zteč* (Beer 2014: 289). Všechny tyto aktivity měly na první pohled apolitický podtext a vše se dělo na základě zájmového spolku, který si jako svůj hlavní cíl bral tělovýchovu a starost o volný čas mládeže, ale realita byla diametrálně odlišná. I přestože byl zmíněn ten fakt, že čeští fašisté a organizace vlajkařského typu byli v opozici s oficiální protektorátní mocí, neplatí to absolutně.

V rámci organizační struktury Kuratoria působili i někteří bývalí členové Vlajky, jako například tajemník Kuratoria František Teuner, jenž byl sice nejvýše postaveným a nejvýraznějším, ale nikoliv jediným bývalým členem Vlajky v orgánech Kuratoria (Pejčoch 2009: 153). To není důležité jen pro upřesnění předešlého tvrzení, ale také proto, že Kuratorium můžeme řadit mezi české fašistické organizace poměrně bez problémů i vlivem toho, že se na jeho fungování podíleli dlouholetí vyznavači této ideologie. Pokud bylo v kapitole věnující se Vlajce popisováno pronásledování členů Vlajky i z pozic německé okupační správy, vztahovalo se to k tomu, jak se Vlajka v té době projevovala pod konkrétním vedením J. R. Rozsévače. Například F. Teuner byl v době svého angažmá v Kuratoriu už dlouho mimo Vlajku, ovšem to, že se v rámci této organizace podílel na utváření českého fašismu v té nejviditelnější podobě, mu nelze upřít. V rámci organizační struktury je nutné ještě říci, že E. Moravec zůstával pouze ve své ministerské funkci a v organizacích, jichž byl architektem, se na čelních pozicích zpravidla nenacházel. Jeho projevy, doporučení i faktický vliv byly ale takové, že je možné ho považovat za hlavní postavu Kuratoria, která mu předávala své představy o fungování a ideologickém směřování. Kuratorium bylo organizováno tak, aby dokázalo plnit dva cíle, a to z jedné strany ten německý, kdy šlo o výběr vhodných adeptů k poněmčení (Brandes 1999: 287), z druhé strany to byla snaha českých oficiálních představitelů moci podporujících říšskou myšlenku a fašismus směřující

k tomu, aby jejich přesvědčení mělo v národě větší ohlas. Pokud bychom jeden z těchto úkolů měli označit jako primární, tak to byla ideologická výchova, což se nejvíce projevovalo v samotném fungování. Pro německou stranu bylo Kuratorium spíše vhodným prostředkem, jak si udržovat zase o něco více přehled o obyvatelích okupovaného území. To lze doložit i tím, že v rámci Kuratoria fungovaly čtyři pracovní skupiny: organizační, tělovýchovná, duchovně výchovná a sociálně výchovná (Pejčoch 2011: 407). Výchovná je v tomto případě myšlena zcela jasně v ideologickém smyslu. Skutečnost, že úkol změnit myšlení mládeže byl dominantní, jasně dokládá fakt, že Kuratorium disponovalo dokonce dvěma pracovními skupinami zabývajícími se touto problematikou. Kuratoristi byli častými účastníky manifestačních akcí různého druhu a mezi tím se věnovali pořádání sportovních i kulturních akcí pro mládež s jasným ideologickým nádechem. Posoudit, zda bylo Kuratorium úspěšnou organizací, je těžké. Pokud bychom ji srovnávali s podobnými organizacemi v okolních zemích, museli bychom říct, že organizačně i v oblasti výsledků Kuratorium nijak nevyčnívalo. Pokud se na jeho fungování podíváme v rámci kategorie český fašismus, tak vzhledem k prostředkům a oficiální podpoře, jaké se těšilo, mělo dopad relativně výrazný.

Vzhledem k formě vzniku je možné Kuratorium pro výchovu mládeže považovat zcela určitě za organizaci oficiální, která primárně nevznikla z toho důvodu, aby se členstvo z vlastní iniciativy mohlo sdružovat za nějakým účelem. To je dáno především dlouhodobým procesem koordinovaným orgány, které oficiálně vedly politickou správu českého území v době vzniku. V předešlé kapitole byly jeho okolnosti srovnávány s Českým svazem válečníků, který se také těšil oficiální podpoře, ale jsou zcela jasně vidět rozdíly. Český svaz válečníků využíval určité přízně okupační správy, ovšem v případě Kuratoria byla německá okupační správa společně s podřízeným českým vedením hlavním iniciátorem vzniku. Kuratorium také zcela jasně fungovalo na základě organizace spolkového charakteru.

To, zda Kuratorium mělo nějakou jasně diferencovanou jednotku ve smyslu nějakého polovojenského útvaru, který by se v organizační struktuře dal jasně odlišit, je poměrně jasné. Kuratorium, jak už vyplývá z celého názvu, bylo organizací zaměřující se na mládež, jež je díky své tělesné zdatnosti a určitému většímu zápalu pro věc vhodná pro formování podobných útvarů. K tomu přispíval i určitý tělovýchovný nádech organizace. Netrvalo to dlouho a v rámci Kuratoria pro výchovu mládeže se začaly formovat oddíly Zvláštního zasazení, které sdružovaly mladé lidi za účelem budování zákopů na Moravě a odklizení trosk po spojeneckých náletech (Pejčoch

2009: 154). I vzhledem k výše zmíněným úkolům je očividné, že oddíly Zvláštního zasazení byly budovány v atmosféře, kdy už německé šance na vítězství ve válce nebyly příliš velké. Podobné oddíly se v rámci Kuratoria začaly budovat od roku 1943, takže je jasné, že neměly dlouhého trvání. Nicméně fungovaly, ovšem velice špatně a neorganizovaně, což ovšem neznamená, že by se mezi členy Kuratoria i oddílů Zvláštního zasazení nenašli jedinci ideologicky přesvědčení a oddaní. A právě ti se měli stávat členy oddílů Zvláštního zasazení, kteří i dle manuálů Kuratoria měli být v rámci členské struktury pečlivě prověřeni a vybráni, jelikož tyto oddíly nebyly jediným druhem podorganizace v rámci Kuratoria. Další byly oddíly řadové a učňovské internáty, kde výchova probíhala krajně ideologicky, ale na civilním základě, zatímco oddíly Zvláštního zasazení byly i ve výchově orientovány militaristicky (Špringl 2004: 163). Militaristická orientace se neprojevovala ani tak úkoly, které členové plnili, jelikož pokud se řekne polovojenský oddíl, tak s tím souvisí spíše nějaká bojová nebo ochranná činnost. Kopání zákopů a odklizení trosk to úplně nesplňuje. Kuratorium pro výchovu mládeže bylo ale především výchovnou organizací s velkým důrazem na ideologii, takže i militantní nádech této její odnože byl dán stylem vedení členů oddílů. Oddíly zvláštního zasazení se setkávaly s německými frontovými vojáky, byly jim předkládány hrdinské příběhy s vojenským nádechem a bylo jim vštěpováno, že jsou elitou. V myšlenkách vedoucích představitelů Kuratoria měly být členové oddílů předzvěstí českých ozbrojených jednotek, které by bojovaly po boku Velkoněmecké říše. To byly ambice českého fašismu, které končily ve většině případů nenaplněny z mnoha rozličných důvodů. Oddíly Zvláštního zasazení byly samozřejmě uniformované, uniformy byly ve vojenském duchu podobně jako u jiných organizací, které se snažily o obdobnou formu organizace.

Zásadním rozdílem bylo ale to, že Kuratoristi nosili veřejně své uniformy zcela s posvěcením protektorátní správy, zatímco ostatní fašistické organizace používaly stejnokroje i přes zákazy. Pokud bylo pojednáno o vojenském angažmá některých členů Kuratoria, je nutné zmínit ještě Dobrovolnickou svatováclavskou rotu. To byl český útvar, který měl nastoupit do bojů za podmínek už jisté německé porážky, ovšem jeho existence byla velmi krátká, a tak se do reálných bojů nikdy nezapojil. Kromě krátkého trvání byl problémem roty i malý počet jejích příslušníků. Dobrovolnická svatováclavská rota byla vycvičena Němci a podléhala i německému vedení. Je zde zmíněna proto, že mnoho čelních představitelů Kuratoria bylo jejími členy a místa výcviku byla přebírána z infrastruktury Kuratoria (Pejčoch 2009: 156). V rámci práce

by Svatováclavská rota nemohla být zařazena mezi diferencované polovojenské organizace z toho důvodu, že její charakter byl čistě vojenský a spadala pod regulární armádní velení. Z organizačního hlediska ale Kuratorium nějakou součást polovojenského nebo uniformovaného charakteru mělo, ale tím byly oddíly Zvláštního zasazení. Dobrovolnická svatováclavská rota byla velice krátkou epizodou, ale bývá často zmiňována právě proto, že byl podobný akt v českém národě ojedinělý. Pro potřeby typologie toto angažmá vedoucích činitelů Kuratoria, které alespoň teoreticky mělo být nasazeno v ostrých bojích, poukazuje na styl uvažování představitelů Kuratoria pro výchovu mládeže, kteří i přestože jejich svěřencům byly zadávány pouze úkoly související s odklizením trosek a tvořením zázemí pro vojáky, věřili v to, že cílem jejich úsilí bude nasazení české mládeže v boji za říšskou myšlenku. I když mělo Kuratorium formu zájmového spolku, v tomto případě disponovalo součástí, která byla typičtějším pro organizace fungující jako politické, což bylo dáno především věkovou strukturou členstva.

Z ideologického hlediska zachyceného v typologii a struktuře práce je Kuratorium pro výchovu mládeže poměrně snadno čitelné. Existuje mnoho různých důkazů o názorové orientaci vedení i členstva v otázkách antisemitismu a postavení národa v rámci budoucnosti Evropy i světa. Není to jen kvůli úzkému provázání s německými nacistickými představiteli, ale je to i záležitostí projevů vedení organizace. I přestože podmínky přímo v Říši byly odlišné od těch v Protektorátu Čechy a Morava, hlavním úkolem nebylo společnost nějak výrazněji reformovat, ale spíše jí vštípit principy týkající se přijetí budoucnosti, která jí dle domácích příznivců nacionálního socialismu náležela. To se projevovalo především v oblasti antisemitismu a uvažování založeném na rase obecně, s tím souvisela i propagace nového postavení českého národa v rámci Říše.

Je obecně známo, že antisemitismus byl jedním ze základů uvažování fašistů, kteří se v pojmání této ideologie obraceli k německému národnímu socialismu spíše než k nějakým tradičnějším formám této ideologie. Kuratorium bylo protektorátním tiskem předkládáno jako organizace, která důrazem na národní socialismus buduje lásku k národu, zatímco samostatná existence státu byla jen zástěrkou pro upevnění moci Židů (Novák 1944: 1). Antisemitismus a protižidovský náboj lze vyčíst už ze stanov organizace vztahujících se k podmínkám vstupu. Členy Kuratoria se měli stát všichni spořádaní a rasově způsobilí občané ve věku od deseti do osmnácti let, vstup do něj byl zakázán Židům, židovským míšencům, přičemž až teprve židovští míšenci druhého

stupně mohli o vstup jen požádat (Kuratorium pro výchovu mládeže 1942). Míru antisemitismu v tomto pravidle jde zhodnotit ve dvou rovinách. První souvisí s Norimberskými rasovými zákony a s tím související klasifikací židovského původu. Klasifikace míry židovského původu byla přebrána přímo z Říše, kde tato typologie byla odvislá od počtu prarodičů s židovským původem. Zjednodušeně řečeno, kdo měl dva židovské prarodiče, byl míšencem prvního stupně, s tím souviselo výrazné omezení občanských práv, ale perzekuce byla mírnější než u těch, kteří měli kompletní židovský původ. Míšeneček druhého stupně byl ten, kdo měl jednoho židovského prarodiče, těm byla práva také do určité míry omezena, ale v malé míře, tito lidé byli dokonce odváděni do wehrmachtu. Původ odvozený od prarodičů ale nebyl jedinou podmínkou, roli hrál i původ partnera a další záležitosti (Norimberské zákony 1935). Protižidovská omezení byla obecně v rámci Protektorátu mírnější než v Říši. Přesto bylo členství v Kuratoriu pro židovské míšence druhého stupně podmíněno dobrovolnou žádostí, která byla zvažována. To v porovnání s tím, že v Německu byli míšenci druhého stupně odváděni do regulární armády, poukazuje na vysokou míru antisemitismu, jež souvisela i s tím, že koncepce E. Moravce nejen v oblasti antisemitismu byly často přehnané a zbytečně radikální. Také v době Moravcova jmenování zaznívaly názory, že jeho jmenování je horší, než kdyby byl na jeho místo dosazen říšský Němec (Pasák 1996: 263). Tohle tvrzení to do jisté míry potvrzuje.

Druhou věcí je, že i v Kuratoriu byla na členstvu vyžadována minulost prostá kriminálních činů. Trestaným osobám bylo Kuratorium zapovězeno. To význam odmítání části společnosti s židovským původem ještě zvýrazňuje. V rámci jedné stanovy jsou lidé, jejichž jediným proviněním je pouze jejich původ, rovni těm, kteří se provinili proti zákonu třeba krádeží nebo i horším trestným činem. V neposlední řadě je zajímavé i to, že ve stanovách Kuratoria je explicitně zmíněn židovský původ i s míšeneckou terminologií Norimberských zákonů. Například v případě Českého svazu válečníků, který byl také silně antisemitský, je vstup zapovězen osobám neárijského původu. To v praxi znamenalo víceméně to samé, rozdíl ve formulaci je ale jasný. Jak už bylo řečeno, E. Moravec byl hlavním architektem Kuratoria i přesto, že neměl formálně žádnou vrcholnou funkci. Jeho osobní názory a preference ovlivňovaly fungování organizace minimálně stejně, jako předsedové fašistických uskupení ovlivňovali svá hnutí. Antisemitské výpady E. Moravce v pokročilé době fungování protektorátu jsou obecně známé a hypoteticky by je bylo možné přičítat tehdejší atmosféře. Zajímavější a více vypovídající doklad toho, že antisemitismus E. Moravce

byl autentický, můžeme najít v jeho knize *V úloze mouřenína* z roku 1939, kdy ještě nebyl zcela aktivistickým kolaborantem, ale teprve zažíval svůj názorový přerod. Vyjadřuje se zde o Židech s despektem v tom smyslu, že stejně jako šlechta vládla ve feudalismu, tak Židé vládnu kapitalismu, přičemž poukazuje na to, že neoplývají vojenskými ctnostmi (Moravec 2004: 48). Na první pohled se toto vyjádření zdá jako poměrně umírněné, ale vzhledem k celému vyznění knihy a době, kdy byla napsána, to poukazuje na to, že určitá averze k židovskému národu byla u E. Moravce přítomna i za těch okolností, kdy nebyl zcela názorově vyhraněn. To souvisí i s dalšími jeho vyjádřeními z dob Protektorátu, kde už antisemitismus zdůrazňuje otevřeně. Vypjatý antisemitismus Kuratoria nebyl zapříčiněn jen dobou vzniku, ale i názory osob s ním spjatých, v tomto případě osoby nejvýznamnější, a to E. Moravce. Jak to bylo s názory členstva, je těžké říct, neexistují na to nějaké konkrétní záznamy. Ale vzhledem k tomu, že členství v Kuratoriu bylo povinné, je logické, že antisemitské názory mezi členstvem jako celkem byly zmírněny.

Pokud bylo Kuratorium v rámci antisemitských idejí poměrně radikální a v této oblasti se snažilo přiblížit říšské politice, v oblasti postavení českého národa byly tyto snahy o to výraznější. Kolaborantské snahy E. Moravce a jeho spolupracovníků často byly velkým problémem i pro českou politickou reprezentaci v exilu. Bylo těžké při jednání se Spojenci vysvětlovat, proč se v českém národě objevují i takové tendence. Přístup Kuratoria k tomu, jaké by měl mít český národ postavení v budoucí Evropě, byl jasný. E. Moravec i další vedoucí činitelé Kuratoria byli přesvědčeni, že Německo své válečné úsilí završí konečným vítězstvím a od toho se odvíjelo vše. I přestože se v protektorátní vládě a Národním souručenství nacházeli aktivističtí jedinci propagující spolupráci s Německem, jako celek byly tyto orgány ve svých prohlášeních a krocích umírněné, o státním prezidentovi E. Háchovi nemluvě. Naproti tomu byly projevy a ideje Kuratoristů daleko za nějakou povinnou snahou o spolupráci s okupanty. Byl to spíše obraz fašistického uvažování takřka totožný s národně sociálním pojetím této ideologie. To dokládá i angažmá čelních představitelů českého fašismu ve strukturách Kuratoria, jež mělo hlavně ideologické a propagandistické cíle. Přesvědčit český národ, že německá nadvláda a s ní spjatý režim je pro budoucnost národa pozitivní, snad dokonce osudovou příležitostí, bylo náročné. Kořeny názorové orientace Kuratoria je možné hledat opět u E. Moravce. Ten už ve svých úvahách o událostech vedoucích k Protektorátu píše o postavení českého národa a hledá historické paralely. Připomíná, že už česká knížata věděla, že

dlouhodobé nepřátelství s Němci je nemožné, a proto je nejlepším způsobem se s nimi spojit jako silný partner, který by si uhájil část svých práv výměnou za povinnosti vůči Říši (Moravec: 2004: 45). To bylo přesvědčení E. Moravce, které vkládal i do svých projevů a činnosti vedoucí k zakládání organizací podobných Kuratoriu.

Spása národa skrze spojení s Německem a odkazování se na Svatou říši římskou nebo svatováclavskou tradici byla základem uvažování nejen E. Moravce, ale i ostatních aktivistických veřejných osobností, ať už šlo o novináře, politiky nebo vůdce různých spolků. Byla to snaha dát národu na srozuměnou, že tehdejší události navazují na doby předešlé a samostatné postavení českého národa v rámci Československé republiky bylo jen krátkou epizodou bez významu. S tím souvisela i fascinace militarismem a německou vojenskou silou, která nebyla typická jen pro E. Moravce, ale i pro velkou část tehdejších českých fašistů. Výrazná kolaborace s německými okupanty byla v jejich očích vlasteneckou ctností, zatímco především londýnská exilová vláda byla zrádným elementem, který poškozujee národ v jeho světlé budoucnosti. Podobné projevy nabývaly někdy absurdního obsahu. Na programu dne na pobytech a setkáních Kuratoria se v Čechách zpívala píseň *Čechy krásné, Čechy mé* a na Moravě *Moravo, Moravo* (Špringl 2004: 175). Zpěv národních písní byl často kombinován například s tím, že Kuratoristé vzdávali hold Říši nebo představitelům německé protektorátní správy. Mezi tyto aktivity bylo pro ilustraci zahrnuto i vztyčování říšské vlajky a samozřejmě uplatňování říšského pozdravu. Tyhle paradoxy dokreslovalo i to, že akce Kuratoria byly například spojeny i s představeními typické české divadelní a operní tvorby. Za vše je možné zmínit produkci *Prodané nevěsty* ve spojitosti se vzpomínkovou akcí na mnichovské události, kdy bylo připomínáno, že jim předcházely nerozvážné válečné provokace předválečné republiky na britský příkaz (Lain 1943: 2). To mluví za vše. I v tomto se pojí určité spojení vlastenectví s kolaborací, kdy z Kuratoria dělá autentickou organizaci to, že sice výrazně následovala německý vzor, ale v detailech fungování byla poměrně svébytná.

Spojení českých zemí s Říši jde ilustrovat i na samotném znaku Kuratoria, kde můžeme nalézt dominující svatováclavskou orlici, která má pod křídly českého lva a orlici moravskou. Interpretace je zde poměrně jednoduchá - svatováclavská orlice zaručuje oběma zemím Protektorátu ochranu. To opět souvisí s interpretací historie. Úvahy E. Moravce a ostatních čelních představitelů, samotná činnost a dokonce i znak nebyly nahodilé, ale vše to byly součástí poměrně promyšleného způsobu vštěpování ideologie. I projevy vedoucích činitelů Kuratoria do všeho zapadaly, především známé

projevy F. Teunera. *Ukázali jsme před národem i Říši, že naše mládež svými projevy hlásí se v harmonickém souzvuku k novému světu. Že je kvalitní a zdatná a že právem od ní možno očekávat splnění všeho, co od ní národ i Říše kdykoliv bude vyžadovat* (Teuner 1944). Tohle vyjádření prakticky shrnuje celý přístup Kuratoria pro výchovu mládeže k tomu, jaké byly představy jeho vedoucích činitelů o budoucnosti českých zemí a národa. Kuratorium nebylo jen organizací, která by plnila zadání německé okupační správy. Ideologický a propagandistický cíl byl jasný, ale způsoby, jak jich dosáhnout, byly svébytné. Představy o zlepšení postavení českého národa prostřednictvím vypjatého aktivismu, svébytného pojetí národních dějin a přesvědčení o nápravě společnosti, která si vydobude německý respekt svou nezměrnou loajalitou, dělají z Kuratoria autentickou součást českého fašismu.

Forma vzniku	Stranická organizace	Polovojenská složka	Antisemitismus	Národní autonomie
Iniciována institucí	Ideologický spolek	Je přítomna	Prioritní	Závislost na cizím národě

Tabulka č. 6

Zdroj: autor

Kuratorium pro výchovu mládeže bylo organizací, která jako první ze sledovaných nebyla založena z iniciativy budoucího členstva. Byl to projekt, k němuž přišel impuls z oficiálních orgánů, které ve sledovaném období spravovaly české země. Vzhledem k tomu Kuratorium neusilovalo o dobytí reálné moci politické, ale jeho moc se měřila počtem ideologicky přesvědčených členů, jaký neměl žádný druh stranické organizace. Není náhoda, že fascinaci militarismem přinášela i přítomnost uniformovaných oddílů, které fungovaly v rámci Kuratoria. Z ideologického hlediska se příliš neodchylovalo od německého pojetí fašismu, výrazně založeném na rasových teoriích, a antisemitská opatření ochotně uskutečňovalo i v rámci vlastního fungování. S tím souvisí i to, že Kuratorium považovalo za úkol českého národa být loajálním vůči německé nadvládě a chovat se aktivisticky. I přestože Kuratorium bylo zaměřeno konkrétně na mládež, je možné k němu přirovnat i další propagandistické organizace, za jejichž vznikem stál E. Moravec a jimiž byly například Veřejná osvětová služba nebo Česká liga proti bolševismu. Ty se zaměřovaly i na jiné segmenty společnosti než Kuratorium, ale fungováním, formou vzniku i ideově si byly velmi podobné.

Kuratorium pro výchovu mládeže existovalo od roku 1941 až do konce války,

kdy s osvobozením českých zemí bylo mnoho jeho čelních představitelů souzeno a odsouzeno, některým se ale podařilo uprchnout a trestu se vyhnout.

Závěr

V této práci se autor pokoušel na základě pěti různých kritérií, která jsou s fašismem spojena, poskytnout ucelený a systematický obraz fašistických hnutí, která fungovala na území Čech, Moravy a Slezska v období od roku 1918 do roku 1945, a to s vědomím proměn historických okolností i proměn samotných organizací. Práce se věnovala pěti hnutím, která nebyla za sebou řazena zcela chronologicky, ale s úmyslem, aby organizace, které se nějakým způsobem ovlivňovaly, byly v rámci kapitol blízko u sebe. Kritérií bylo pět a byla vybrána s ohledem na předchozí znalost českého prostředí a fungování českého fašismu jako celku. Z organizačního hlediska to byla kritéria tři: forma vzniku, stranická organizace a přítomnost nějaké polovojenské uniformované složky jasně odlišitelné v rámci struktury strany nebo spolku. To mělo především ilustrovat fakt, jak byl český fašismus ve svém fungování různorodý, a zároveň v tomto ohledu panuje v laickém povědomí největší zmatek. Další dvě kritéria vycházela z ideologického hlediska, a to pojmání antisemitismu a jeho priorita v rámci programu a ideologie a přístup k budoucnosti českého národa jako takového. Antisemitismus nám napoví o míře radikalismu té či oné organizace, zatímco přístup k národu poukazuje na určitou výlučnost českého fašismu, danou geografickým umístěním českých zemí i jejich celkovým historickým vývojem. Každá z pěti zmíněných organizací svým významem a svou velikostí překonávala jiné, zároveň se ale od sebe tak liší, že na jejich základě lze specifikovat určitý ideální typ, ke kterému je možné přiřadit organizace další, často méně významné.

<i>Název hnutí</i>	<i>Název typu</i>	<i>Dominující prvky</i>	<i>Forma Vzniku</i>	<i>Stranická organizace</i>	<i>Polovojenská složka</i>	<i>Antisemitismus</i>	<i>Národní autonomie</i>
Červenobílí	Tradičně-národovecká organizace	Tradičně pojatý český nacionalismus, antikomunismus	Dobrovolná	Ideologický spolek	Není přítomna	Upozaděn	Svébytné postavení národa
Národní obec fašistická	Národně-autonomní organizace	Stavovské zřizení, odpor ke stranictví	Dobrovolná	Politická strana	Je přítomna	Prioritní	Svébytné postavení národa
Vlajka	Národně socialistická organizace	Antisemitismus	Dobrovolná	Ideologický spolek	Je přítomna	Prioritní	Závislost na cizím národě
Český svaz válečníků	Organizace na základě zájmového spolku	Militarismus	Dobrovolná	Ideologický spolek	Není přítomna	Prioritní	Závislost na cizím národě
Kuratorium pro výchovu mládeže	Propagandistická organizace	Ideologická převýchova mládeže	Iniciována institucí	Ideologický spolek	Je přítomna	Prioritní	Závislost na cizím národě

Tabulka č. 7

Zdroj: autor

<u>Typologizovaná organizace/Název typu</u>	<u>Podobné organizace</u>
Červenobílí/Tradičně-národovecká organizace	<i>Národní hnutí</i>
Národní obec fašistická/Národně-autonomní organizace	<i>Českoslovenští fašisté, Bílé bratrstvo-Slovanská jednota, Vlastenecká akce, Fašistický akční komitét</i>
Vlajka/Národně socialistická organizace	<i>Klub slovanských arijců, Nacionální hnutí, České arijské hnutí, Strana českých fašistů, Protižidovská liga,</i>
Český svaz válečníků/Organizace na základě zájmového spolku	<i>Exekutiva bývalých vojáků</i>
Kuratorium pro výchovu mládeže/Propagandistická organizace	<i>Veřejná osvětová služba, Česká liga proti bolševismu</i>

Tabulka č. 8

Zdroj: autor

Všechny předešlé kapitoly, které se věnovaly popisu historie, okolnostem vzniku a ideologické profilaci organizací, měly samozřejmě za úkol je rozdělit s vědomím důrazu na to, co je od sebe vzájemně nejvíce odlišovalo. Cíl práce, kterým je uvést určitou ucelenou typologii fašistických skupin na českém území, ale není jediný. Tato snaha byla spíše myšlena jako určitý základ pro to, aby bylo možné o českém fašismu učinit nějaké obecné závěry. To je i důvod, proč autor typologii představuje pouze poměrně geograficky i časově omezeně s tím, že typologie by měly být co nejvíce zevšeobecňující a měly by mít z logiky věci větší přesah. Určité důvody pro toto rozhodnutí byly uvedeny již v úvodu. Český fašismus je téma, které není v odborné ani laické diskuzi příliš akcentováno. To, že se to neděje v diskuzi laické, je spíše důsledek menšího zájmu zpracovávat tohle téma v odborných publikacích. Odborné publikace z čistě informativního hlediska jsou dostačující i s vědomím toho, že oproti jiným tématům nejsou zcela vyčerpávající. Problémem je ale jejich obsah a vyznění. Drtivá většina literatury představuje pouze případové studie. Někdy jde o díla, která určité fenomény pojímají širěji, jindy jsou to knihy, které se zaměřují pouze na jednu organizaci nebo dokonce jen na nějakou část území českých zemí. Z hlediska zdrojů jsou poměrně vyčerpávající a v tomto ohledu nemá jedinec se zájmem o tohle téma

problém dostat mnoho informací. Co však chybí, to je určitý vlastní vklad autorů ve formě zamyšlení se nad českým fašismem obecně, tvoření nějakých závěrů, analýza, úvaha nad tím, jak by se český fašismus vyvíjel, kdyby určitá kontinuita započatá v roce 1918 nebyla tak radikálně přerušena válečnými událostmi z let 1939 až 1945. To je věc, která se příliš často neobjevuje, a pokud ano, tak jen ve velmi omezené míře. Autoři se v úvodech svých děl často věnují fenoménu fašismu obecně, klasickému popisu této ideologie s tím, že se ani tyto části nesnaží myšlenkově spojit s dalšími kapitolami, které už jsou českému fašismu věnovány. To se autor této práce snaží alespoň trochu změnit, protože právě zevšeobecňující úvahy a závěry jsou tím, čím je diskuze motivována. Výše uvedené tabulky s určitým celkovým shrnutím výzkumu a závěrů o jednotlivých hnutích by neměly být brány jako jeden jediný primární cíl práce, ale spíše jako prostředek a pomoc k analýze uvedené dále v závěru.

V prvé řadě je nutné se zaměřit na to, že drtivá většina organizací na českém území byla založena zcela dobrovolně, to znamená, že není možné se odvolávat na to, že ve sledovaném období byly určité tendence k fašizaci veřejného prostoru vyvolány jen a pouze vnějšími vlivy. Čistě české organizace, které byly v tomto období zakládány, si hledaly vlastní témata a figurovali v nich lidé přesvědčení o jejich ideologickém směřování. Tohle jasně vyplývá pro období první Československé republiky, která byla demokratická, ale ještě více určující je to pro období Protektorátu. Pokud se podíváme na protektorátní fašismus, tak z hlediska počtu nebyly dominujícími organizacemi ty, na jejichž založení se nějakým způsobem podílela cizí okupační správa, ale byla to různá hnutí podobná Vlajce jak z hlediska fungování, tak z hlediska postavení ve veřejném prostoru. Ostatně postavení ve veřejném prostoru je důležitým faktorem.

Organizace vlajkařského typu stály v opozici proti protektorátní vládě. Důležitější je ale to, že byly často v opozici k německým představitelům, kteří i přes svou nacionálně socialistickou názorovou orientaci potlačovali podobné snahy těch, kteří se jim ve svých idejích a programech snažili až fanaticky přiblížovat. Důvody, proč tomu tak bylo, nejsou příliš důležité. Důležité je to, že představitelé hnutí, která měla silně kolaborující nádechy, prosazovali svou ideologii i přesto, že nejen nebyli žádnou autoritou nuceni to dělat, ale ta samá autorita se je dokonce snažila omezovat. Pokud si porovnáme četnost výskytu oficiálně podporovaných organizací především z iniciativy E. Moravce a četnost skupin, které se blížily Vlajce, zjistíme, že početně byl zcela jistě dominujícím proudem případ druhý. Je pravdou, že malé, dobrovolně

vzniklé, nepodporované organizace měly slabší zázemí, často regionálně omezené fungování a menší členskou základnu než velké projekty jako Kuratorium, které se mohlo spoléhat na povinné členství. To je fakt, který není možné ignorovat, ale jejich obrovské množství je také vypovídající. Jak bylo uvedeno v prvních kapitolách, české země oplývaly mnoha specifickými fenomény, které byly českým fašismem přijímány jako dominantní témata. Samotné okolnosti vzniku a reálné fungování Československé republiky po roce 1918 vybízely k tomu, aby se na politické scéně objevovaly extrémní proudy.

Nebyl to charakter státu jako takového, který způsobil to, že české země fašizaci poměrně dlouho odolávaly, ale spíše historické okolnosti a samotné prvky fungování českého fašismu jako takového způsobovaly to, že fašismus jako ideologie se nikdy v českém prostředí neprosadil v takové míře jako v okolních zemích. O tom bude ale pojednáno v dalších odstavcích. Ať už to byl mnohonárodnostní charakter nově vzniklého státu, prosazovaný sekularismus, ideje výrazných osobností, které byly se vznikem republiky spjaty, silná levice, relativně výrazná židovská menšina, problém postavení Slovenska, tohle vše poukazuje na to, že slabší postavení fašismu nebylo přirozeným důsledkem situace v českých zemích. Spíše to naznačuje, že určitá neschopnost fašistů se prosadit nepramenila z toho, že by jimi předkládaná řešení neměla šanci najít oporu ve společnosti. Fašismus ukázal i na přetrvávající problémy v tehdejší české společnosti, a to zejména prostřednictvím Českého svazu válečníků, kdy se projevilo potlačování části společnosti s rozdílnou vojenskou tradicí, a také Národopisné Moravy, která zase poukázala na určité problematické vnímání své identity obyvateli některých částí Moravy. Národopisná Morava byla organizací, která na základě podpory lidové kultury prosazovala fašistické, potažmo nacionálně socialistické prvky. Je to zvláštní případ, který neměl na celé české fašistické scéně obdoby. I přestože to bylo hnutí organizačně i početně slabé, mělo ambice stát se s pomocí okupační správy dominantní silou na Moravě (Pernes 1996: 154). To se ovšem nepovedlo. Národopisná Morava svou specifickou povahou stojí zcela mimo typologii uvedenou v této práci. I mezi autory, kteří se zabývají tímto tématem, neexistuje konsenzus, zda je možné Národopisce mezi ostatní fašistické organizace zahrnout. Zpracovat hlouběji toto téma třeba i za přispění východisek této práce by mohlo být zajímavým námětem pro další výzkum ve formě například případové studie.

Slabost českých fašistických organizací se ukazovala především v jejich často slabé organizaci. Tomuto tvrzení by mohlo odporovat to, že fašismus jako ideologie je

ze své podstaty antistranický a antibyrokratický. To určitým způsobem s přihlédnutím k věrnosti ideovým principům znemožňuje vytvoření nějaké vysoce efektivní a organizované platformy, která by mohla napomoci českým fašistům, když ne získat moc, tak alespoň větší vliv ve veřejném prostoru. Pokud se podíváme na fašistické organizace, které byly úspěšné v ostatních evropských zemích, je možné zjistit, že to nebyly malé bojůvky, které se svým odporem k parlamentarismu odsoudily k tomu, že jejich aktivita začínala i končila u pouličních výtržností a svá setkání uskutečňovaly v malých zapadlých potemnělých hospodách. Ty opravdu úspěšné fašistické skupiny přejaly poměrně brzy stranickou organizaci jako nutnost a využily demokratických mechanismů a situace v Evropě rozvrácené ekonomickou krizí k tomu, aby ve svých zemích triumfovaly částečně legální cestou. Při pohledu na tabulku můžeme vidět, že český fašismus byl budován spíše na základě těch malých bojůvek a marginálních ideologických spolků, které měly často dosah na hranice okresu svého vzniku. To je jedna z nejvýraznějších vlastností českého fašismu. Nikdy nedokázal sjednotit a právě ta různorodost forem a názorů, které jsou v něm obsaženy, představovala jeho největší slabost a byl to jeden z nejvýraznějších prvků, které mu znemožnily stát se v českém prostředí úspěšným.

S určitou pokročilou stranickou organizací souvisí právě i ta jednota, kterou v podobném uspořádání všechny rozdílné názorové proudy našly. Pokud se podíváme na počátky italského fašismu nebo na německý národní socialismus, oba dokázaly uspokojit mnoho názorových křídel a alespoň zpočátku je dokázaly integrovat v jednotný proud, kterému se podařilo získat pozice a probjovat se ke konečnému získání moci. V pozdějších fázích se italským fašistům nevyhýbaly spory ve straně a konflikty, které souvisely s jejím směřováním. Výraznější to bylo ještě v případě nacismu, jenž se vypořádal s názorovou opozicí násilně prostřednictvím "Noci dlouhých nožů". To vše je nepopíratelné. Důležité je ale to, že A. Hitler i B. Mussolini zvládali udržet své oponenty v jejich proudu a jejich strany působily jednotně, což mělo za důsledek větší sílu i to, že v očích normálního voliče působily důvěryhodněji právě schopností vyřešit aktuální problémy. Český fašismus tohle nezvládal. Pokud se objevily nějaké problémy formální nebo ideologické, končilo to odchodem toho nebo onoho nespokojeného člena, který si založil organizaci vlastní, přičemž jedinou jeho motivací byl vzdor proti své původně domovské organizaci. Tohle bylo nejviditelnější u Národní obce fašistické, která jako jediná měla šanci stát se jednotnou a všeobjímající názorovou platformou českého fašismu jako takového. V této oblasti naprosto selhala

i přesto, že k nějaké zavedené stranické organizaci měla nejbliže, ovšem ve srovnání s jinými to bylo stále málo. S organizací a schopností integrovat fašisticky orientované jedince ze všech různých proudů souvisí i osoba vůdce. Jak už bylo řečeno, vůdcovský princip je pro fašismus jedním z určujících prvků. A. Hitler, B. Mussolini nebo i další vůdci fašistů v zemích, kde se tato ideologie prosadila, byly výrazné osobnosti, proti kterým se neobjevovala příliš často nějaká opozice z řad fašistického tábora. České prostředí nikoho takového nemělo. Nejbliže se výše jmenovaným blížil R. Gajda, ale přesto to nebyl ten pravý člověk, který by měl moc sjednotit ideologický proud jako celek. Jeho výhodou byla impozantní osobní historie jako stvořená pro vůdce fašistického hnutí, ale jeho nevýhoda, která to převyšovala, spočívala v tom, že nebyl schopným politikem. A. Hitler a B. Mussolini nebyli národní váleční hrdinové, přesto dokázali strhnout davy svých příznivců, které by často ani nenapadlo je kritizovat. R. Gajda nebyl aktivní, nechápal všechny okolnosti, nechápal, že jednota fašistického proudu je podmínkou pro jeho úspěch. Chyběla mu politická obratnost a určité strategické uvažování. Ti z českého fašismu, kteří byli politicky schopnější, zase neměli příležitost se do vedení Národní obce fašistické dostat, protože v rámci hnutí platila nezpochybnitelnost osoby vůdce. Ano, platila v rámci Národní obce fašistické, ale už neplatila v jiných hnutích založených navzdory, která díky své roztržitosti a organizační omezenosti nikdy neměla šanci stát se jednotící platformou pro český fašismus.

Se slabou organizací a roztržitostí souvisí i otázka materiálního zázemí, které je, ať chceme nebo ne, pro úspěch jakékoliv politické organizace prioritní. Český fašismus měl mnoho příznivců z řad majetných občanů, kteří jej materiálně podporovali, s tím souvisí i to, že určitými náznaky byla s českým fašismem spjata i Národní demokracie obecně pojímaná jako strana velkokapitálu, ale právě nejednotnost české fašisty odsoudila k tomu, že prakticky všechny organizace existující na dobrovolné bázi a bez podpory oficiální správy živořily. Ano, proti lze argumentovat tím, že mnoho z nich mělo v rámci své organizace nějaké polovojenské oddíly, což patřilo mezi nejnákladnější záležitosti, ale je nutné se také podívat na charakter těchto součástí. Ve srovnání s okolními zeměmi působily směšně, byly špatně vycvičené, špatně vybavené a málo početné. To bylo způsobeno tím, že neexistovala jedna organizace, která by získávala výraznější finanční prostředky od dárců a mohla z nich budovat nějaké smysluplnější struktury. Dokladem toho je i to, že asi nejfunkčnější fašistické úderné sbory byly Svatoplukovy Gardy, které byly při svém vzniku

financovány majetným jednotlivcem, a jak už bylo zmíněno, tak byly po určitou dobu spojeny s Vlajkou, ale rozpory tohle spojení ukončily. Důležité je, že Svatoplukovy Gardy byly relativně početné a toho dokázal docílit jeden bohatý mecenáš, který své finance vynakládal na organizaci regionálního významu. Pokud by existovala jedna silně dominantní fašistická organizace podporovaná z více zdrojů, mohla by být v konečném důsledku dozajista úspěšnější. Se slabou finanční stránkou fašistických skupin souviselo právě i jejich štěpení zmíněné v předchozím odstavci. Spory mezi členy v rámci hnutí nebyly jen ideologického druhu, ale spíše je třeba dodat, že častěji to byly spory materiální povahy. Pro mnohé bylo angažmá ve fašistických organizacích prostředkem, jak si zlepšit své postavení a životní úroveň, což je ostatně přirozené i pro jiné politické subjekty, a podobné případy můžeme nalézt i u úspěšných hnutí v okolních zemích. Vzhledem k tomu, že české fašistické strany a spolky měly často problém ufinancovat vůbec svůj vlastní provoz, určitá vyhlídka na finanční prospěch byla aktuální jen pro ty, kteří byli ve vedení. To byla další motivace, proč český fašismus tříštit. Byl to začarovaný kruh, kdy český fašismus byl materiálně slabý, protože byl nejednotný, a nejednotný byl i proto, že byl materiálně slabý. Ale pokud bychom měli vysledovat prvotní příčinu, tak to byla nejednota, která v konečném důsledku měla za následek okolnosti další. Finanční problémy a spory o majetek se táhnou všemi fašistickými skupinami v českých zemích, a to i těmi, které ve srovnání s ostatními, na tom byly relativně majetkově lépe.

Z ideologického hlediska je český fašismus také zajímavý a v určitých momentech překvapivý. Všechny zmíněné organizace kromě jediné jsou nezávisle na době a formě svého vzniku profilovány antisemitsky, a to i přesto, že v jiných oblastech se od sebe ideologicky diametrálně lišily. Jediným případem, který jde proti tomuto trendu, jsou Červenobílí, což lze připsat době jejich vzniku, ale i u nich se objevovaly antisemitské projevy u členů, přestože se vedení od podobných projevů distancovalo. To znamená, že i jediná organizace, která antisemitismus nepojímala jako prioritní téma, nebyla vůči jeho projevům zcela imunní. Organizace od organizace se míra projevů antisemitismu lišila. Byly zde Vlajkaři, kteří na něm prakticky vystavěli celou svou ideologii, ale také Národní obec fašistická, která jej zdůrazňovala často, projevovalo se to v její ideologii, ale i praktickém fungování, ale s Vlajkou to není možné srovnávat. Přesto je ale orientace v této otázce nejvíce signifikantní právě ve spojitosti s Národní obcí fašistickou, a pokud bychom ji měli přirovnat k nějakému protějšku ze zahraničí, tak by to určitě byli italští fašisté jak fungováním, tak ideologickou orientací. Je známo,

že fašismus v Itálii nebyl od počátku antisemitský a rasu nebral příliš v úvahu, jeho antisemitská orientace je spjata až s bližší spoluprací s nacistickým Německem a jeho vlivem. Národní obec fašistická byla ale naproti tomu vytvořena už jako organizace s antisemitským nábojem, který nebyl zanedbatelný, a to i v době, kdy ještě nacistům v Německu chybělo několik let k tomu, aby přebrali moc a mohli se plně projevit. Proto nelze v tomto případě pohlížet na český případ ve srovnání s italským příliš rozdílně. Národně-autonomní organizace, která stavěla na tradiční formě nacionalismu, byla silně antisemitskou, což o českém fašismu jako celku hodně napovídá. V období Protektorátu byl antisemitismus oficiální ideologií, kterou musely organizace chtít nechtě akceptovat, ale v této době není překvapující jeho přítomnost, ale jeho míra. Český svaz válečníků, který se sice tvářil jako veteránský apolitický spolek a jehož propagandistickým úkolem bylo primárně potlačovat nehodící se vojenské tradice. Byl také organizací se silně antisemitským podtextem, a to i z iniciativy členstva. Právě u této organizace je ale z logiky věci antisemitismus jaksí navíc a to, že existoval, a sice v silné míře, dokazuje výrazné sklony českých příznivců fašismu k antisemitismu.

Názorová rozdílnost českého fašismu spočívala také v tom, jak jeho příznivci pojímali pro fašismus snad to nejdůležitější - vyzdvihování svého národa. Existuje konsenzus, že české dějiny jsou složité a oproti jiným národům je nějaké vnímání českého nacionalismu komplikovanější než jinde. To je dáno především tím, že české země jako malý útvar leží mezi státy, které je možné nazývat velmocemi. Vždy bylo nutné k těmto velmocím zaujmout nějaký vztah, ať už pozitivní, nebo negativní. S tím souvisí i to, že české země existovaly v rámci velkého množství státních útvarů a díky jejich poloze ve středu Evropy se v nich střetávalo a střetává mnoho názorových proudů. Jak už bylo řečeno, fašisté často vycházeli z národních mýtů a historie, která jim dávala určité argumenty pro jejich konání. Český fašismus to měl ztížené tím, že odpovědět si na to, co je tím národním zájmem a tím pravým nacionalismem v rámci českého prostředí, nebylo lehké. Větší státy se převážně vyvíjely autonomně, existovaly v nich protichůdné ideologické tendence, to ano, ale nikdy ne takové, které by zpochybňovaly samotné základy národní existence.

V českém prostředí můžeme vysledovat dvě základní tendence. První je dána dědictvím tradičního českého nacionalismu, který je spojen s obranou své existence a kultury před silnějším sousedem, v našem případě německým prostředím, což byl dominantní proud po celou dobu národního obrození. Do určité míry na tuto tradici navazovala i státnost Československé republiky. Druhá tendence se opírá o historii starší

a to, že české země profitovaly ze svazku s německým prostředím, kdy určitá podřízenost byla brána jako národní ctnost, to se ve sledovaném období projevilo především důrazem na svatováclavskou tradici. To jsou dvě tendence, které jdou z logiky věci zcela proti sobě a odporují si. Z tradičního pojetí českého nacionalismu vychází Národní obec fašistická a některé jí podobné organizace, zatímco z tradice druhé vychází prakticky celý fašistický proud, který bychom mohli nazvat kolaborantským, proněmeckým nebo nacionálně socialistickým. Je možné věřit R. Gajdovi, který mluvil o ohrožení národa německou expanzí spojenou s nacismem, a stejně tak je možné věřit těm lidem z proudu E. Moravce, kteří sami sebe viděli jako vlastence, zatímco jedním dechem mluvili o spojení české národní existence s německým vedením v tom, že obě tyto snahy byly myšleny s upřímnou vírou. Ale ohledně českého fašismu měly dva důsledky. Prvním byl diametrální rozdíl v pojetí toho nejvýraznějšího trumfu fašismu, a to ve vykreslování světlé národní budoucnosti, která pro jedny byla hrozivá a chybná, zatímco pro druhé byla správnou. Druhou věcí bylo to, že přece jen tradiční pojetí českého nacionalismu bylo a dodnes je ve společnosti dominantní. Proto i ti, kteří by s ostatními prvky fašistické ideologie třeba i souhlasili, byli v období druhé republiky a Protektorátu v opozici proti kolaborujícím proudům, které pojímali jako zrádce. To není jev, který by ovlivňoval pouze český fašismus, to je fakt, který se táhne s českou národní identitou v průběhu takřka celé historie. Pro český fašismus to mělo ten neblahý vliv, že ho tento spor výrazně oslaboval. Každá organizace si s tím, jak nacistické Německo sílilo, musela vybrat, zda si zvolí ideologii, nebo dominující pojetí toho, co jsou národní hodnoty.

Ať ta nebo ona volba fašisty připravila o mnoho příznivců a šancí k vzestupu. Tohle byl ale pouze ten nejviditelnější prvek, který byl dán historicky. Dalším tématem bylo například náboženství. V ostatních zemích, kde byl fašismus silný, byla akcentace náboženských hodnot, nejčastěji katolicismu, univerzálním prostředkem k získání lidové podpory. České země historicky opět tvořily případ opačný. Důraz na křesťanství mohl fašistům přinést nové podporovatele, ale také tím mohli podporovatele ztratit. Aktuální podmínky ve sledovaném období fašizaci napomáhaly, ale celkový historický vývoj českého národa byl tak složitý, že fašisté i přes částečně příhodné podmínky nebyli schopni vytvořit nějakou všeobjímající koncepci, která by byla natolik masově přitažlivá, že by na území dnešní České republiky fašismus získal dominantní postavení. Vnímání pozice českého národa je v práci rozebráno podrobně, ale otázka náboženství v programech českých fašistických stran by zasloužila podrobnější rozbor a byl by to

dobry námět k dalšímu zkoumání.

Práce tedy naplňuje cíle zmíněné v úvodu. České prostředí a demokratický ráz Československé republiky nebyly univerzálním důsledkem toho, proč fašismus v českých zemích netriumfoval jako v zemích okolních, ale byly to spíše výše zmíněné vnitřní problémy fašismu a jeho organizace jako takové, které úzce souvisely se specifickou historií českého národa a sociální skladbou obyvatelstva. Za další je jasné, že turbulentní a dynamický vývoj od roku 1918 do roku 1945 a časté změny podmínek fungování samotného státu a jeho institucí pro český fašismus znamenaly to, že nikdy nezískal jednotný ráz, a pokud se tímto tématem zabýváme, je nutné k tomu přihlídnout a akcentovat různorodost fašistických organizací, jež se na sledovaném území nacházely.

Autor si je vědom určitých limitů práce daných především jejím rozsahem, kdy nebylo možné zpracovat kapitoly o hnutích jako takových z hlediska zdrojů a celkového záběru. To ale nebylo hlavním cílem. Práce určitě neměla ambice vyrovnat se autorům případových studií o českém fašismu, kteří jsou zde v hojné míře citováni. Primární úkol této práce spočíval v systematizaci problematiky na základě toho, aby bylo možné činit nějaké obecné závěry. Další směr výzkumu by měla představovat polemika se závěry zde uvedenými, což by rozproudilo veřejnou debatu o českém přispění do fašistických dějin. To rozhodně nebylo zanedbatelné i přesto, že v rámci dějin i historické vědy se jeví jako marginální.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Bláha, Otto. 1941. „Projev k bývalým vojákům.“ *Český rozhlas*. Praha, 23. 11. 1941.

Bláha, Otto. 1941. *Oficiální oznámení Konstantinu von Neurathovi o založení Českého svazu válečníků*. Praha: Český svaz válečníků.

Bláha, Otto. 1942. *Prohlášení o zapojení se do sbírky zimních potřeb pro německé frontové vojáky*. Praha: Český svaz válečníků.

Červenobílí. 1922. *Programové prohlášení*. Praha: Červenobílí.

Česká televize. 2010. „Český fašismus.“ *Historie cs* [online] 3 (1) [cit. 23. 10. 2005]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10150778447-historie-cs/210452801400037>>.

Český svaz válečníků. 1941. *Stanovy*. Praha: Český svaz válečníků.

Dula, Matúš, Josef Holeček, František Mareš. 1923. *Výzva Červenobílých*. Praha: Červenobílí.

Gajda, Radola. 1927. „Prohlášení R. Gajdy.“ *Říšský sjezd Národní obce fašistické*. Praha, 14. 8. 1927.

Gajda, Radola. 1938. „Proslov generála Gajdy v poslanecké sněmovně.“ *Rozpravy o prohlášení předsedy vlády Judr. Milana Hodži*. Praha, 22. 9. 1938.

Gajda, Radola. 1939. *Gajdova výzva ke vstupu do Národního sjednocení*. Praha, 17. 3. 1939.

Moravec, Emanuel. 1942. *Nařízení o vzniku Kuratoria pro výchovu mládeže*. Praha: Kuratorium pro výchovu mládeže.

Národní obec fašistická. 1931. *Návrh opatření, jež by upevnila národní svrchovanost*. Praha: Národní obec fašistická.

Rašín, Alois. 1922. „Za službu vlasti se neplatí.“ *Sjezd Mladé generace Národní demokracie*. Praha, 10. 12. 1922.

Říšský sněm. 1935. *Norimberské zákony*. Berlín: Říšský sněm.

Teuner, František. 1944. „Projev Františka Teunera.“ *Manifestace Kuratoria v Lucerně*. Praha, 4. 4. 1944.

Velká rada fašistická. 1926. „Všem!“ *Moravská orlice* 64 (244): 1. Vlajka. 1928. „Československé veřejnosti.“ *Vlajka* 1 (2): 21b.

Literatura

Baletka, Tomáš. 2015. „Fašismus na Valašsku.“ *Valašsko: vlastivědná revue* 18 (34): 4–9.

Beer, Lukáš. 2014. *Hitlerovi Češi*. Brno: Guidemedia.

Beneš, Jan. 1926. „Fašisté v národní demokracii.“ *Přítomnost* 3 (19): 292.

Berg-Schlosser, Dirk, Jeremy Mitchell. 2002. *Authoritarianism and Democracy in Europe, 1919–39*. Hampshire: Palgrave macmillan.

Bláha, František. 1942. „Zrazená generace.“ *Vlajka* 12 (24): 2.

Blinkhorn, Martin. 2000. *Fascism and the Right in Europe 1919–1945*. New York: Pearson Education Limited.

Borovička, Michael. 2007. *Kolaboranti 1939–1945*. Litomyšl: Paseka.

Brabec, Jiří. 2002. *Cesta a odkaz T. G. Masaryka*. Praha: NLN.

Brandes, Detlef. 1999. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor.

Breuer, Stefan. 2008. „Towards an Ideal Type of Fascism.“ *Max Weber Studies* 8 (1): 12–47.

Bryant, Chad. 2012. *Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus*. Praha: Argo.

Burleigh, Michael, Wolfgang Wipperman. 2010. *Rasistický stát: Německo 1933–1945*. Praha: Columbus.

- Bystrický, Valerian. 2014. *Zahraničněpolitické súvislosti vzniku Slovenského štátu 14. marca 1939*. Bratislava: Veda.
- Cabada, Ladislav, David Šanc. 2005. *Český stranický systém ve 20. století*. Praha: Aleš Čeněk s.r.o.
- Crha, Václav. 1944. „Dva roky Kuratoria pro výchovu mládeže.“ *Árijský boj* 5 (24): 1–2.
- Čapka, František. 1998. *Politické strany první republiky*. Brno: CERM.
- Feder, Gottfried. 2013. *Program NSDAP a jeho světonázorová podstata*. Brno: Guídemediá.
- Frajdl, Jiří. 1992. *Česko-Slovensko 1938–1939: příručka k politicko-mocenskému systému*. Moravská Třebová: Diatext.
- Frommer, Benjamin. 2010. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia.
- Gajda, Radola. „Manifest generála r. 1. Gajdy.“ *Říšská stráž* 1 (8): 1.
- Gajda, Radola. 2008. *Moje paměti*. Brno: Jota.
- Gentile, Giovanni. 2008. „Fascism and the Italian Road to Totalitarianism.“ *An International journal of Critical and Democratic Theory* 15 (3): 291–302.
- Germani, Gino. 1978. *Authoritarianism, Fascism, and National Populism*. New Brunswick: Transaction Books.
- Geyer, Michael, Sheila Fitzpatricková. 2012. *Za obzor totalitarismu: srovnání stalinismu a nacismu*. Praha: Academia.
- Glosy. 1935. „Rozbití atomu.“ *Rozhledy* 17 (15): 1.
- Götz, Aly. 2007. *Hitlerův národní stát: loupení, rasová válka a nacionální socialismus*. Praha: Argo.
- Gregor, A. James. 2015. *Totalitarismus a politické náboženství: intelektuální historie*. Brno: CED.

- Gregorovič, Miroslav. 1995. *Kapitoly o českém fašismu: fašismus jako měřítko politické dezorientace*. Praha: NLN.
- Griffin, Robert. 2006. *The Nature of Fascism*. London: Routledge.
- Griffin, Roger, Matthew Feldman. 2004. *Fascism and Culture*. London: Routledge.
- Heimann, Mary. 2011. *Czechoslovakia: the state that failed*. London: Yale University Press.
- Hofman, Petr, Antonín Klimek. 1995. *Vítěz, který prohrál*. Praha: Paseka. in Dejmek, Jindřich, Marek Loužek, Václav Klaus. *Nacistická okupace: sedmdesát let poté*. Praha: CEP.
- Koonz, Claudia. 2009. *Svědění nacizmu*. Praha: Columbus.
- Kramář, Karel. 1935. „Proč jsem chtěl a chci národní sjednocení.“ *Národní listy* 75 (117): 1.
- Krejča, Otomar. 2004. „Český fašismus.“ *Soudobé dějiny* 11 (1–2): 11–56.
- Kronski, Tadeusz. 1967. *Fašismus a evropská tradice*. Praha: Svoboda.
- Kváček, Robert, Dušan Tomášek. 1999. *Obžalována je vláda*. Praha: Themis.
- Lain, Bohuslav. 1943. „Naděje škarohlídů se nesplnily.“ *Árijský boj* 4 (42): 2.
- Letz, Róbert. 2012. *Slovenské dejiny V, 1938–1945*. Bratislava: Literárne informačné centrum.
- Liška, Vladimír. 2009. *Protektorát: éra hákového kříže*. Olomouc: Fontána.
- Loula, Karel. 1941. *Židé a krev*. Praha: Vlajka.
- Luebbert, Gregory M. 1987. „Social Foundations of Political order in Interwar Europe.“ *World Politics* 39 (4): 449–478.
- MacDonald, Hamish. 1999. *Mussolini and Italian Fascism*. Cheltenham: Stanley Thornes Ltd.
- Mácha, R. B. 1928. „Stát syndikalistický.“ *Národní myšlenka* 5 (6): 177–179.

- Malíř, Jiří, Pavel Marek a kol. 2005. *Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918–1938*. Brno: Nakladatelství Doplněk.
- Mezihorák, František. 1997. *Hry o Moravu*. Praha: Mladá fronta.
- Mikulášek, Alexej. 2000. *Antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století: teoretická a historická studie*. Praha: Votobia.
- Moulis, Miroslav. 2000. *Vzestup a pád generála Gajdy*. Třebíč: Akcent.
- Moravec, Emanuel. 2004. *V úloze mouřenína*. Pardubice: Filip trend publishing.
- Nakonečný, Milan. 2006. *Český fašismus*. Praha: Vodnář.
- Nakonečný, Milan. 2001. *Vlajka*. Praha: Chvojko nakladatelství.
- Nálevka, Vladimír. 2009. „Každodenní život v protektorátu Čechy a Morava.“ Pp. 17–23.
- Nolte, Ernst. 1999. *Fašismus ve své epoše*. Praha: Argo.
- Novák, Rudolf. 1944. „Otcové a děti.“ *Árijský boj* 5 (28): 1.
- O'Sullivan, Noel. 2002. *Fašismus*. Brno: CED.
- Ostner, Karel. 1926. „Antisemitismus ve fašismu.“ *Moravská orlice* 64 (219): 1.
- Pasák, Tomáš. 1985. *K historii českého fašismu: český fašismus a jeho zhoubná politika v letech 1922–1945*. Praha: Český svaz protifašistických bojovníků.
- Pasák, Tomáš. 1999. *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Praha: Práh.
- Pasák, Tomáš. 2007. *Emil Hácha*. Praha: Rybka publishers.
- Paxton, Robert. 2007. *Anatomie fašismu*. Praha: NLN.
- Payne, Stanley G. 1995. *A History of Fascism, 1914–1945*. Wisconsin: The university of Wisconsin Press.
- Pejčoch, Ivo. 2009. *Armády českých politiků*. Cheb: Svět křídel.
- Pejčoch, Ivo. 2011. *Fašismus v českých zemích*. Praha: Academia.

- Penížek, Josef. 1925. „Ač mrtev, žije!“ *Národní listy* 65 (48): 1.
- Pernes, Jiří. 1996. *Pod moravskou orlicí aneb Dějiny moravanství*. Brno: Barrister and Principal.
- Pernes, Jiří. 1997. *Až na dno zrady*. Praha: Themis.
- Peroutka, Ferdinand. 1991. *Budování státu*. Praha: NLN.
- Petrův, Helena. 2011. *Zákonné bezpráví: Židé v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha: Auditorium.
- Rataj, Jan. 2005. „Konečná diagnóza druhé republiky?“ *Soudobé Dějiny* 12 (1): 140-154.
- Rozsévač, Jan. *Židozедnářství-metla lidstva*. Praha: Vlajka.
- Státník, Dalibor. 2001. „Český svaz válečníků-totální negace legionářství." Pp. 140-152. in Jiří Petráš. *Československé legie a první světová válka*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.
- Sternhell, Zeev. 1995. *Neither Right or Left: Fascist Ideology in France*. Princeton: Princeton University Press.
- Špringl, Jan. 2004. „Protektorátní vzor mladého člověka." *Soudobé dějiny* 11 (1-2): 154-178.
- Tabof, Xaver. 1938. „Levice a pravice." *Vlajka* 7 (6): 84-85.
- Tesař, Jan. 2014. *Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky*. Praha: Prostor.
- Uhlíř, Jan Boris. 2002. *Ve stínu říšské orlice*. Praha: Aleš Skřivan.
- Vrzalík, Jan. 1928. „Studentstvo na různých frontách" *Vlajka* 1 (2): 26.
- Vykoupil, Libor. 2003. *Jiří Stříbrný, portrét politika*. Praha: Matice moravská.
- Vykoupil, Libor. 2012. *Český fašismus na Moravě*. Brno: Matice moravská.

Abstrakt

Práce se vztahuje k českému fašismu od roku 1918 do konce 2. světové války v roce 1945. Pro potřeby práce je vybráno pět nejvýznamnějších fašistických organizací v českých zemích. Těmito organizacemi jsou Červenobílí, Národní obec fašistická, Vlajka, Český svaz válečníků a Kuratorium pro výchovu mládeže. Typologie je založena na pěti kritériích. Tři z nich jsou organizačního rázu a dvě z ideologického hlediska. Organizačními jsou forma vzniku, stranická organizace a přítomnost nějakého druhu polovojenské jednotky v organizační struktuře. Ideologické jsou antisemitismus a přístup k budoucnosti národa v evropské politice. Každá organizace je na základě těchto kritérií podrobena výzkumu. Na základě toho se tato práce snaží odpovědět na to, jaká je vlastně povaha českého fašismu a co je pro něj typické.

Abstract

Thesis refers to typology of the czech fascism from 1918 to the end of Second world war in 1945. For the typology are chosen five most influential fascist organization in the Czech lands. These organizations are Červenobílí (Redwhites), Národní obec fašistická (National community of fascist), Vlajka (Flag), Český svaz válečníků (Czech union of the warriors) and Kuratorium pro výchovu mládeže (Curatorship for education of the youth). Typology is based on five criteria. Three are organizational and two are ideological. Organizational are form of formation, party organization and presence of the paramilitary unit in organizational structure. Ideological are antisemitism and attitude to the future of the nation in european politics. Each organization is determined and after, this thesis try to answer what real nature of the czech fascism is.